

Latvijas Lauksaimniecības universitāte
Ekonomikas un sabiedrības attīstības fakultāte
Finanšu un grāmatvedības institūts

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Mg.oec., Mg.paed. Biruta Pūle

**UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKLIS
KĀ INSTRUMENTS
LATVIJAS REĢIONU ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANAI
CORPORATE INCOME TAX AS A TOOL TO PROMOTE
THE DEVELOPMENT OF LATVIAN REGIONS**

Promocijas darba
KOPSAVILKUMS
ekonomikas doktora (*Dr.oec.*) zinātniskā grāda iegūšanai
Apakšnozare: Reģionālā ekonomika

SUMMARY
of the doctoral dissertation for the scientific degree of *Dr. oec.*
Subdivision: Regional Economics

ISBN 978-9984-48-138-8

Autore _____

Jelgava 2014

INFORMĀCIJA

Promocijas darbs izstrādāts Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas un sabiedrības attīstības fakultātes Finanšu un grāmatvedības institūtā.

Doktora studiju programma – Agrārā un reģionālā ekonomika, apakšprogramma – Reģionālā ekonomika.

Darba zinātniskā vadītāja LLU asoc.profesore, *Dr.oec.* Inguna Leibus.

Promocijas darba zinātniskā aprobācija noslēguma posmā:

- Prezentēts doktorantes atklātajā seminārā 2012. gada 16. maijā.
- Aprobēts LLU Ekonomikas fakultātes Grāmatvedības un finanšu katedras akadēmiskā personāla sēdē 2012. gada 31. jūlijā.
- Apspriests un aprobēts LLU ESAF Uzņēmējdarbības un vadībzinātnes institūta, Ekonomikas un reģionālās attīstības institūta, Finanšu un grāmatvedības institūta un Informāciju tehnoloģiju fakultātes Vadības sistēmu katedras akadēmiskā personāla pārstāvju apvienotajā akadēmiskajā sēdē 2013. gada 29. oktobrī.
- Atzīts par pilnībā sagatavotu un pieņemts LLU Ekonomikas nozares Agrārās ekonomikas un reģionālās ekonomikas apakšnozaru promocijas padomē 2014. gada 7. februārī.

Oficiālie recenzenti:

- *Dr.oec.* Andra Zvirbule - Bērziņa – Promocijas padomes eksperte, LLU ESAF Uzņēmējdarbības un vadībzinātnes institūta direktore.
- *Dr.oec.* Elvīra Zelgalve Latvijas universitātes Ekonomikas un vadības fakultātes profesore.
- *Dr. soc.* Vilija Aleknevičienē – Aleksandras Stulginskis universitātes Ekonomikas un vadības zinātņu fakultātes profesore.

Promocijas darba aizstāvēšana notiks LLU Ekonomikas zinātņu nozares Agrārās ekonomikas apakšnozares promocijas padomes atklātajā sēdē 2014. gada 23. maijā Jelgavā, Svētes ielā 18, Ekonomikas fakultātes 212. auditorijā plkst. 13.00.

Ar promocijas darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielajā ielā 2, Jelgavā un http://llufb.llu.lv/promoc_darbi.html

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei asociētai profesorei, *Dr.oec.* Anitai Auziņai – Svētes ielā 18, Jelgavā, LV-3001, tālr. 63025170, e-pasts: anita.auzina@llu.lv

ISBN 978-9984-48-138-8

SYNOPSIS

This doctoral thesis was completed at the Institute of Finance and Accounting, Faculty of Economics and Social Development, Latvia University of Agriculture.

Doctoral study programme – Agrarian and Regional Economics, sub-branch of science – Regional Economics.

Supervisor Assoc. Professor Dr. oec. Inguna Leibus.

Scientific approval of the doctoral thesis at the final stage:

- Presented at the Ph D's open seminar on May 16, 2012.
- Approved at the academic staff meeting of the Accounting and Finance Department, LLU Faculty of Economy on July 31, 2012.
- Discussed and approved at the joint meeting of academic staff representatives of LLU ESAF Business and Management Institute, Institute of Economy and Regional Development, Institute of Finance and Accounting, and Management System Department at the Faculty of Information Technologies on October 29, 2013.
- Recognized as fully completed and approved by the Promotion Council meeting of the Agrarian Economics and Regional Economics subdivisions, LUA Economics sector on February 7, 2014.

Official reviewers:

- *Dr.oec.* Andra Zvirbule - Bērziņa – Promotion council expert, the director of the LUA ESAF Business and Management Institute.
- *Dr.oec.* Elvīra Zelgalve – Professor of Faculty of Economics and Management, University of Latvia.
- *Dr.soc* Vilija Aleknevičienė – Professor of Faculty of Economics and Management at Aleksandras Stulginskis University.

Defence of the doctoral thesis will take place at the open meeting of the LUA Promotion Council for the Economics sector, subdivision - Agrarian economics at 13.00 on 23rd of May, 2014, in Room 212, at the premises of the Faculty of Economics; address - Svētes iela 18, Jelgava.

The doctoral thesis is available at the LLU Fundamental Library; address – Lielā iela 2, Jelgava and on the website http://llufb.llu.lv/promoc_darbi.html

Comments are welcome to be sent to the secretary of the Promotion Council, associated professor, *Dr.oec.* Anita Auziņa; address – Svētes iela 18, Jelgava, LV-3001, tel. 63025170, e-mail: anita.auzina@llu.lv

ISBN 978-9984-48-138-8

SATURS

INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM UN KONFERENCĒM	5
IEVADS	7
1. UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA ATTĪSTĪBAS VĒSTURISKIE UN TEORĒTISKIE ASPEKTI	13
1.1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa kā nodokļu sistēmas sastāvdaļas veidošanās un attīstības tendences	13
1.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa attīstība Latvijas nodokļu sistēmā	14
2. NODOKĻU POLITIKAS UN UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA TIESISKĀ BĀZE UN STRUKTŪRA	17
2.1. Nodokļu politikas un uzņēmumu ienākuma nodokļa tiesiskais pamatojums	17
2.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa struktūrelementi reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā	19
2.2.1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa struktūru raksturojošie elementi	19
2.2.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi reģionu attīstības veicināšanai	20
3. NODOKĻU LOMA PAŠVALDĪBU FINANŠU AUTONOMIJĀ	24
3.1. Reģionālās attīstības politikas un nodokļu politikas savstarpējās mijiedarbības nozīme reģionu ilgtspējīgai attīstībai	25
3.2. Latvijas pašvaldību finanšu avotu raksturojums	30
3.3. Uzņēmumu ienākuma nodokļa izmantošanas iespēju izvērtējums ekspertu skatījumā.....	32
3.4. Prioritārie rīcības scenāriji uzņēmumu ienākuma nodokļa izmantošanai reģionu attīstībā	33
4. UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA PIESAISTES PAŠVALDĪBU BUDŽETIEM IESPĒJAMIE RISKI UN RISINĀJUMI	34
4.1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa piesaistes iespējamā ietekme reģionos	34
4.2. Ieguvumi un zaudējumi no uzņēmumu ienākuma un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu pārdales.....	40
GALVENIE SECINĀJUMI	44
PROBLĒMAS UN TO RISINĀŠANAS IESPĒJAS	45
SLĒDZIENI.....	47

INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM UN KONFERENCĒM

Birutas Pūles promocijas darbs „Uzņēmumu ienākuma nodoklis kā instruments Latvijas reģionu attīstības veicināšanai” tika izstrādāts Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas un sabiedrības attīstības fakultātes Finanšu un grāmatvedības institūtā doktora studiju programmā – Agrārā un reģionālā ekonomika, apakšnozarē – Reģionālā ekonomika. Darba zinātniskā vadītāja – asoc. profesore, *Dr.oec.* Inguna Leibus.

Par promocijas darba saturu autori ir publicēti 5 raksti starptautiskos un nacionālos zinātniskos izdevumos:

1. Pule B. (2013) Inclusion of the Corporate Income Tax Revenue into the Municipal Budget: Needs, Risks, and Solutions. **In:** *Proceedings of the Latvia University of Agriculture*. Volume 29, Issue 1, pp. 55–66, ISSN 2255-8535, DOI: 10.2478/plua-2013-0007, July 2013.
2. Pule B., Innuse G. (2011) The Importance of Defining Corporate Income Tax Incentive Objectives in Order to Enhance their Effectiveness. **In:** *Littera Scripta. Vysoka škola technicka a ekonomicka v Ceskych Budejovicich*, pp. 53–64. ISSN 1802-503X.
3. Pūle B. (2011) Nodokļu politika kā reģionālās attīstības atbalsta instruments, *Vadībzinātne Ekonomika II*, Rīga, 144.–153. lpp. ISBN 978-9984-746-11-1.
4. Innuse G., Pūle B. (2010) The Role of Financial Management in Optimization of Corporate Tax Payments. **In:** *Enterprise in Modern Economy: Management Aspects*, Volume III. Poland, Gdańsk University of Technology, pp. 34–52. ISBN 978-83-62197-56-7.
5. Pūle B. (2010) Tax System Impact on Regional Economic Activity. **In:** *Economic Science for Rural Development: Proceedings of the International Scientific Conference*, No. 21. Jelgava: LLU, pp. 166–172. ISSN 1691-3078.

Citas publikācijas:

1. Graudiņa A., Pūle B. (2011) Vides risku pārvaldība apdrošināšanas nozarē Latvijā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku 3. kongresa un letonikas 4.kongresa sekcijas Vides kvalitāte Latvijā: esošais stāvoklis, izaicinājumi, risinājumi. Referātu kopsavilkumu krājums RTU Izdevniecība, 39.–40. lpp. ISBN 978-9934-10-224-0.
2. Mavlutova I., Pule B. (2005) Реструктуризация бизнеса как метод совершенствования управления корпорациями и оценка его

эффективности. **In:** *Modern approaches to corporate management: Proceedings of the International Scientific Conference, Bratislava*, pp. 344-350. ISBN 80-227-2284-7.

Autore ir piedalījies 5 starptautiskās konferencēs ar ziņojumiem par promocijas darba rezultātiem

1. *The Importance of Defining Corporate Income Tax Incentive Objectives in Order to Enhance their Effectiveness*. Market Failure - the Role of Government and Enterprise Economy: International Scientific Conference. Česke Budejovice: Vysoká škola technická a ekonomická (VŠTE), 14.-15.aprīlis, 2011.
2. *Nodokļu stimuli uzņēmējdarbībai Baltijas valstīs*. Strategies of Interregional Economic Integration Development in The Context of the EU: International Scientific Conference. Daugavpils: DU, 4.decembris, 2010.
3. *The Role of Financial Management in Optimization of Corporate Tax Payments*. Entrepreneurship in Modern Economy – Challenges and Risks: The International Scientific Conference. Gdańsk: Gdańsk University of Technology (Poland), 18. jūnijs, 2010.
4. *Tax System Impact on Regional Economic Activity*. Economic Science for Rural Development: The International Scientific Conference. Jelgava LLU, 23. aprīlis, 2010.
5. *Nodokļu politika kā reģionālās attīstības atbalsta instruments*. Business Competitiveness in Local and Foreign Markets: Challenges and Experiences: 3rd International Scientific Conference, Rīga: BA, 30. aprīlis, 2010.

Dalība zinātniskā kongresā

1. Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress un letonikas 4. kongress. Rīga, 24.–27. oktobris, 2011.

Līdzautore monogrāfijās

1. Vide un ilgtspējīga attīstība (2010). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, ISBN 978-9984-45-220-3, 334 lpp.
2. Vide un ekonomika (2011) Rīga, Latvijas universitāte, ISBN 978-9984-45-371-2, 256 lpp.

Promocijas darbs tapis, pateicoties dalībai Eiropas Sociālā fonda projekta „Atbalsts LLU doktora studiju īstenošanai” (apakšaktivitāte 1.1.2.1.2. Atbalsts doktora studiju programmas īstenošanai 2009/0180/1DP/1.1.2.1.2./09/IPIA/VIAA/017) līgumi Nr. 04.4-08/EF2.D2.23 un 04.4-08/EF2.PD.93.

IEVADS

Efektīvas nodokļu un nodevu sistēmas spēju ne tikai nodrošināt valsts funkciju pilnvērtīgu izpildi, bet arī ietekmēt reģionu ekonomisko attīstību pētījuši zinātnieki gan Latvijā, gan ārzemēs, jo reģionu nevienlīdzīgas attīstības problēma ir aktuāla gan Latvijā, gan arī citās valstīs. Darbā veikts pētījums par Latvijai šobrīd aktuālu un pretrunīgu tēmu – UIN kā instrumenta pielietojumu Latvijas reģionu attīstībā.

Reģiona kā valsts teritoriālās vienības līdzsvarota un ilgtspējīga attīstība ir pamats valsts kopējai izaugsmei. Reģionu līdzsvarotas un ilgtspējīgas attīstības pamatā ir mērķtiecīgi veidota reģionālās attīstības politika, reģionu attīstības plānošana un mērķtiecīga virzība atbilstoši valstī noteiktajai stratēģijai.

Atšķirības sociālekonomiskajā attīstībā starp Latvijas reģioniem ne tikai nav samazinājušās, bet daudzviet pat pieaugušas. Par to liecina reģionu attīstības savstarpējās salīdzināšanas rādītāju (nodarbinātība, vidējais ienākumu līmenis, uzņēmumu skaits attiecībā pret iedzīvotāju skaitu u.c.) atšķirības korelācija.

Promocijas darba pētījuma virziena izvēli un aktualitāti noteica vairāki būtiski faktori: Latvijas reģionu nevienmērīgā attīstība; UIN nepietiekoši efektīvs piemērojums reģionu attīstības ietekmei; UIN ieņēmumu novirzījuma pašvaldību budžetiem noliegums, neveicot padziļinātu izpēti; pašvaldību administratīvo funkciju centralizācijas radītie riski pašvaldību iniciatīvām; pretruna starp pašvaldību ieņēmumu avotu dažādošanas nepieciešamību un iniciatīvas trūkumu risinājumu rašanā.

Latvijas vēsturiskās attīstības dažādos posmos autore meklēja apliecinājumu UIN mērķtiecīgai izmantošanai reģionu attīstībā. Šādiem pētījumiem Latvijā pievērsušies: Aizsilnieks (1968), Balodis (1991), Šilde (1993), Zvejnieks (1998), Straumēns (1999), Brīvers (2001), Keišs (1992, 2001 un 2008), Rešina (2003), Urtāns (2003), Ketners (2006) u.c.. Pētījumos tika formulēta Latvijas pieredze nodokļu politikas izmantošanā reģionu attīstībai dažādos vēstures attīstības posmos.

Ārvalstīs nodokļu lomu valstu reģionu attīstībā pētījuši: Petijs (1662), Smits (1776), Sismondī (1815), Nitti (1891), Keins (1936), Newton, Donaghy (1997), Ponedelko (1991), Bessmertnaja (2001), Nicodeme (2009) u.c. Šajos pētījumos formulēta finanšu ietekme uz tautsaimniecību, definējot nodokļus kā galveno valsts ekonomikas regulēšanas elementu, varas decentralizācijas priekšrocības un trūkumus, nodokļu filozofisko saturu.

Nodokļu struktūrelementu jēdzienu pētījuši tādi Latvijā atzīti nodokļu eksperti kā Kodoliņa-Miglāne (2005, 2007), Ketners (2006, 2008), Bikse (2007), Kavale (2008) u.c. Padziļināti atsevišķus UIN struktūrelementus pētījuši nodokļu eksperti: uzņēmumu ienākuma nodokļa avansa maksājumu administrēšanas jautājumu Orehova (2001), nodokļu atlaides SEZ Raņķevica (2006), nodokļu politikas ietekmes nepieciešamību reģionu sociālekonomiskās

attīstības veicināšanai padziļināti pētījis Keiṣs un Kazinovskis (2001), nodokļu politikas un nodokļu sloga mijiedarbību pētījuṣi Nipers (2010), Œtucere (2012). Pēc administratīvi teritoriālās reformas, kopṣ 2011. gada 3. janvāra, kad stājās spēkā grozījumi Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā, Latvijā ir 119 pašvaldības – 9 republikas pilsētas un 110 novadi (1. pielikums) (Par Latvijas Republikas..., 2004). Divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu otrajā pusē Latvijā sāka veidoties, bet kopṣ 2003. gada Latvijas valdības apstiprināti ir pieci plānošanas reģioni – Rīgas, Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales. Plānošanas reģioni Latvijā ir izveidoti reģionālās attīstības plānošanai, koordinācijai un pašvaldību sadarbības nodrošināšanai. Mazākās teritoriālās vienības, par kurām Latvijā tiek apkopota un analizēta statistikas informācija atbilstoṣi Eiropas statistiski teritoriālo vienību klasifikācijai (NUTS 3 līmenim), ir seṣi statistiskie reģioni – Rīgas, Pierīgas, Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales. Par statistiskajiem reģioniem apkopotā informācija tiek izmantota arī plānošanas reģionu darbībā, uz Rīgas plānošanas reģionu attiecinot Rīgas un Pierīgas statistisko reģionu datus (Grambergs, 2003), (Gercāns, 2003), (Kalniņṣ, 2003) (Kārtība, kādā..., 2004). **Promocijas darba pētījumā dati apkopoti un pētīti plānošanas reģionu un pašvaldību, kā to veidojoṣo vienību, līmenī.**

Ekonomisko, sociālo un teritoriālo atšķirību dēļ plānošanas reģionos pastāv vairākas problēmas, kas savstarpēji veicina viena otru: reģioni nav konkurētspējīgi, tie nav pietiekoṣi aktīvi Eiropas Savienības līdzekļu piesaistē, maz tiek dibināti uzņēmumi, kas radītu iedzīvotājiem darba vietas un dotu ienākumus. Šādas problēmas un to mijiedarbība ietekmē iedzīvotāju migrāciju no laukiem uz lielpilsētām vai prom uz ārvalstīm. Šīs problēmas padziļināti Latvijā pētījuṣi tādi autori kā Mucenieks (1938), Vaidere (1997, 2006), Vanags E. (1995, 1997, 1999, 2001), Rivža B. (1998), Rivža P. (1998), Krūzmētra (1998), Ramute (1998), Kalniņa I., Strazda, Œļara (1998), Krastiņṣ (2000, 2002, 2003), Œeniņṣ Kings (2002, 2004), Kalniņa A. (2003), Pūķis (2003, 2010), Gercāns (2003), Leṣinska (2004), Vanags I. (2006), Vilka (1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2006), Vesperis (2012), Ivanova (2012), Hermansons (2012) u.c. Savukārt ārvalstīs reģionu sociālekonomiskās attīstības problēmai īpaṣi pievērsies Tibou (1956, 1986), izstrādājot koncepciju par iedzīvotāju izvēli migrēt no reģioniem ar neapmierinoṣu sociālekonomiskās vides līmeni, nevis mainīt paṣu vidi. Vēl teritoriju attīstības jautājuma risināšanā izdiļinājuṣies tādi ekonomikas eksperti kā Stilwell (1972), Zodrow, Mieszkovski, (1986), Pigou (1986), Kuklinski (1987), Gustafsson (1988), Osborne, Gaebler (1992), Rice (1992), Scobie, Mortali u.c. (1996), Pollitt, Bouckaert (2000), Bessmertnaja (2001), Liborakina (2003), Arhipceva (2004), Bache (2004), Fatejevs (2004), Houston (2004), Montalvo (2004), Smith (2004), Trabandt, Uhlig (2006) u.c. Autori ṣajos pētījumos uzsver nodokļu ieņēmumu īpatsvara nozīmi pašvaldību budžetos: norādot kopsakarības starp nodokļu ieņēmumu apjoma īpatsvaru pašvaldību budžetos un to finansiālo neatkarību.

Galvenie nodokļi, kas veido pašvaldību nodokļu ieņēmumus Latvijā, ir iedzīvotāju ienākuma nodoklis un nekustamā īpašuma nodoklis. Mazāk nozīmīgi ieņēmumu ziņā ir atskaitījumi pašvaldību budžetos no izložu un azartspēļu nodokļa un dabas resursu nodokļa ieņēmumiem. Latvijas pašvaldību budžeta ieņēmumi gandrīz nemaz nav atkarīgi no uzņēmējdarbības attīstības to teritorijās, jo pašvaldību izdevumu segšanai nepieciešamo līdzekļu atlikušo daļu pašvaldības saņem no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda. Nodokļu sistēma, kurā neviens ar uzņēmējdarbību tieši saistīts nodoklis neietekmē pašvaldības budžetu, rada priekšnoteikumus pašvaldību pasivitātei, nevis saimnieciski rošīgai attīstībai.

Ikgadējie reģionu attīstības vērtējumu dati ar teritoriālās attīstības indeksu (TAI) apliecina piecu Latvijas plānošanas reģionu nevienmērīgo attīstību. Pozitīvi rādītāji ir tikai Rīgas reģionam, bet pārējos četros plānošanas reģionos pieaug sociāli ekonomiskās atšķirības.

Pašreizējā nodokļu sistēma nestimulē Latvijas reģionu ekonomiskās situācijas izlīdzināšanos, jo Latvijas reģionu TAI norāda uz reģionu sociālekonomisko atšķirību pastiprināšanos un dažādu iedzīvotāju sociālo grupu noslāņošanos, un sociālā riska grupu veidošanos. Latvijas nodokļu politikā iestrādāti vairāki stimuli inovāciju veicināšanai, bet nav izveidota pietiekami labvēlīga vide uzņēmējdarbībai un kapitālieguldījumu stimulēšanai reģionos. Tai pat laikā, analizējot to ES valstu pieredzi, kurās tiek īstenota daudzpakāpju nodokļu sistēma (Vācija, Somija u.c.), kur pastāv fiskālo pilnvaru pārdaļīšana starp galveno federālo līmeni un reģionu līmeņiem, ir jāatzīst šo nodokļu sistēmu pozitīvā ietekme uz reģionu ekonomisko stabilitāti. Reģionu ekonomiskās attīstības stimulēšana ar ražošanas izvietojumu tajos, radot jaunas darba vietas un stabili sociālo vidi, būtu jāmotivē ar uzņēmējdarbībai pievilcīgas nodokļu politikas īstenošanu, ļaujot vienas valsts reģioniem savstarpēji konkurēt. Lai rastu risinājumus nodokļu politikas aktīvai izmantošanai Latvijas reģionu attīstībā, vispirms nepieciešams apzināt esošo situāciju Latvijas nodokļu politikas un reģionu attīstības jomā, lai aizgūtās idejas citu valstu pieredzē varētu iespējami veiksmīgi pielāgot Latvijas apstākļiem reģionālās nevienlīdzības jautājuma risināšanā kā instrumentu lietojot UIN.

LR FM Nodokļu politikas stratēģijas 2011.–2014. gadam kontekstā ir norādīts uz nepieciešamību veikt izmaiņas nodokļu sistēmā, paredzot pašvaldību budžeta ietekmes iespējas ar nodokli, kurš tieši saistīts ar uzņēmējdarbību. Stratēģijā kā viens no uzdevumiem ir **pašvaldību motivācija uzņēmējdarbības vides attīstībā**, nosakot, ka Finanšu ministrijai kopīgi ar Latvijas Pašvaldību savienību, Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru un citām uzņēmēju organizācijām jāizstrādā priekšlikumus, kā ar nodokļu politikas palīdzību stimulēt pašvaldības, veidot pievilcīgu uzņēmējdarbības vidi.

Atbilstoši promocijas darba tēmai **pētījuma objekts** ir UIN izmantošanas iespējas reģionu attīstības veicināšanai.

Pētījuma priekšmets – reģionu ieguvumi un riski, novirzot daļu no UIN ieņēmumiem pašvaldību budžetos.

Pētījuma hipotēze: uzņēmumu ienākuma nodokļa daļēja novirzīšana pašvaldībām veicina pašvaldību finanšu izlīdzināšanos, kas sekmē Latvijas reģionu līdzsvarotu attīstību.

Pētījuma mērķis: izvērtēt uzņēmumu ienākuma nodokļa izmantošanas iespējas un izstrādāt prioritāros rīcības scenārijus, lai veicinātu Latvijas reģionu līdzsvarotu attīstību.

Risinātie darba uzdevumi pētījuma mērķa sasniegšanā:

- 1) izpētīt ienākumu nodokļu attīstību dažādos vēsturiskos posmos, lai identificētu Latvijas un ārvalstu praksi par nodokļu izmantošanu reģionu attīstības veicināšanai;
- 2) raksturot un izanalizēt uzņēmumu ienākuma nodokļa teorētiskos aspektus un tiesisko regulējumu, lai noskaidrotu tā izmantošanu reģionu ekonomikas stimulēšanā;
- 3) izstrādāt prioritāros rīcības scenārijus UIN piesaistei pašvaldību budžetiem, izvērtējot pašvaldību ieguvumus un riskus;
- 4) aprēķināt un pamatot iespējamo UIN un IIN ieņēmumu sadalījumu starp valsts un pašvaldību budžetiem, kā arī sagrupēt pašvaldības pēc nodokļu pārdales ietekmes.

Pētījumu metodes.

- Problēmu elementu izpētei pētījumā izmantota monogrāfiski aprakstošā metode, kā arī analīzes un sintēzes metode. Zinātniskās indukcijas metode izmantota atsevišķu faktu apkopošanai vispārīgos atzinumos un kopsakarībās. Dedukcijas metode izmantota empīrisko pētījumu teorētiskai izskaidrošanai un loģiskai sintēzei.
- Dinamiskā analīzes metode, datu grupēšanas metode, aprēķinu konstruktīvā metode un statistiskā grafikas metode izmantota statistikas datu apstrādei un analīzei.
- UIN prognožu noteikšanai izmantota laikrindas metode, atsevišķos gadījumos prognozēšanai izmantojot Forecast programmu. Dati analizēti katrā plānošanas reģionā trīs grupās: uzņēmumu skaits, no tiem UIN maksājošo uzņēmumu skaits un samaksātais UIN. Katrā grupā tika izdalīti dati par visu plānošanas reģionu kopumā, tai skaitā par reģiona nozīmes pilsētām un par reģiona novadiem. Pēc tam tika aprēķināti vidējie rādītāji pilsētās un/vai novados. Analizējot uzņēmumu kopējās gada UIN iemaksas, tika aprēķināts vidējais maksājums vienam reģistrētam uzņēmumam un vienam UIN maksājošam uzņēmumam.
- Lai noskaidrotu datu savstarpējās atšķirības plānošanas reģionos laika posmā no 2004. gada līdz 2012. (2011) gadam, tika izmantota dispersijas jeb ANOVA metode.
- Hierarhijas metode tika pielietota ekspertu viedokļu apkopošanai, lai izstrādātu nodokļu politikas attīstības prioritāros rīcības scenārijus.

- Nosakot iespējamo valsts un pašvaldību budžetus apmierinošu UIN un IIN ieņēmumu sadalījumu, tika pielietota matemātiskās statistikas metode (t tests saistītiem datiem), datu apstrādei izmantojot Microsoft Excel un IBM SPSS Statistics un PAST datorprogrammas, rezultātus izvērtējot ar klasteru metodi.

Pētījumā izmantotie informācijas avoti.

- Latvijas un ārvalstu zinātnieku publikācijas, zinātnisko pētījumu rezultāti nodokļu politikā.
- Tiesisko aspektu analītiskajam izklāstam izmantotas ES regulas un direktīvas, kā arī Latvijas Republikas likumi un MK noteikumi.
- Reģionu sociālekonomiskās attīstības aspektu analīzei izmantota VARAM informācija un speciālistu publikācijas, centrālās statistikas pārvaldes, Valsts kases un no SIA Lursoft speciāli pieprasītie dati.
- Nodokļu ieņēmumu analizēšanai un prognozēšanai izmantoti Finanšu ministrijas, Valsts kases un no SIA Lursoft speciāli pieprasītie dati.
- Nodokļu politikas attīstības prioritārās rīcības scenāriju izstrādāšanai tika izmantota sešu ekspertu, kuri pārstāvēja reģionu, pašvaldību, uzņēmēju un valsts intereses, sniegtā informācija.

Pētījuma ierobežojumi.

Pētījumā izmantoti dati par 2004.–2012. gadu, bet, tā kā UIN ieņēmumu apkopojums par taksācijas periodu ir pieejams tikai beidzoties pēctaksācijas gadam, tad pētījumam izmantoti pēdējie faktiskie dati par 2011. gadu, uzskatot to par bāzes gadu arī klasteru noteikšanai. Saskaņā ar Attīstības plānošanas sistēmas likuma 8. pantu, par vidējā termiņa plānošanu tiek uzskatīts periods līdz 7 gadiem (Attīstības plānošanas..., 2008), tāpēc šis periods tiek izmantots prognožu veikšanai laika posmam līdz 2019. gadam. Iekšzemes kopprodukta un citi rādītāji par ES valstīm pētījuma periodā bija pieejami līdz 2010. gadam. Ierobežotais pētījuma periods neietekmē izvīzītā darba mērķa sasniegšanu.

Pētījuma novitāte un zinātniskais nozīmīgums:

- formulēts un pamatots UIN kā instrumenta pielietojums Latvijas reģionu līdzsvarotai attīstībai;
- padziļināti izpētīti UIN struktūrelementu efektīvas izmantošanas priekšnosacījumi Latvijas reģionu sociāli ekonomiskajā attīstībā;
- noteiktas kopsakarības starp IIN un UIN ieņēmumiem un iespēja IIN daļējai aizstāšanai ar UIN pašvaldību budžetos, lai panāktu, ka pašvaldību ieņēmumus ietekmē ar uzņēmējdarbības rezultātu tieši saistīts nodoklis.;
- lai izpētītu ekonomiskās aktivitātes tendences Latvijas reģionu nozīmes pilsētās un novados, konstatētu šīs aktivitātes izmaiņas, tika prognozētas uzņēmumu skaita un UIN ieņēmumu izmaiņas katram plānošanas reģionam;

- izstrādāti prioritārie rīcības scenāriji UIN kā instrumenta izmantošanai Latvijas reģionu līdzsvarotai attīstībai, veicot ekspertu viedokļu analīzi;
- identificēti plānošanas reģionu teritoriālās attīstības ieguvumi un riski veicot UIN daļas novirzīšanu pašvaldību budžetos;
- noteikta iespējamā UIN un IIN ieņēmumu sadale starp valsts un pašvaldību budžetiem.

Pētījuma tautsaimnieciskā nozīme.

Pētījums papildina līdz šim veiktos pētījumus par Latvijas reģionu attīstības veicināšanu, izmantojot nodokļu politiku un UIN kā tās instrumentu. Pētījuma rezultāti var tikt izmantoti, nosakot ienākuma nodokļu ieņēmumu sadales attiecību starp valsts un pašvaldību budžetiem. Izmantojot pētījumā noteikto iespējamo UIN un IIN ieņēmumu sadales attiecību, var palielināt pašvaldību ieinteresētību uzņēmējdarbības attīstībā to administratīvajās teritorijās.

Aizstāvamās tēzes.

- 1) Uzņēmumu ienākuma nodoklis Latvijā maz tiek izmantots reģionu attīstības veicināšanai.
- 2) Latvijā uzņēmumu ienākuma nodokļa struktūras elementos esošie reģionu ekonomiskās attīstības stimuli ir nepietiekami.
- 3) Pašvaldību ieņēmumu avotu dažādošana, piesaistot uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumus, palielina pašvaldību finanšu neatkarību un veicina to ekonomisko aktivitāti.
- 4) Ekonomiski pamatota uzņēmumu ienākuma un iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumu pārdale izlīdzina nodokļu ieņēmumus pašvaldību budžetos, sekmējot reģionu līdzsvarotu attīstību.

1. UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA ATTĪSTĪBAS VĒSTURISKIE UN TEORĒTISKIE ASPEKTI

Nodaļas saturs darbā aizņem 21 lpp., kurās ietilpst 1 tabula un 2 attēli.

Nodaļā izvirzīta tēze: **uzņēmumu ienākuma nodoklis Latvijā maz tiek izmantots reģionu attīstības veicināšanai.**

Nodaļā izpētīta uzņēmumu ienākuma nodokļa vēsturiskā attīstība, lai noskaidrotu tā izmantošanas pieredzi reģionu attīstības stimulēšanai ārvalstīs un Latvijā.

1.1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa kā nodokļu sistēmas sastāvdaļas veidošanās un attīstības tendences

Nodokļi tiek uzskatīti par vienu no senākajiem sabiedrības institūtiem, to rašanās ir nesaraucami saistīta ar valsts pastāvēšanu. Pāreja no naturālās saimniecības uz naudas attiecībām izraisīja nodokļu mehānisma izveidi. Dažas nodokļu konstrukcijas palikušas nemainīgas līdz pat mūsdienām. Taču citas būtiski izmainījās vai bija likvidētas, ņemot vērā sociālo, ekonomisko un politisko procesu ietekmi. Nodokļi, kā ekonomiskās kultūras elements, ir raksturīgi visiem saimniecības tiptiem no seniem laikiem līdz pat mūsdienām gan tirgus, gan netirgus tipa saimniecībām (Andrējeva, Ketners, 2008).

UIN politika, kas ir katras valsts nodokļu politikas sastāvdaļa, ES joprojām ir dalībvalstu nacionālās suverenitātes simbols. Atbildība par nodokļu politikas realizāciju gulstas galvenokārt uz dalībvalstīm nacionālajā līmenī. Galvenā nodokļu politikas veidošanas loma ES tiek atvēlēta Eiropas Komisijai, kas nodarbojas ar nodokļu iniciatīvu sagatavošanu, kā arī nodrošina kontroli un uzraudzību to īstenošanā (European Commission, 2001), (Roder, 2012).

ES vienotā iekšējā tirgus veiksmīgai funkcionēšanai ir būtiski, ka dalībvalstu nodokļi neierobežo brīvo preču, pakalpojumu, kapitāla kustību, kā arī neizkropļo konkurenci. Līdz ar to ES tiesību aktu kopums (*acquis communautaire*) skar galvenokārt tos nodokļus, kas ES iekšējā tirgū ietekmē patēriņu, attiecas uz uzņēmējdarbību un tirdzniecību ar trešajām valstīm (t.i., netiešie nodokļi: pievienotās vērtības nodoklis, akcīzes nodoklis, muitas maksājumi).

Katra valsts, veidojot nodokļu politiku, definē politikas pamatuzdevumus, bet tikai nedaudzu ES dalībvalstu nodokļu politikās ir iestrādāti stimuli šo valstu reģionu attīstībai. Fiskālo funkciju deleģēšanas pieredze valsts reģioniem ir gan Vācijā, gan Itālijā un arī Portugālē.

UIN piemēro ienākumam no saimnieciskās darbības, ko veic juridiskas personas. Tomēr jebkuras valsts interesēs ir ne tikai iekasēt nodokļus, bet arī radīt tādu ekonomisko vidi, kas piesaistītu investīcijas un uzņēmējos radītu vēlmi ieguldīt brīvos līdzekļus uzņēmuma attīstībā. Kapitāla mobilitāte pēdējo divdesmit gadu laikā (1992–2012) ekonomistu vidū raisa diskusiju par

uzņēmumu ienākuma nodokļa lietderību. Pētot šo jautājumu, pasaules vadošie ekonomisti (*Weichenrieder, de Mooij, Sorensen*) nonākuši pie secinājuma, ka **uzņēmumu peļņas aplikšanai ar nodokļiem svarīgāka ir nevis fiskālā nozīme, bet ekonomiku stimulējoša un sabiedrību sociāli attīstoša nozīme.** No skandināvu valstīm lielākā nozīme Latvijas nodokļu politikas veidošanā ir bijusi Dānijai, kuras nodokļu politikas pieredze lielā mērā ir izmantota, veidojot pašreizējo Latvijas nodokļu politiku.

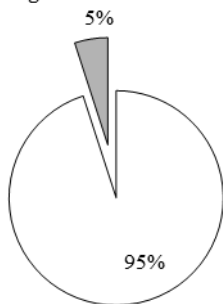
1.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa attīstība Latvijas nodokļu sistēmā

Vēsturiski Latvijā peļņas ieņēmumu novirzīšana pašvaldību budžetos jau ir pastāvējusi divreiz.

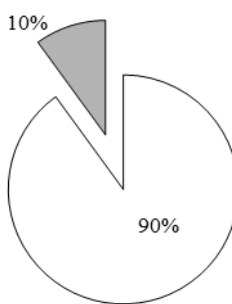
Pirmoreiz no 1922. – 1940. gadam, kad saimnieciskā uzplaukuma gados no 1922. gada līdz 1930. gadam izveidotā nodokļu sistēma balstījās uz četriem tiešajiem nodokļiem: ienākuma, tirdzniecības un rūpniecības, pilsētu nekustamā īpašuma un lauku nekustamā īpašuma. Ienākuma nodokļa redakcija 1920. gada likumā paredzēja, ka šī nodokļa subjekti bija kā fiziskas, tā arī juridiskas personas. 1924. gada 20. decembrī Saeima pieņēma jaunu likumu par tirdzniecības un rūpniecības nodokli. Atbilstoši pieņemtajam likumam nodokli maksāja trīs veidos: kā pamatnodokli, izpērkot tirdzniecības un rūpniecības zīmes (atļaujas); kā kapitāla nodokli un kā procentuālo peļņas nodokli.

Tirdzniecības un rūpniecības nodoklis bija nozīmīgs tiešais nodoklis valsts un pašvaldību budžeta ienākumu veidošanā. Tas nodrošināja vidēji gadā 5% līdz 10% no visiem pašvaldību nodokļu ieņēmumiem (Balodis, 1991) (1.1. attēls).

1922.-1930.g.

1930.-1940.g.

□ Kopējie pašvaldību budžeta ieņēmumi

■ Peļņas nodokļa ieņēmumi

Avots: autores veidots pēc Balodis, 1991.

1.1.att. **Peļņas nodokļa ieņēmumu īpatsvars Latvijas pašvaldību budžetos 1922.-1930. gadā un 1930.-1940.gadā.**

Otrreiz uzņēmumu peļņas novirzīšana pašvaldību budžetos notika 1941.–1943.gadā. Vācu okupācijas varas iestāžu pamatnostādnes budžeta ieņēmumu veidošanā un izlietojumā bija ļoti atšķirīgas no padomju varas periodā realizētajām un paredzēja pakāpeniskus pārkārtojumus zemes pašpārvaldes un pašvaldību budžeta ieņēmumos, kāpinot kopējos ieņēmumus līdz tādām apmēram, lai ar tiem būtu iespējams segt visus nepieciešamos izdevumus (Aizsilnieks, 1968). Pašvaldību stāvoklis ieņēmumu ziņā jūtami uzlabojās, jo tām tika nodoti tik lieli pašu ieņēmumi, ka ar tiem gada laikā varēja segt ap 65%, bet, taupīgi saimniekojot, pat 100% no visiem saviem gada izdevumiem (Zvejnieks, 1998), (Straumēns, 1999).

Pēc otrā pasaules kara Latvijas teritorija no jauna nonāca PSRS sastāvā. Ienākumi no nodokļiem un nodevām Padomju Savienībā tika ieskaitīti centrālajā savienības budžetā un pēc tam pārdalīti republikāniskajos (t.sk. Latvijas PSR) budžetos, kura struktūrā bija izdalīti vietējo pašvaldību budžeti. Tikai apmēram 4–5% no apgrozījuma nodokļa ieņēmumiem Latvijas PSR teritorijā tika pārskaitīti atpakaļ republikāniskajā Latvijas PSR budžetā (Andrējeva, Ketners, 2008).

1980. gadu otrās puses sabiedriskie un politiskie notikumi radīja priekšnoteikumus Latvijas Republikas valstiskās neatkarības atjaunošanai. 1990. gada 4. maijā Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma Deklarāciju par Latvijas Republikas valstiskās neatkarības atjaunošanu, nosakot pārejas periodu līdz pilnīgai valstiskās neatkarības atgūšanai, kas beidzās līdz ar Konstitucionālā likuma par Latvijas Republikas valstisko neatkarību pieņemšanu 1991. gada 21. augustā. Līdz ar Latvijas valsts neatkarības atjaunošanu bija nepieciešams sākt veidot neatkarīgas valsts nodokļu sistēmu.

Latvijas Republikas Augstākā Padome ar 1990. gada 28. decembra lēmumu paziņoja, ka no 1991. gada 1. janvāra Latvijā nodokļu un nodevu jautājumus regulē LR likums „Par nodokļiem un nodevām”.

Likums „Par nodokļiem un nodevām”, neatkarīgi no īpašuma formas vai veida, visām fiziskajām un juridiskajām personām, kuras veica uzņēmējdarbību vai saņēma ienākumus Latvijā, noteica attiecīgus nodokļus un nodevas. Jauns posms nodokļu tiesībās sākās 1995.–1997. gadā, kad tika izvirzītas jaunas prioritātes saistībā ar Latvijas mērķi iestāties Eiropas Savienībā. Šim posmam raksturīgi divi aspekti: pirmkārt, globālās informācijas ekonomika, kuras pamatā ir informāciju un komunikāciju tehnoloģijas. Nodokļu politika ir vērsta uz administratīvas sadarbības stiprināšanu elektroniskās komercijas jautājumos, lai novērstu kaitīgu nodokļu konkurenci. Otrkārt, pēdējā gadu desmitā arvien vairāk ekonomikas pētnieku pievēršas globalizācijas un kapitāla mobilitātes jautājumiem. Neskatoties uz dažu autoru atšķirīgiem viedokļiem, lielākā daļa novērotāju ir vienprātīgi, ka tik cieša saikne un savstarpējā valstu atkarība, kas mūsdienās vieno valstu ekonomikas, līdz šim nekad nav novērota. Bažas, kas nereti tiek izteiktas globalizācijas procesu kontekstā, ir, ka lielā kapitāla mobilitāte var piespiest valstu valdības samazināt uzņēmumu ienākuma likmes,

lai piesaistītu investīcijas. Pesimisti pat uzskata, ka šī konkurence par kapitālu var novest līdz ļoti zemām, iespējams pat 0%, likmēm uzņēmumu peļņai (Ketners, Lukašina, 2008).

Uzsākot nodokļu reformu 1995. gadā, gan uzņēmumu ienākuma, gan iedzīvotāju ienākuma nodoklim tika noteikta vienāda likme 25%. Tas tika darīts, lai gan fizisko, gan juridisko personu ienākumi tiktu aplikti vienādi un tiktu novērsti tādi nodokļu plānošanas pasākumi, kuru rezultātā, pārceļot ienākumus no vienas personas otrai, samazinās ienākums, no kura maksājams nodoklis. Tomēr, lai veicinātu uzņēmējdarbību un piesaistītu investīcijas, 2002. gadā tika uzsākta pakāpeniska UIN likmes samazināšana, līdz 2004. gadā tā sasniedza 15% (1995. gada 1. aprīlī bija 25%, 2002. gadā bija 22%, 2003. gadā bija 19%, bet no 2004. gada ir 15%).

Nākamais posms nodokļu likumdošanas izmaiņās notika saistībā ar Latvijas virzību uz iestāšanos Eiropas Savienībā – tiesību normas bija jāsapaka ar starptautiskajām normām, tika veikta netiešo nodokļu harmonizācija – akcīzes nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis. Periodu kopš 2004. gada Latvijas nodokļu politikā iezīmē pozitīvas tendences – nodokļu sloga samazināšana, elektroniskās deklarēšanas (EDS) ieviešana, VID attieksmes maiņa no represīvas uz atbalstošu.

Ienākumu aplikšana ar zemākām nodokļu likmēm labvēlīgi ietekmē ražošanas pieaugumu un nodokļu ieņēmumus, kas pierādījās praksē Latvijā, samazinot UIN likmi no 25% (2001) līdz 15% (2004), palielinājās ieņēmumi no UIN. **Neskatoties uz UIN nominālo likmju samazinājumu pēc 2004. gada, līdz 2008. gadam pieauga šī nodokļa īpatsvars nodokļu ieņēmumos (1.1. tabula).**

1.1. tabula

**Uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes un ieņēmumu izmaiņas Latvijā
2001.–2012. gadā**

Rādītājs	UIN likme (%)	UIN ieņēmumi (milj. LVL)	UIN ieņēmumu ķēdes pieauguma temps (%)	UIN ieņēmumu bāzes (2001) pieauguma temps (%)
2001.	25	73.7	-	-
2002.	22	98.4	34	34
2003.	19	109.7	12	48
2004.	15	127.8	17	73
2005.	15	180.7	41	145
2006.	15	253.8	41	244
2007.	15	399.8	58	443
2008.	15	503.1	26	583
2009.	15	197.2	-61	168
2010.	15	112.2	-43	52
2011.	15	196.4	75	167
2012.	15	243.9	24	231

Avots: autores veidots, izmantojot Finanšu ministrijas datus, 2013.

Nodokļi vienlaikus ir gan valsts politikas finansēšanas avots, gan arī svarīgs fizisko un juridisko personu izdevumu postenis. Būtībā, no vienas puses, nodokļi nodrošina valsts eksistenci, bet, no otras puses, komersantiem tie ir peļņu samazinošs faktors. Līdz ar to rodas divu pušu mijiedarbība: no vienas puses valsts nodokļu administrācija mēģina maksimizēt iekasējamo nodokļu apmēru, no otras puses nodokļu maksātāji mēģina samazināt savu individuālo nodokļu slogu un minimizēt maksājamo nodokļu apjomu.

2. NODOKĻU POLITIKAS UN UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA TIESISKĀ BĀZE UN STRUKTŪRA

Nodaļas saturs darbā aizņem 31 lpp., kurās ietilpst 3 tabulas un 5 attēli.

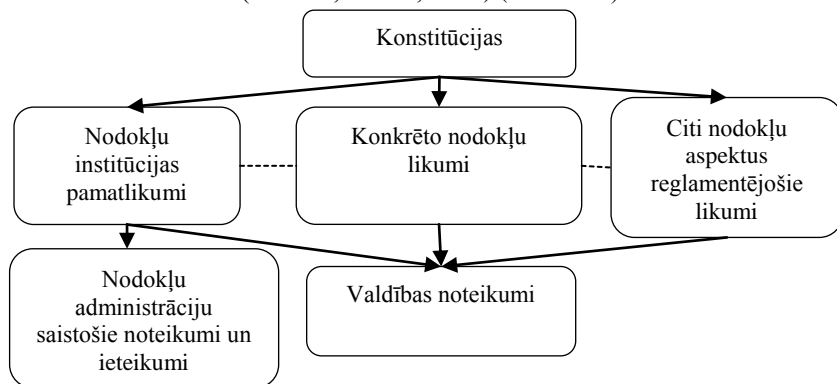
Nodaļā izvirzīta tēze: **Latvijā uzņēmumu ienākuma nodokļa struktūras elementos esošie reģionu ekonomiskās attīstības stimuli ir nepietiekami.**

Nodaļā izpētīti UIN struktūrā esošie stimuli reģionu attīstības veicināšanai Latvijā.

2.1. Nodokļu politikas un uzņēmumu ienākuma nodokļa tiesiskais pamatojums

Katrā valstī nodokļu politikai ir sava specifika, kuru nosaka sociāli ekonomiskās atšķirības, mentalitāte un nacionālās tradīcijas. Lielākoties valstu nodokļu politikas ir virzītas uz nodokļu sloga samazināšanu vai vismaz stabilitāti, samazinot nodokļu skaitu, nodokļu apmērus vai vienkāršojot fiskālās procedūras (samazinot nodokļu saistību izpildes izmaksas).

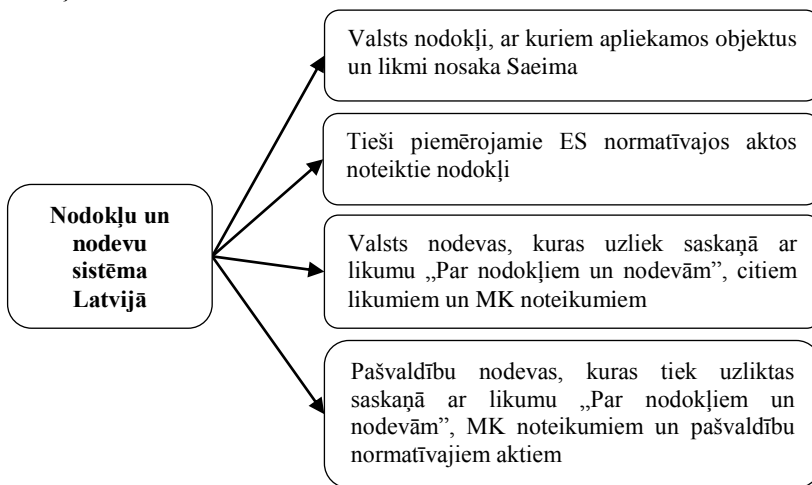
Teorētiski, nacionālo nodokļu tiesību avoti galvenokārt ir likumdevēja pieņemtie tiesību akti, kā arī citi tiesību sistēmai atbilstošie normatīvie akti, kaut gan nacionālās nodokļu tiesību sistēmas var ietekmēt arī tiesu lēmumi, judikatūra un doktrīnas (Ketners, Titova, 2009) (2.1. attēls).

Avots: autores veidots.

2.1. att. Nacionālo nodokļu tiesību aktu sistēma.

Latvijas valsts nodokļu un nodevu sistēmu (2.2. attēls) veido četri maksājumu veidi, kuri noteikti Latvijas nodokļu sistēmas pamatdokumentā likumā „Par nodokļiem un nodevām”:

Avots: autores veidots pēc likuma „Par nodokļiem un nodevām”, 1995.

2.2. att. Nodokļu un nodevu sistēma Latvijā.

Par nodokļu politikas attīstības dokumentu Latvijā uzskatāmas „Pamatnostādnes nodokļu un nodevu sistēmas attīstībā”, kuru izstrādes mērķis ir noteikt nodokļu politikas turpmākās attīstības virzienus īstermiņā (3 gadiem) un vidējā termiņā (7 gadiem), nodrošinot stabilu un prognozējamu makroekonomisko vidi valstī.

Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādņu mērķis ir, balstoties uz šī brīža ekonomiskās situācijas analīzi un fiskālās politikas mērķiem, noteikt galvenos nodokļu politikas attīstības virzienus un pamatprincipus un, pamatojoties uz tiem, izstrādāt konkrētus pasākumus, kas nepieciešami valsts ekonomikas attīstības un finanšu stabilitātes atjaunošanai.

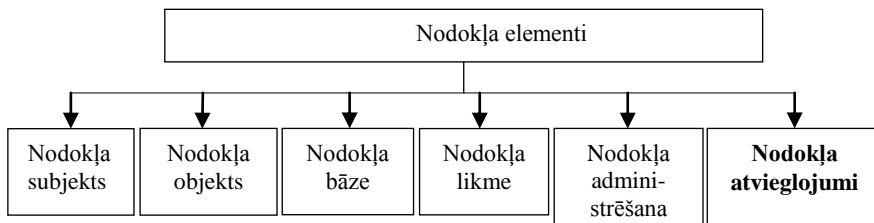
Pamatnostādņu izstrādē tiek iesaistīts plašs valsts institūciju, nevalstiskā sektora un starptautisko organizāciju ekspertu loks. Dažādos attīstības posmos tiek izvirzītas atšķirīgas prioritātes, par pamatvērtībām nosakot stabilu un prognozējamu nodokļu ieņēmumu nodrošināšanu, samazinot iespējas izvairīties no nodokļu maksāšanas; uzņēmējdarbības vides uzlabošanu, novēršot konkurenci izkropļojošus apstākļus uzņēmējdarbībā un izvairoties no biežas nodokļu regulējošo normatīvo aktu grozīšanas; iedzīvotāju dzīves līmeņa celšanu. **Nodokļu politikas stratēģija Latvijā uzsver nepieciešamību ar nodokļu politikas palīdzību stimulēt pašvaldības veidot pievilcīgu uzņēmējdarbības vidi** (Nodokļu politikas..., 2010). Atbilstoši valstī īstenojamajai nodokļu politikai tiek veidota nacionālā nodokļu sistēma.

Galvenais normatīvais dokuments, kas regulē uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķinu, ir **likums „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”**, kas stājies spēkā 1995. gada 1. aprīlī. UIN, tāpat kā jebkuru nodokli, raksturo, izmantojot **nodokļa struktūras elementus**, kas pēc satura un būtības ir nepieciešami un pietiekami, lai noteiktu nodokļa maksātāja saistības konkrētā nodoklī.

2.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa struktūrelementi reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā

2.2.1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa struktūru raksturojošie elementi

Nodokļa pamatelementi ir obligāti visiem nodokļu veidiem un ietver nodokļa likmi, nodokļa objektu un nodokļa samaksas termiņu. Nodokļa papildus elementi ir nodokļa maksātājs, nodokļa bāze, nodokļa periods, aprēķināšanas un maksāšanas kārtība, nodokļa atvieglojumi. Sistematizējot var izdalīt sešus nodokļu elementus (2.3. attēls), kuri obligāti ietverami konkrēto nodokļu aprakstā (nodokļa likumā) (Ketners, Titova, 2009).

Avots: autores veidots pēc Ketners, Titova, 2009.

2.3. att. **Nodokļa struktūras elementi.**

Nodokļa atvieglojumi ir duāls nodokļa elements, kurš pēc nodokļu administrācijas viedokļa var arī nebūt, bet no nodokļu maksātāju viedokļa ir viens no svarīgākajiem nodokļu elementiem. **Nodokļu atvieglojumi uzskatāmi par svarīgāko nodokļu elementu un būtisku nodokļu aplikšanas mehānisma sastāvdaļu, kuru daudzas valstis plaši piemēro valstu sociāli – ekonomisko procesu regulēšanai** (Архипцева, 2004).

Par konkurētspēju paaugstinošu apstākli, izmantojot valstu nodokļu politiku, tiek uzskatīti nodokļu atvieglojumi. Ar zemām līkmēm ES valstīs vairs nav iespējams konkurēt, piesaistot investīcijas, tāpēc būtiski ir izvērtēt nodokļu atvieglojumu lomu valstu konkurētspējas paaugstināšanā. Arī nodokļu konkurence starp vienas valsts reģioniem nav mazsvarīgāka par valsts konkurētspēju starptautiskajā tirgū. Pastāv vairāki empīriski pētījumi par nodokļu konkurences efektivitāti starp vienas valsts reģioniem un konkurētspēju traucējošiem faktoriem, starp kuriem tiek minēti tādi kā informācijas deficīts, kultūrp psiholoģiskie faktori, kā arī nodokļu sistēmas centralizācijas līmenis (Бесстремьянная, 2001).

Nodokļu atvieglojumu mērķi var būt dažādi, svarīgākie no tiem: dažādu nodokļu kategoriju augsto likmju kompensēšana, valsts konkurētspējas palielināšana nodokļu jomā, visbūtiskākā - jaunu investīciju piesaiste. Nodokļu atvieglojumi ir racionāla atbilde nodokļu konkurencei, jo tie ļauj prevalēt konkurētspējīgu nodokļu sistēmu mobilajam kapitālam, piemērojot augstākas likmes pārējam kapitālam. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi tiek ieviesti arī sociālajiem mērķiem, atbalstam dažādās nozarēs vai ekonomiskās aktivitātes veicināšanai dažādos reģionos. Pie citiem nodokļu atvieglojumu pastāvēšanas faktoriem minami: tirgus nepilnību labošana, ienākumu pārdales veicināšana, atsevišķu nozaru un reģionu ekonomiskā stimulēšana, kā arī administratīvā sloga samazināšana (Piotrowska, Vanborren, 2008).

Viens no būtiskākajiem uzņēmējdarbības attīstības faktoriem ir jaunu investīciju piesaistīšana, tāpēc liela daļa uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu ir radīti, lai veicinātu investīcijas kādā konkrētā uzņēmējdarbības jomā, reģionā vai valsts ekonomikā kopumā.

Šajā gadījumā ir nepieciešams sabalansēt nodokļu atvieglojumus ar iespējamo investīciju atdevi. Investoru attieksme pret nodokļu sloga apjomu ir atkarīga no pieejamā riska/atdeves iespējām – jo tās ir pievilcīgākas, jo mazāk iebildumu ir pret lielāku nodokļu slogu (Lupi, 2009).

Nodokļu atvieglojumi ir faktiski vienīgais nodokļa elements, kuru tieši izmanto reģionu ekonomikas stimulēšanai. Tā kā Latvijā ir viena no zemākajām UIN likmēm ES, nodokļa atvieglojumi galvenokārt tika izmantoti, lai palielinātu valsts konkurētspēju nodokļu jomā un investīciju piesaisti, kā arī atsevišķu nozaru un **reģionu ekonomiskās stimulēšanai**, administratīvā sloga mazināšanai un kā atbalstam uzņēmējiem ekonomiskās krīzes periodā (Par pastāvošo UIN..., 2011).

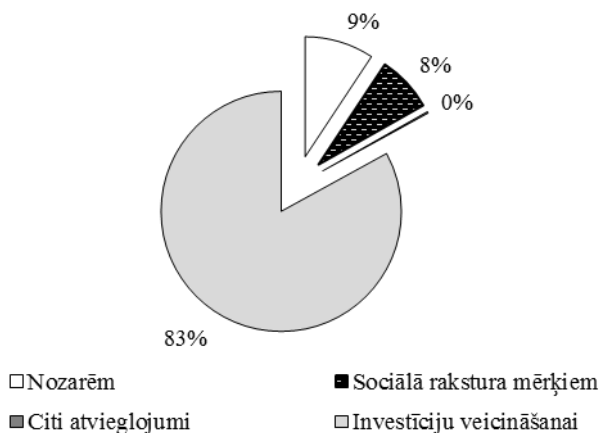
2.2.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi reģionu attīstības veicināšanai

Nodokļu atvieglojumi bieži tiek uzskatīti par vienkāršu risinājumu nodokļu politikas problēmām, jo tos ir samērā viegli iekļaut budžeta projektā, kas šķietami nerada papildus izmaksas atšķirībā no infrastruktūras attīstības, cilvēkresursu apmācības vai citām programmām, kas veicina investīcijas. Bet bieži vien šie atvieglojumi var būtiski samazināt budžeta ieņēmumus, jo tos var izmantot arī uzņēmumi ārpus konkrētās mērķa grupas, kas neveicina papildus investīciju piesaisti. Valdība, regulāri izvērtējot esošo nodokļu atvieglojumu efektivitāti, atceļot tos nepietiekamas efektivitātes gadījumā, vienlaikus nedrīkst apdraudēt investoru ilgtermiņa plānošanu, jo nodokļu atvieglojumu atcelšana pat gadījumā, ja tie ir izrādījušies kļūdaini, apdraud valdības politikas uzticamību, kas samazina tās iespējas turpmāk pozitīvi ietekmēt investoru uzvedību.

Kā liecina starptautiskā prakse, UIN ietekmē uzņēmumu investīciju plānus, jo samazina ieguldījumu atdevi. Ņemot vērā globālo nodokļu konkurenci, UIN

atstāj iespaidu arī uz uzņēmumu darbības vietas izvēli. Tas nosaka, ka UIN likmēm ir jābūt samērīgām, jo kapitāls ir viens no mobilākajiem un elastīgākajiem ražošanas līdzekļiem. Tomēr būtisku ietekmi uz investīcijām atstāj arī kopējā uzņēmējdarbības vide, t.sk. valsts infrastruktūras un darbaspēka kvalitātes līmenis, ko savukārt pozitīvi ietekmē valsts budžeta izdevumi, kas var tikt īstenoti, pateicoties nodokļu ieņēmumiem, t.sk. arī no UIN (Tax Guide..., 2009).

Latvijā vairāk nekā puse ekonomikas potenciāla 63% (2012) koncentrējas valsts galvaspilsētā un tai pieguļošajā reģionā, pārējās teritorijas ekonomikas rādītāji un iedzīvotāju blīvums ir visai zemi. Tai pat laikā, izvērtējot valsts politiku nodokļu stimulu piemērošanā reģionālo teritoriju attīstībā, jāsecina, ka Latvijas prakse ir neapmierinoša, jo attiecībā uz UIN atvieglojumiem, līdz 2013. gadam noteica tikai atvieglojumu investīciju veikšanai pamatlīdzekļos īpaši atbalstāmajās teritorijās, iegādājoties pamatlīdzekļus, kurus izmanto īpaši atbalstāmajās teritorijās (Īpaši atbalstāmās..., 2003) un atvieglojumus uzņēmumiem, kuri darbojas SEZ (Par uzņēmumu ienākuma..., 1995). Sākot ar 2013. gada 1. janvāri, īpaši atbalstāmo teritoriju jēdziens tiek izslēgts no Reģionālās attīstības likuma, līdz ar to arī iepriekš minētais UIN atvieglojums.

Avots: autores veidots pēc Likumprojekts „Par valsts..., 2013.

2.4. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu īpatsvars pēc to mērķa Latvijā, 2012. gadā.

Latvijā 2013. gadā pieejamos 21 uzņēmumu ienākuma nodokļa stimulus pēc to mērķa iedala 4 grupās:

- atvieglojumi investīciju veicināšanai;
- atvieglojumi nozarēm;
- atvieglojumi sociālā rakstura mērķiem;

– **citi atvieglojumi** (Likumprojekta „Par valsts..., 2013).

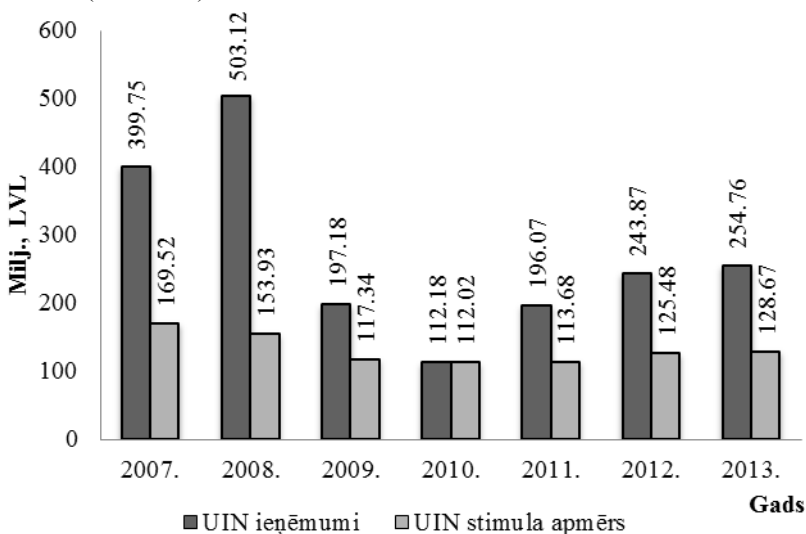
UIN atvieglojumi visvairāk tiek piešķirti investīciju veicināšanai, t.i., 83% no kopējā nodokļu atvieglojuma 2012. gadā. Savukārt atvieglojumi nozarēm 2012. gadā bija 9.3% no kopējā nodokļu atvieglojuma apjoma, bet sociālā rakstura mērķiem - attiecīgi 7.5% (2.4. attēls).

UIN stimulus investīciju veicināšanai vislielāko daļu no UIN atvieglojumiem veido iespēja segt taksācijas perioda zaudējumus un iespēja pārnest zaudējumus uzņēmumu grupā –41%, kam seko paātrināta pamatlīdzekļu norakstīšanas kārtība –15% un banku uzkrājumi debitora parādiem, un apdrošināšanas sabiedrību tehniskās rezerves, kā arī atvieglojums, iegādājoties jaunas ražošanas tehnoloģijas iekārtas – katrs 12%.

Ņemot vērā, ka UIN atvieglojumi ir budžetā nesapemtie ieņēmumi, ieviešot nodokļu atvieglojumus, būtu nepieciešams noteikt, kādi rezultatīvie rādītāji un kādā jomā tiks sasniegti ar konkrēto nodokļu atvieglojumu:

- makroekonomikas rezultāti;
- politikas rezultāti;
- darbības rezultāti.

UIN stimuli sastāda aptuveni tikpat, cik gada laikā faktiski iekasēti UIN ieņēmumi (2.5. attēls).

Avots: autores veidots pēc Finanšu ministrijas informatīvais...,2011.

2.5. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa faktiskie ieņēmumi un atvieglojumi Latvijā 2007.–2012. gadā, prognoze 2013. gadam.

Nodokļu atvieglojumi ir izvērtējami arī kā atbalsts atsevišķām nodokļu maksātāju grupām. Tā kā atbalsts ir paredzēts dažāda rakstura mērķu sasniegšanai, ieguvumus nav iespējams salīdzināt tikai naudas izteiksmē.

Piemērota varētu būt rezultatīvo rādītāju izvērtēšanas pieeja, strukturējot dažādos sociālekonomiskos ieguvumus. Redzams (2.5. attēls), ka jau 2010. gadā atvieglojumu apmērs gandrīz sasniedza UIN ieņēmumus, un šāda tendence sākotnēji tika prognozēta arī turpmākajos gados, bet 2013. gada faktiskie dati neapstiprina šo tendenci.

UIN piedāvāto stimulu efektivitāte ir atkarīga no atbalstu saņēmēšo uzņēmumu darbības jomas, konkurences apstākļiem un novietojuma. Kopēju analītisku ietvaru dažādu situāciju salīdzinājumam ir piedāvājis A. Klemms (2.1. tabula).

2.1. tabula

Nodokļu atvieglojumu pamatotības raksturojums ar Klemma metodi

Nodokļu atvieglojumu pamatotība	Raksturojums	Piemērotie stimuli
I Salīdzinoši stipra	a) starptautiski mobila uzņēmējdarbība	Pilnīgas konkurences apstākļos-atvieglojumi investīcijām; uzņēmumam specifiska rente – samazināta nodokļa likme.
	b) pozitīvi ārējie efekti (eksternalitātes)	Subsīdijas/nodokļu atvieglojumi konkrētām aktivitātēm (piemēram, pētījumiem un attīstībai).
II Neskaidra	a) reģionāla rente	Nav vajadzīgi stimuli, bet jāveic nodokļu koordinācija reģionā.
	b) nepievilcīgs novietojums	Nevis atvieglojums, bet problēma jārisina tiešā veidā (uzlabot pārvaldību, infrastruktūru).
	c) var radīt atbildes reakciju citās valstīs	Labāk nogaidīt. Tomēr, ja nodokļu samazinājumi ir neizbēgami, tad izdevīgi būt pirmajiem reģionā.
III Vāja	a) eksogēna, no vietas atkarīga rente, piemēram, dabas resursu ieguve	Nav vajadzīgi atvieglojumi, tā vietā vajadzīgs īpašs rentes nodoklis. Iespējama paātrināta norakstīšana tikai izpētes stadijā.
	b) endogēna, no vietas atkarīga rente, piemēram, aglomerācijas priekšrocības	Kad uzņēmumi izveidojušies, atvieglojumi nav nepieciešami, bet pārmērīgi augstas likmes var radīt zaudējumus nozarei.
	c) nekas no iepriekš minētā	Kopējā nodokļa likme var tikt samazināta, vai arī jāatceļ citi šķēršļi investīcijām.

Avots: autores veidots pēc Klemma, (Klemm, Marcos, Marco, 2010).

Atvieglojums ražošanas veicināšanai, iegādājoties jaunas ražošanas tehnoloģiskās iekārtas, kopumā ir pamatots, ņemot vērā Latvijas kā mazas un atvērta ekonomika darbību starptautiskās konkurences apstākļos ar mobilo uzņēmējdarbību (situācija I a). Šāds pamatojums ir arī atvieglojumam

pamatlīdzekļu aizstāšanas gadījumā, kā arī atvieglojumam par gaisa kuģu nomu (Devereux, Griffith, Klemm, 2002).

Atvieglojumi izpētei un attīstībai atspoguļo (2.1. tabula) situāciju (I b), kur ieguldījumi sniedz pozitīvu ietekmi uz izglītības un zinātnes attīstību (Par pastāvošo UIN..., 2011).

Atvieglojums investīciju veikšanai pamatlīdzekļos īpaši atbalstāmajās teritorijās risināja nepievilcīga novietojuma situāciju (II b). Nodokļu politikai Latvijā ir zināms fokusa trūkums, jo nodokļu atvieglojumi attiecināti uz teritorijām, kas ir mazāk attīstītas pēc sociāli ekonomisko attīstību raksturojošajiem rādītājiem, nevis uz teritorijām, kurām to ģeogrāfiskā izvietojuma dēļ nav dabisku priekšnosacījumu uzņēmējdarbības attīstībai. Īpaši atbalstāmo teritoriju statuss Latvijā 2011.–2012. gadā tika piemērots līdz deviņiem procentiem no valsts iedzīvotāju kopskaita, un teritorijas platības izteiksmē īpatsvars bija vēl augstāks (Par pastāvošo UIN..., 2011), (Īpaši atbalstāmās..., 2003).

Nodokļu stimulu mērķu daudzveidība norāda uz to, ka UIN atvieglojumu piešķiršana nav fokusēta uz vienu mērķi; daudzu mērķu noteikšana pati par sevi apgrūtina stimulu efektivitātes izvērtēšanu; mērķu mijiedarbība un atbalsta pārklāšanās padara mērķu sasniegšanu mazāk skaidru; atbalsts tikai atsevišķām nozarēm liek pārdomāt šo nozaru īpašo situāciju kontekstā ar attiecīgās nozares politiku. Savukārt no otras puses, dažādu atvieglojumu piešķiršana ņem vērā nozaru vajadzības un nodokļu slogs ir noteikts tuvāk konkrētajai situācijai. Papildus jāatzīmē, ka daļa atbalsta saņēmēju veiktu savu darbību arī bez UIN atvieglojumiem, jo uzņēmumi strādā ar vietējiem lauksaimniecības un meža resursiem (situācija III a) (2.1. tabula). Līdz ar to perspektīvā ir **jāizvērtē iespēja nodokļu atvieglojumus attiecināt uz tām teritorijām, kurās trūkst dabisku priekšnosacījumu uzņēmējdarbības attīstībai**, tādām kā Latvijas austrumu pierobežas teritorijas, kā reģionālās politikas mērķa teritorija u.c., kā arī piedāvāt atbalstu pašvaldībām infrastruktūras sakārtošanai un darbaspēka sagatavošanai (Par pastāvošo UIN..., 2011).

Atbalsts investīcijām brīvostās vai speciālajās ekonomiskajās zonās iespējams ir ar samazinātu efektivitāti, jo ostas darbība notiktu neatkarīgi no UIN atvieglojuma (situācija III a) (2.1. tabula). Šajā gadījumā UIN atvieglojumu pamato ostu darbība starptautiskās/reģionālās konkurences apstākļos.

3. NODOKĻU LOMA PAŠVALDĪBU FINANŠU AUTONOMIJĀ

Nodaļas saturs darbā aizņem 34 lpp., kurās ietilpst 23 tabulas un 6 attēli.

Nodaļā izvirzīta tēze: **Pašvaldību ieņēmumu avotu dažādošana, piesaistot uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumus, palielina pašvaldību finanšu neatkarību un veicina to ekonomisko aktivitāti.**

Nodaļā pētīta nodokļu politikas ietekmes palielināšanas nepieciešamība reģionu finanšu autonomijas stiprināšanā.

3.1. Reģionālās attīstības politikas un nodokļu politikas savstarpējās mijiedarbības nozīme reģionu ilgtspējīgai attīstībai

Attīstības plānošanas dokumenti: Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030. gadam; Latvijas Nacionālais attīstības plāns un Latvijas Stratēģiskās attīstības plāns 2010.–2013. gadam sniedz skatījumu par Latvijas stratēģiskajiem mērķiem.

Sociālās drošības jomā kā rīcības virziens ir definēta reģionālo atšķirību mazināšana (Nacionālās attīstības..., 2012), (Teritoriju plānošanas..., 2002), (Vaidere, Vanags, 2006).

Galvenais darbības virziens ir ekonomiskā un sociālā izlīdzināšana, kura sekmē, lai ekonomikas augšupeja nodrošinātu līdzsvarotu valsts un dažādu sabiedrības grupu attīstību, kā arī multiplikatīvo efektu visā valsts teritorijā (Latvijas ilgtspējīgas attīstības..., 2011).

Pašvaldību un reģionu ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikums ir sociālekonomiskās attīstības un vides aizsardzības interešu sabalansēšana. Turklāt **sekmīga teritoriju attīstība nav iedomājama bez ieinteresēto pušu iesaistīšanas un teritorijā dzīvojošo iedzīvotāju un strādājošo uzņēmumu un organizāciju interešu ievērošanas** (Latvijas ilgtspējīgas attīstības..., 2011).

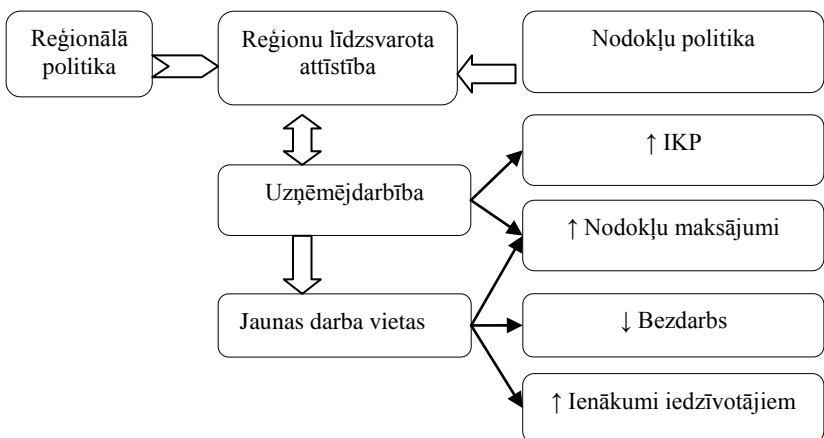
Reģionālajai politikai ir cieša saistība ar nodokļu politiku, jo reģionālā politika ir virzīta uz reģionu līdzsvarotas attīstības veicināšanu, bet attīstību var panākt ar uzņēmējdarbības veicināšanu, jo tā rada jaunas darba vietas (3.1. attēls). Valdības atbalsts uzņēmējdarbībai un konkrēti ekonomiskās aktivitātes veicināšanas pasākumi ļautu atjaunot valsts ilgtspējīgu attīstību, nodrošinot vienmērīgu reģionu un novadu izaugsmi, kā rezultātā palielinātos darba algas un nodokļu ieņēmumi valsts budžetā.

Nozīmīgākie stratēģiskie dokumenti Latvijas reģionu attīstības veicināšanai ar nodokļu politikas instrumentiem ir:

- LR FM Nodokļu politikas stratēģijas 2011.–2014. gadam;
- Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam.

Par valstī īstenotās nodokļu politikas raksturojošu kritēriju uzskata nodokļu slogu (Valente, Maureen, 1988).

Viens no būtiskākajiem uzņēmējdarbības attīstības faktoriem ir jaunu investīciju piesaistīšana (Stilwell, 1972). Investoru attieksme pret nodokļu sloga apjomu valstī ir atkarīga no pieejamām riska/atdeves iespējām – jo tās ir pievilcīgākas, jo mazāk iebildumu ir pret lielāku nodokļu slogu (Osborne, Gaebler, 1992).

Avots: autores veidots attēls.

3.1.att. Reģionālās politikas un nodokļu politikas kopsakarība.

Papildus nodokļu likmēm investoriem svarīga ir arī nodokļu likumu un administrēšanas saprotamība, īpaši, salīdzinot ar citu valstu nodokļu sistēmu. Pārlietu sarežģīta nodokļu sistēma palielina investoru izdevumus un samazina to interesi investēt (Fisher, 1974). Jāņem vērā, ka lielāks nodokļu slogs investoriem ir pieņemams pozitīva uzņēmējdarbības vides raksturojuma, izdevīga tirgus un ģeogrāfiskā stāvokļa, kā arī citu faktoru gadījumā (Egle, 2004), (Fara, 2004), (Elschner, Venborren, 2009), (Marsden, 2000), (Merloni, 2004), (Montalvo, 2004).

Visaugstākais nodokļu slogs kopš 2004. gada ir bijis Dānijā. Kopumā 9 valstu nodokļu slogi uztur augstu ES vidējā svērtā nodokļu sloga rādītāju. Latvija joprojām ir valsts ar vienu no zemākajiem nodokļu slogiem, kurš par 11.1 procentpunktu zemāks par vidējo ES rādītāju (Taxation Trends in..., 2012). Nodokļu slogs kā nacionālo nodokļu politiku raksturojošs rādītājs nav visaptverošs, un ar to būtībā nevar novērtēt nodokļu politiku stāvokli dažādās valstīs. Gan Itālijā, gan Dānijā, Francijā, Beļģijā, Somijā un Vācijā augstie nodokļu slogi nav traucējuši attīstīties šo valstu reģioniem (Gustafsson, 1988), (Kanniainen, ect, 2004). Latvijā, līdzīgi kā pārējās jaunajās ES dalībvalstīs, nodokļu slogs ir zems un reģionu nevienlīdzība izpaužas galvenokārt tādējādi, ka attīstība un ekonomikas potenciāls koncentrējas vienā reģionā, kurā ietilpst galvaspilsēta. Savukārt **reģionu attīstības sociālekonomisko atšķirību novērtējumam lieto teritorijas attīstības indeksu (TAI)**. Tas **parāda teritoriju augstāku vai zemāku attīstību, salīdzinot ar vidējo valsts sociālekonomiskās attīstības līmeni attiecīgajā gadā** (Krastiņš, 2000, 2003).

Šī indeksa aprēķināšanas mehānisms un tā rezultātā iegūtās indeksa vērtības būtiski ietekmē plānošanas reģionā ietilpstošo vietējo pašvaldību un tajās

darbojošos uzņēmēju iespējas saņemt valsts atbalstu, līdz ar to arī attīstības iespējas attiecīgajās administratīvajās teritorijās (Vesperis, 2012). Pēc autore domām, šāds atbalsts nestimulē reģionu ekonomisko attīstību, **jo pašvaldībām ar zemāku attīstības indeksu ir iespēja saņemt proporcionāli lielāku atbalstu.**

TAI piemēro:

- reģionālās attīstības valsts atbalsta programmas izstrādē;
- atbalsta diferencēšanai ES fondu līdzfinansēto pasākumu ietvaros;
- ES, valsts atbalsta un citu finanšu instrumentu ietekmes uz reģionu teritoriju attīstību un ekonomiskās efektivitātes novērtēšanā;
- **dažādu teritoriju (reģionu, pašvaldību) attīstības salīdzināšanā, vērtēšanā, prognozēšanā un cita veida teritoriju (reģionu, pašvaldību) attīstības analizē.**

Divi no astoņiem plānošanas reģionu TAI indikatoriem (IKP uz 1 iedzīvotāju, kā arī IK komercsabiedrību skaits uz 1 000 iedzīvotājiem) izmantojami arī, raksturojot nodokļu politikas un UIN ieņēmumu prognozes valstī.

IKP, kura izmaiņas ir tieši atkarīgas no uzņēmējdarbības aktivitātes valstī, ir valsts teritorijā saražoto gala produktu un pakalpojumu summārā vērtība gada laikā. **Savukārt uzņēmējdarbības aktivitāte rada ne tikai lielāku IKP, bet arī lielākus nodokļu ieņēmumus valstij.** Tāpēc ar nodokļu politikas palīdzību var ļoti lielā mērā ietekmēt uzņēmējdarbību – to bremzēt vai veicināt. **IKP rādītāju uz 1 iedzīvotāju lieto kā reģionu sociālekonomiskās attīstības raksturojošu lielumu visās ES valstīs.** Latvijā IKP uz 1 iedzīvotāju dispersijas (novirze no vidējā rādītāja) līmenis joprojām ir viens no augstākajiem ES (European Commission Statistics, 2010).

IKP uz 1 iedzīvotāju katrā plānošanas reģionā norāda uz atšķirīgo sociālekonomisko situāciju tajos, jo IKP uz 1 iedzīvotāju Rīgas reģionā ir divreiz lielāks nekā Vidzemē un Zemgalē un gandrīz trīs reizes lielāks kā Latgalē. Tikai divi plānošanas reģioni, Rīgas un Kurzemes, sasniedz vidējo rādītāju Latvijā, kas ir būtiski augstāks nekā IKP uz 1 iedz. Vidzemē, Zemgalē un Latgalē.

IKP apjoma rādītājs reģionu salīdzinājumā ataino Latvijas darbaspēka un ekonomiskās darbības izvietojuma īpatnības. IKP apjoma sadalījumā skaidri iezīmējas Rīgas pilsētas ekonomiskās lomas ietekmētais Rīgas reģiona īpatsvars kopējā valsts IKP, kas vēlreiz uzsver uzņēmējdarbības koncentrācijas ietekmi Rīgas reģiona administratīvajā teritorijā.

IKP apjoms tieši atkarīgs no uzņēmējdarbības ekonomiskās aktivitātes. Par ekonomiskās aktivitātes raksturu un struktūru ļauj spriest ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību skaits (turpmāk uzņēmumi). Šis rādītājs, rēķinot uz 1 000 iedzīvotājiem, tiek izmantots ekonomiskās aktivitātes salīdzināšanai arī starptautiski.

Laika posmā no 2004. līdz 2012. gadam uzņēmumu (tiešo UIN maksātāju) mazākais skaits bija 2004. gadā Latgalē (38 uzņēmumi uz 1 000 iedz.), bet jau

2011. gadā šis rādītājs palielinājās par 21 vienību (59 uzņēmumi uz 1 000 iedz.). Vidzemes reģionā 2004. gadā bija tikpat liels uzņēmumu skaits uz 1 000 iedzīvotājiem kā Rīgas reģionā 49, bet 2011. gadā jau 71, pieaugot par 37%, bet Rīgas reģionā attiecīgi 73 uz 1 000 iedzīvotājiem, ar šo rādītāju apsteidzot visus pārējos plānošanas reģionus.

Uzņēmumu izvietojums reģionos ir nevienmērīgs, bet īpatsvari jeb attiecība ir nemainīga ilgtermiņā, kas apliecina nepieciešamību mainīt izveidojušos situāciju, kad valsts reģionos ilgstoši vērojams ekonomiskās aktivitātes trūkums (3.1. tabula).

3.1. tabula

Uzņēmumu skaits un īpatsvars Latvijas plānošanas reģionos 2004.–2012. gadā

Gads	Plānošanas reģions	Rīgas	Vidzemes	Kurzemes	Zemgales	Latgales	Latvijā
2004.	skaits	82691	15769	19755	15098	14140	147453
	īpatsvars, %	56.1	10.7	13.4	10.2	9.6	100.0
2005.	skaits	85825	15538	19284	14425	13129	148201
	īpatsvars, %	57.9	10.5	13.0	9.7	8.9	100.0
2006.	skaits	93015	15768	19657	14725	13407	156572
	īpatsvars, %	59.4	10.1	12.6	9.4	8.5	100.0
2007.	skaits	93269	16056	20028	15188	13617	158158
	īpatsvars, %	59.0	10.2	12.7	9.6	8.5	100.0
2008.	skaits	97291	16384	20348	15692	13989	163704
	īpatsvars, %	59.4	10.0	12.4	9.6	8.6	100.0
2009.	skaits	99521	16478	20446	15951	14169	166565
	īpatsvars, %	59.7	9.9	12.3	9.6	8.5	100.0
2010.	skaits	102922	16616	20529	16288	14352	170707
	īpatsvars, %	60.3	9.7	12.0	9.5	8.5	100.0
2011.	skaits	114372	17078	21115	17064	14879	184508
	īpatsvars, %	62.0	9.3	11.4	9.2	8.1	100.0
2012.	skaits	124453	17559	21690	17655	15587	196944
	īpatsvars, %	63.2	8.9	11.0	9.0	7.9	100.0

Avots: autores aprēķini pēc Lursoft datiem, 2013.

Analizētajā periodā (3.1 tabula) vērojama vēl viena tendence, proti, uzņēmējdarbības aktivitātes paaugstināšanās Rīgas reģionā un samazinājums pārējos reģionos, kas apliecina šo teritoriju uzņēmējdarbības aktivitātes samazināšanos un līdz ar to arī nodokļu ieņēmumu nesauņemšanu.

Promocijas darba autore, Latvijas reģionu ekonomiskās izlīdzināšanas veicināšanai, piedāvā noteikt UIN administratīvās sviras reģioniem ciešā saistībā ar TAI izmaiņām. Tā kā Latvijā UIN ieņēmumus apkopo tikai valsts līmenī un nav pieejami detalizēti dati par UIN iemaksām pēc ekonomiski aktīvo tirgus vienību juridiskās adreses, tad aprēķinu augstākai ticamībai, TAI izmaiņas šajā pētījumā tiek analizētas plānošanas reģionu līmenī, kas ir lielākās

teritoriālās vienības, par kurām notiek attīstības vērtēšana Latvijā. Domājot par TAI pilnveidošanu, **nepieciešams uzkrāt maksimāli detalizētu sociāli ekonomisko rādītāju datu bāzi jau pašvaldību līmenī.** Perspektīvā, **izveidojot datu bāzi ilgtermiņā ar datiem par iekasēto UIN pēc uzņēmumu reģistrētās juridiskās adreses un arī pēc faktiskās saimnieciskās darbības adreses,** būs iespējama precīza UIN indikatora ietekmes aprēķināšana ne tikai TAI izmaiņu vērtēšanai, bet šāds rādītājs dotu iespēju nodokļu administrācijai precīzi prognozēt UIN ieņēmumus gan valstī kopumā, gan plānošanas reģionos. Tā kā pārējie TAI indikatori tieši neietekmē UIN ienākumus, sīkāka to analīze pētījumā netiek veikta.

Plānošanas reģionu vidū kopš 1999. gada nemainīgi pozitīva teritorijas attīstības līmeņa indeksa vērtība ir bijusi tikai Rīgas reģionā, bet pārējos četros reģionos – pastāvīgi negatīva (3.2. tabula).

3.2. tabula

Teritorijas attīstības indekss Latvijas plānošanas reģionos 2004.–2012.* gadā

Gads	Rīgas	Kurzemes	Zemgales	Vidzemes	Latgales
2004.	0.995	-0.428	-0.533	-0.895	-1.339
2005.	1.003	-0.431	-0.590	-0.877	-1.346
2006.	1.011	-0.520	-0.574	-0.851	-1.341
2007.	0.999	-0.647	-0.516	-0.853	-1.267
2008.	0.989	-0.651	-0.516	-0.827	-1.267
2009.	0.956	-0.701	-0.508	-0.803	-1.164
2010.	0.786	-0.577	-0.454	-0.724	-0.838
2011.	0.839	-0.432	-0.500	-0.605	-1.203
2012*.	0.821	-0.618	-0.464	-0.646	-1.005

*autores prognoze ar Forecast programmu

Avots: autores apkopots pēc Reģionu attīstība Latvijā, VARAM datiem.

Autore uzskata, ka stiprināt Latvijas konkurētspēju, sekmējot un atbalstot uzņēmējdarbību, var ar nodokļu politikas palīdzību, tomēr, lai tas tiktu darīts efektīvi, ir jānodrošina spēja elastīgi reaģēt uz uzņēmējdarbības vides izmaiņām un ekonomisko situāciju reģionā un valstī kopumā (Pūle, 2011).

Lai pašvaldības būtu motivētas aktivizēt uzņēmējdarbību savās administratīvajās teritorijās, to budžetam ir jābūt atkarīgam no uzņēmējdarbības, kura tām ir jāveicina (Pollitt, Bouckaert, 2000), (Orehova, 2001), (Pūķis, Začesta, 2003) (Fatejevs, 1994, 2004), (Smith, 2004). Pašvaldībām, kā plānošanas reģionus veidojošām administratīvām vienībām, viena no obligātām funkcijām ir uzņēmējdarbības sekmēšana pašvaldības teritorijā (Par pašvaldībām, 1994).

Populārākās uzņēmējdarbības veicināšanas formas ir: **nodokļu stimuli, biznesa inkubatori un tehnoloģiskie parki**, kuri pilda tādas funkcijas kā uzņēmumu nodrošināšana ar biroju, laboratoriju, ražošanas telpām un atbilstoši

infrastrukturās pakalpojumiem, konsultē uzņēmējdarbībā, piedāvā grāmatvedības, juridiskos, tulkošanas, darbinieku atlases u.c. pakalpojumus. Lai pašvaldības gūtu vērā ņemamu ekonomisku atbalstu, ar pašvaldību saistošiem noteikumiem, jānosaka minimālā investējamā summa. Labvēlīgāki noteikumi nosakāmi pašvaldībām reģionos ar TAI < 0. Lai izvairītos no negodprātīgiem sadarbības modeļiem, tad uzņēmumiem jāpierāda investīcijas kapitālieguldījumos pašvaldības teritorijā.

3.2. Latvijas pašvaldību finanšu avotu raksturojums

Katras pašvaldības finanšu autonomijas, stabilitātes un rīcīspējas līmeni raksturo nodokļu ieņēmumi, kas veido lielāko daļu no pašvaldību pamatbudžeta kopapjoma. Latvijā visi nodokļi ir valsts nodokļi, un neviens nodoklis nav noteikts kā pašvaldības nodoklis. Pašvaldību budžetos tiek ieskaitīta lielākā ieņēmumu daļa no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, daļa no izložu un azartspēļu nodokļa, un dabas resursu nodokļa un pilnā apmērā nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi.

3.3. tabula

Latvijas pašvaldību pamatbudžeta ieņēmumu struktūra 2009.–2011. gadā

Pamatbudžeta ieņēmumu rādītāji	2009.		2010.		2011.	
	milj. LVL	īpatsvars, %	milj. LVL	īpatsvars, %	milj. LVL	īpatsvars, %
Nodokļu ieņēmumi	680.1	51.0	732.3	54.8	768.2	56.7
Nenodokļu ieņēmumi	31.6	2.4	27.7	2.1	34.3	2.5
Maksas pakalpojumi un citi pašu ieņēmumi	103.1	7.7	84.9	6.4	88.1	6.5
Ārvalstu finanšu palīdzība	0.9	0.1	0.9	0.1	1.0	0.1
Trasnferti	515.8	45.8	470.6	35.7	459.7	33.9
Kopā ieņēmumi	1334.3	100.0	1319.9	100.0	1354.4	100

Avots: autores aprēķini pēc Finanšu ministrijas datiem..., 2012.

Pašvaldību budžetu stabilitātes paaugstināšanai svarīgi panākt reālu patstāvību, pašvaldību budžeta neatkarību, nostiprinot tiem patstāvīgus ieņēmumu avotus. Līdzekļu pārdale ar Finanšu Izlīdzināšanas Fonda starpniecību vairāku gadu garumā nav padarījusi pašvaldības finansiāli stabilas depresīvajos reģionos un zināmā mērā bremsējusi arī donora pašvaldību neatkarību, jo finanšu resursu mobilizācija ierobežo šo pašvaldību brīvu rīcīspēju ar saviem līdzekļiem. Ieņēmumu avotu nepietiekamība, lai segtu pašvaldības izdevumus, atkarība no valsts atbalsta padara pašvaldības finansiāli nestabilas. Pašvaldību budžetu

ieņēmumu daļas galveno avotu veido nodokļu ieņēmumi (3.3. tabula), bet gandrīz tikpat lielu daļu veido valsts un pašvaldības transferti.

Tātad būtiskākā pašvaldību ieņēmumu daļa faktiski ir atkarīga no valstī īstenojamās nodokļu politikas. Pašvaldību finanšu izlīdzināšana, ņemot vērā gan atšķirīgos pašvaldību nodokļu ieņēmumus, gan arī atšķirīgās vajadzības, ko nosaka demogrāfiskā struktūra, šobrīd tiek realizēta ar pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondu (PFIF), kas lielai daļai pašvaldību ir viens no nozīmīgākajiem ieņēmumu avotiem (3.4. tabula).

3.4. tabula

**Transferti Latvijas pašvaldību pamatbudžeta ieņēmumos
2009. un 2010. gadā**

Pamatbudžeta ieņēmumu rādītāji	2009.		2010.		Izmaiņas 2010./2009.g. %
	milj. LVL	% no ieņēmumiem	milj. LVL	% no ieņēmumiem	
PFIF	75.3	5.0	64.8	4.7	-14.0
Transferti no valsts budžeta	449.7	29.9	443.0	32.3	-1.5
t.sk. mērķdotācijas	334.1	22.2	229.4	16.7	-31.3
ES struktūrfondu projektu īstenošanai	98.8	6.6	146.3	10.7	48.0
Pašvaldību budžetu transferti	164.8	10.9	14.30	1.0	-91.3
Transferti kopā	689.8	45.8	522.1	38.1	-24.3

Avots: autores aprēķini pēc Reģionu attīstība Latvijā..., 2011.

Iemaksas fondā 2010. gadā veica 19 pašvaldības, t.sk. piecas republikas nozīmes pilsētas, 10 pašvaldības atradās neitrālā pozīcijā, bet pārējās 89 pašvaldības saņēma dotāciju no fonda. Galvenais PFIF donors ir Rīgas pilsētas pašvaldība, kuras iemaksas 2010. gadā fondā bija 44.13 milj. latu, tas ir, LVL 63 uz vienu rīdzinieku.

Finanšu izlīdzināšanas datu apkopojums pa plānošanas reģioniem norāda, ka summāri (saskaitot iemaksas un dotācijas) Rīgas reģions vairāk veic iemaksas fondā nekā saņem no tā (3.5. tabula). Savukārt pārējie četri reģioni vairāk saņem dotācijās no fonda nekā veic iemaksas tajā. Latgales reģionā neviena pašvaldība neveic iemaksas PFIF (3.5. tabula).

Latvijā atsevišķas nodokļu konkurences pazīmes starp reģioniem izpaužas kā reģionu cīņa par maksimālu nodokļu ieņēmumu un transfertu piesaisti. Pastāv cieša sakarība starp plānošanas reģiona summāri saņemto dotāciju un teritorijas attīstības līmeņa indeksu – jo zemāka indeksa vērtība, jo lielāka saņemtā dotācija (3.5. tabula) (Noteikumi par kritērijiem..., 2004).

Ekonomiskā lejupslīde 2008.–2010. gadā parādīja trūkumus esošajā ieņēmumu avotu piesaistē (nodokļi valsts un pašvaldību budžetā), jo tā nemotivē pašvaldības iesaistīties uzņēmējdarbības vides sakārtošanā un jaunu darba vietu radīšanā.

3.5. tabula

**Iemaksas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā un dotācijas no fonda
Latvijas plānošanas reģionos 2010. gadā**

Plānošanas reģions	Veikto iemaksu kopapjoms, milj. LVL	Saņemto dotāciju kopapjoms, milj. LVL	Iemaksu/ dotāciju saldo, milj. LVL	Iemaksu/ dotāciju saldo uz vienu iedz., LVL	Reģiona TAI pēc 2009. g. datiem
Rīgas	54.594	3.996	-50.598	-46.2	0.786
Vidzemes	0.601	13.252	12.651	54.7	-0.724
Kurzemes	1.396	11.744	10.348	34.8	-0.577
Zemgales	1.142	8.280	7.139	25.7	-0.454
Latgales	-	27.033	27.033	80.7	-0.838

Avots: autores apkopojums pēc Valsts kases datiem, 2011.

Par ilgtspējīgu, efektīvi ekonomiku attīstošu risinājumu autore uzskata nepieciešamību noteikt UIN daļas ieskaitīšanu pašvaldību budžetos. Šī nodokļa objekta piesaiste ļautu pašvaldībām efektīvi ietekmēt nodokļa bāzes veidošanos un motivētu atbalstīt uzņēmējdarbību administratīvajās teritorijās. Minētie risinājumi ievērojamā mērā nostiprinātu pašvaldību budžetu ienākumu bāzi, paaugstinot vietējo pašvaldību vadības ieinteresētību pašvaldības teritorijā strādājošo uzņēmumu attīstīšanā, modernizācijā un piesaistē administratīvajām teritorijām.

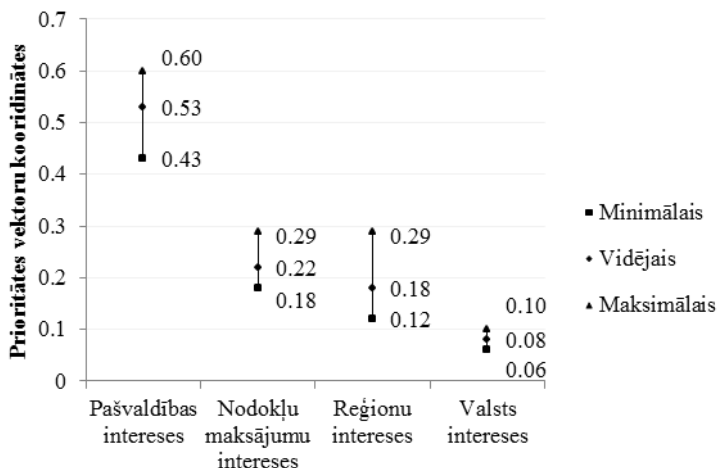
3.3. Uzņēmumu ienākuma nodokļa izmantošanas iespējas ekspertu vērtējumā

Nodaļā, izmantojot hierarhijas metodi, ir veikta pašvaldību kā reģionus veidojošo vienību attīstības iespēju izvērtēšana, izmantojot ekspertu vērtējumus, lai izstrādātu nodokļu politikas attīstības prioritāros rīcības scenārijus.

Balstoties uz ekspertu intervijās izteiktajiem viedokļiem, izstrādāts pamatojums piemērotākajai izvēles shēmai UIN ieņēmumu daļējam ieskaitījumam pašvaldību budžetā. Hierarhiju analīzes metodes pamatā tiek izdalīti 4 līmeņi.

Pirmajā līmenī tiek izvirzīts mērķis – UIN izmantot kā instrumentu Latvijas reģionu attīstības veicināšanai, kura izvērtēšana balstās uz **otrajā līmenī** piedāvātajām četrām kritēriju grupām: pašvaldību intereses, uzņēmumu intereses, reģionu intereses, valsts intereses. **Trešajā līmenī** norādīti UIN ietekmes vērtēšanas kritēriji. **Ceturtajā līmenī** atrodas prioritārās rīcības scenāriju varianti, kuri jānovērtē attiecībā pret otrā un trešā līmeņa kritērijiem.

Eksperti par nozīmīgāko no galvenajiem kritērijiem uzskata „Pašvaldību intereses”. Šim kritērijam ir augstākais vidējais novērtējums jeb 0.53 (3.2. attēls).

Avots: autores pētījums

3.2. att. Galveno hierarhijas kritēriju novērtējumu analīze.

Analizējot iegūtos datus, var secināt, ka valsts interesēs ir tieši pašvaldību finanšu noregulēšana. Vismazāko novērtējumu ieguva kritērijs „Transfertu aizstāšana ar nodokļu ieņēmumu palielinājumu”.

Novērtējot visus 16 trešā līmeņa kritērijus, var secināt, ka UIN kā instrumenta izmantošana Latvijas reģionu attīstības veicināšanai (mērķis) nozīmīgākie kritēriji ir: „Pašvaldību finanšu ieņēmumu avotu dažādošana” un „Nodokļu ieņēmumu palielināšana” pašvaldību budžetos, ko eksperti novērtējuši ar divas reizes lielāku atzīmi nekā pārējos kritērijus (0.22 un 0.18 pret 0.1 un mazāk). UIN kā instruments Latvijas reģionu attīstības veicināšanai ekspertu vērtējumā ir nozīmīgs pašvaldībām, bet maznozīmīgs valsts interesēm.

3.4. Prioritārie rīcības scenāriji uzņēmumu ienākuma nodokļa izmantošanai reģionu attīstībā

Lai novērtētu UIN kā instrumentu Latvijas reģionu attīstības veicināšanai (mērķis), tika analizēti četri alternatīvie scenāriji (3.6. tabula) trīs līmeņos.

Novērtējot alternatīvos prioritārās rīcības scenārijus pret augstākā līmeņa izvirzīto mērķi (UIN kā instruments reģionu attīstības veicināšanai), visi četri izvirzītie scenāriji tiek uzskatīti par gandrīz vienlīdz nozīmīgiem.

Ar nelielu pārsvaru pret pārējiem scenārijiem 4. scenārijs (UIN minimālā maksājuma noteikšana) tiek uzskatīts par nozīmīgāko (0.35). Šāds rezultāts parāda, ka lielākā daļa ekspertu norāda uz pašvaldības pašnoteikšanās

stabilitātes nepieciešamību. Loģisks izskaidrojums ir RTK eksperta pretējam viedoklim, jo fiksēta (minimāla) maksājuma noteikšana var negatīvi ietekmēt mazos uzņēmumus. Viedokļu vienmērīgais sadalījums, pēc autores domām, norāda, ka visi četri alternatīvie prioritārās rīcības scenāriji ir vienlīdz nozīmīgi izvirzītā mērķa sasniegšanai, bet pretrunīgi katrai interešu grupai.

3.6. tabula

Alternatīvie prioritārās rīcības scenāriji uzņēmumu ienākuma nodokļa izmantošanai reģionu attīstībā

Alternatīvais scenārijs	Apraksts
1. scenārijs	Pašreizējā stāvokļa saglabāšana
2. scenārijs	UIN ieņēmumu piesaiste pašvaldībām pēc to juridiskās adreses
3. scenārijs	UIN stimulu tiesību deleģēšana plānošanas reģionos, kuru TAI ir < 0
4. scenārijs	UIN minimālā maksājuma noteikšana

Avots: autores veidots

Ekspertu novērtējumi visiem prioritārās rīcības scenārijiem pēc izvirzītajiem kritērijiem autorei ļauj secināt, ka UIN kā instrumentu Latvijas reģionu attīstības veicināšanai atzīst visi eksperti, bet atbalstīt šī instrumenta ieviešanu nav gatavi, apliecinot pašreizējās situācijas (1. scenārija) saglabāšanas prioritāti.

Šāda rezultāta iemesli meklējami riskos, kuri var rasties UIN piesaistes pašvaldību budžetiem rezultātā.

4. UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA PIESAISTES PAŠVALDĪBU BUDŽETIEM IESPĒJAMIE RISKI UN RISINĀJUMI

Nodaļas saturs darbā aizņem 29 lpp., kurās ietilpst 27 tabulas un 10 attēli.

Nodaļā izvirzīta tēze: **Ekonomiski pamatota uzņēmumu ienākuma un iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumu pārdale izlīdzina nodokļu ieņēmumus pašvaldību budžetos, sekmējot reģionu līdzsvarotu attīstību.**

Nodaļā pētīta UIN un IIN ieņēmumu pārdale starp valsts un pašvaldību budžetiem izmaiņu ietekme uz šo budžetu ieņēmumiem.

4.1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa piesaistes iespējamā ietekme reģionos

Uzņēmumu peļņas apmēri pašvaldībās ir atšķirīgi, un pavirša modeļa gadījumā UIN daļas novirzīšana vietējai varai **var tikai palielināt plaisu starp turīgajiem un nabagiem**. Viens no svarīgākajiem riskiem ir saistīts ar UIN ieņēmumu prognozēšanas problēmu. Salīdzinot IIN ieņēmumus ar **UIN ieņēmumiem, to apjoms ir mainīgs** un grūtāk prognozējams.

Būtisku ietekmi uz UIN ieņēmumiem var radīt izmaiņas nodokļu politikā, kuras dažkārt tiek pieņemtas, izdabājot politiskām programmām. Tas ir viens no nopietnākajiem UIN ieņēmumus ietekmējošiem ārējiem riskiem. Šāda pieceja būtu jāaizvieto ar ekonomiskajiem mehānismiem. Lai analizētu UIN ieņēmumu un uzņēmumu skaita iespējamās izmaiņas pētāmajā periodā, prognožu aprēķinos tika izmantota Laikrindas metode ar regresijas laikrindas analīzi, kuru izmanto prognožu noteikšanai.

Visi reālie dati tika analizēti **trīs grupās**:

- **uzņēmumu kopējais skaits katrā reģionā;**
- **UIN faktiski samaksājušo uzņēmumu skaits katrā reģionā un**
- **uzņēmumu faktiski samaksātais UIN katrā reģionā.**

Katrā grupā, pirmkārt, tika izdalīti dati par visu plānošanas reģionu kopumā un daļījumā pa reģiona pilsētām un pa reģiona novadiem katrā. Pēc tam konkrētajās apakšgrupās tika aprēķināts analizētā lieluma vidējais rādītājs pilsētā un/vai novadā, tādējādi iegūstot vidējo rādītāju. Analizējot uzņēmumu kopējos gada UIN maksājumus, tika aprēķināts arī vidējais viena reģistrētā uzņēmuma maksājums.

4.1. tabula

Iedzīvotāju ienākuma un uzņēmumu ienākuma nodokļu ieņēmumu attiecība valsts pamatbudžeta ieņēmumos 2004.–2012. gadā

Rādītāji	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	vidēji
IIN, milj.LVL	123.6	137.4	164.0	186.5	204.7	124.5	155.6	142.8	174.4	157.1
UIN, milj.LVL	127.8	180.7	253.8	399.8	503.1	197.2	112.2	196.4	243.9	246.1
k=	0.97	0.76	0.65	0.47	0.41	0.63	1.39	0.73	0.72	0.64

Avots: autores aprēķini, izmantojot Finanšu ministrijas datus, 2013.

Autore uzskata, ka viens no būtiskākajiem riskiem ir **valsts budžeta ieņēmumu daļas samazinājuma risks**, pārdalot UIN pašvaldību budžetiem. **Jebkuras izmaiņas nodokļu politikā nedrīkst atstāt negatīvu ietekmi uz valsts pamatbudžeta ieņēmumiem.**

Lai noteiktu iespējamo UIN daļas piesaisti pašvaldību budžetam, vispirms autore noteica attiecību $k = \text{IIN} / \text{UIN}$ iemaksām, kādas tās tiek veiktas valsts pamatbudžetā (4.1. tabula) iepriekšējos taksācijas periodos.

Tā kā šī attiecība ir aptuveni 1, tad šo nodokļu ieskaitījumus valsts pamatbudžetā var uzskatīt par līdzvērtīgiem.

Apkopojot datus par UIN un IIN ieņēmumu ieskaitījumiem valsts un pašvaldību budžetos no 2004. līdz 2012. gadam, tika salīdzināta pašreizējā nodokļu ieskaite (1. variants) ar abu institūciju budžetu ieņēmumu pārdales variantiem atkarībā no UIN un IIN procentuālā sadalījuma šajos budžetos (4.2. tabula).

Autores ieteiktajiem variantiem tika:

1. aprēķināti ieņēmumi (milj. LVL) valsts un pašvaldību budžetos no UIN un IIN katram ieteiktajam variantam;
2. aprēķināts zaudējums/ieguvums no modelētajām izmaiņām katram analizētajam gadam;
3. izmantojot t testu saistītiem datiem, noteikts abus budžetus apmierinošs UIN un IIN sadalījums.

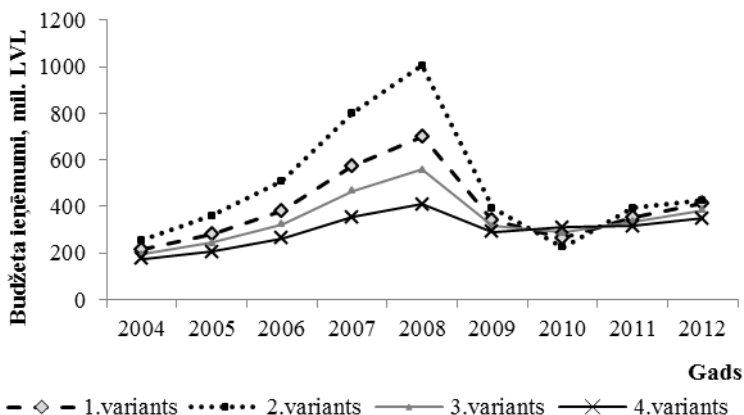
4.2. tabula

Uzņēmumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumu pārdales varianti valsts un pašvaldību budžetos

Variants	UIN		IIN	
	Valsts, %	Pašvaldību, %	Valsts, %	Pašvaldību, %
1.variants (esošais sadalījums)	100	0	20	80
2.variants	80	20	20.5	79.50
3.variants	50	50	30	70
4.variants	0	100	40	60

Avots: autores modelētās attiecības

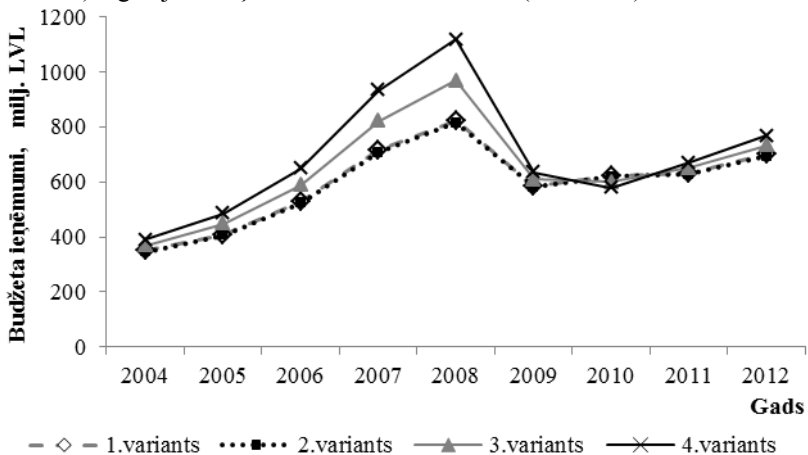
Faktiskie ieņēmumi valsts un pašvaldību budžetos no abiem nodokļiem (UIN un IIN) par 2004.–2012. gadu un aprēķinu rezultātā iegūtie dati, liecina, ka **valsts budžeta fiskālās intereses** UIN un IIN pārdales rezultātā ir ar lielu atšķirības amplitūdu ekonomikas nestabilitātes periodā, savukārt ekonomiski stabilā periodā apliecina, ka šāda datu pārdales saglabā iepriekšējo ieņēmumu līmeni abos budžetos.

Avots: autores pētījums

4.1. att. Uzņēmumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumu izmaiņas valsts budžetā 2004.–2012. gadam, nosakot alternatīvas līdzekļu pārdales attiecības starp budžetiem.

Pārdales 2. variantā iegūtie rezultāti ir pat augstāki par esošā nodokļu sadalē (1. variants) iegūtajiem ieņēmumiem valsts budžetā (4.1. attēls).

Avots: autores pētījums

4.2. att. Uzņēmumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumu izmaiņas pašvaldību budžetos 2004.–2012. gadam, nosakot alternatīvas līdzekļu pārdales attiecības starp budžetiem.

Izmaiņas **pašvaldību budžeta ieņēmumos** pēc pārdales ar 2. varianta attiecību nav būtiskas salīdzinot ar spēkā esošo nodokļu dalījumu (1. variants). Arī **pašvaldību budžetam fiskāli** izdevīga ir šāda pārdales (4.2. attēls).

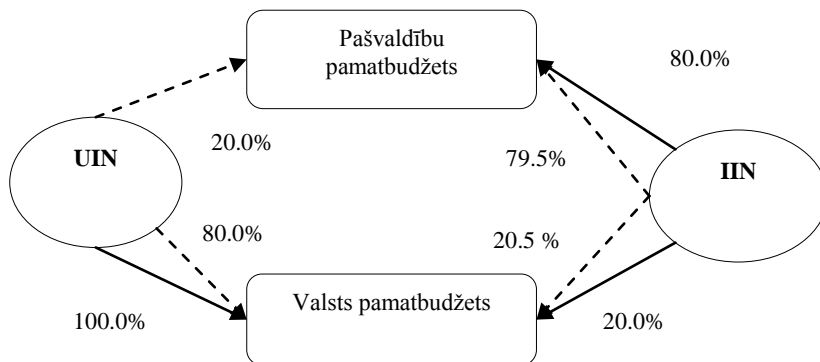
Tā kā pētījuma mērķis ir izveidot nodokļu sadalījumu, kurš nesamazina neviena budžeta ieņēmumus, tad autore, aprēķinot datus ar t testu saistītiem datiem, noteica attiecību, kuras rezultātā iegūtie dati atbilst gan valsts, gan pašvaldību interesēm.

Testēšanas rezultātā iegūtā pārdales attiecība norāda, ka, aizstājot valsts pamatbudžetā UIN 20% ieņēmumus ar IIN 0.5% papildus šobrīd esošajiem 20% (kopā 20.5%), tiek iegūta attiecība, kurā gan valsts, gan pašvaldību budžeta ieņēmumi nesamazinās, bet **pašvaldību budžetu ieņēmumi tiek papildināti ar nodokli, kurš pašvaldību attīstību ietekmē tieši ar uzņēmējdarbības rezultātu** (4.3. attēls).

UIN ieņēmumu ieskaitīšana pašvaldību budžetos ilgtermiņā varētu pilnīgi vai daļēji aizstāt transfertu norēķinus, atstājot tikai iespēju veikt nepieciešamās korekcijas (palielinājuma vai samazinājuma ietvaros par pašvaldībai nepieciešamo līdzekļu starpību). Ja transfertu apjoms konkrētā pašvaldībā pieaug, tad budžeta pārskatīšana notiek tikai pieauguma apjomā, ja samazinās, tad tas tikai apliecina nodokļu politikas īstenojamo normatīvu efektivitāti.

Nemeklējot risinājumus pašvaldību budžetu stiprināšanā ar nodokļu politiku, starpbudžetu transferti vien neatrisinās sociālekonomiskās problēmas

pašvaldībās, kurās TAI norāda uz zemu attīstības līmeni ($TAI < 0$). Bez tam transfertu īpatsvara pieaugums vietējo pašvaldību budžetu ieņēmumu struktūrā, vienlaicīgi samazinoties nodokļu un nenodokļu ieņēmumiem šajos budžetos, samazina pašvaldību iespējas prioritāšu izvēlē budžeta izdevumu daļā, kā arī negatīvi ietekmē pašvaldību budžeta deficīta apmēru un pašvaldību parāda lielumu.

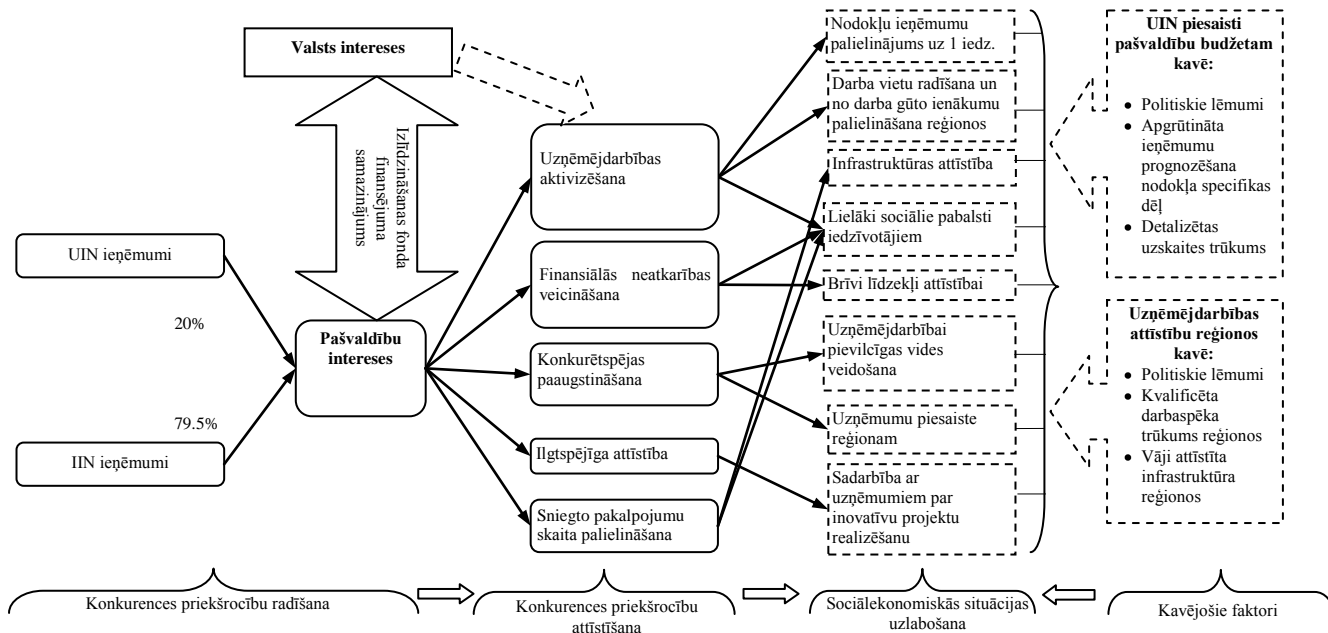
————— *faktiskais sadalījums*
 - - - - - *ieteicamais sadalījums*

Avots: autores veidots.

4.3. att. Uzņēmumu ienākuma un iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumu vēlamais sadalījums budžetos, %.

Vienlaicīgi nepieciešams minimizēt subsīdijas pašvaldībām, pārbīdot akcentu no mērķtransfertiem uz avotiem, ar kuru ieņēmumiem pašvaldības var brīvi rīkoties, risinot savas sociāli – ekonomiskās vajadzības. Tas paaugstinās pašvaldību patstāvību, finanšu mobilitāti, kas īpaši svarīgi šo līdzekļu deficīta gadījumā; samazinās administrēšanas izdevumus un ievērojami samazinās finanšu dokumentu apjomu, kas saistīti ar mērķfinansējumu līdzekļu pieprasīšanu un atskaitīšanos par līdzekļu izlietojumu. Protams, tas saistīts ar atsevišķu pilnvarojumu (atlaižu noteikšanā) deleģēšanu pašvaldībām, kas tās padarītu savstarpēji konkurētspējīgākas (4.4. attēls) (Pule, 2013) .

Šādas izmaiņas saistītas ar nepieciešamību pārveidot nodokļu sistēmu tā, lai uzņēmējdarbība plānošanas reģionos ietekmētu to pārvaldes budžetu. UIN novirzīšana pašvaldībām plānošanas reģionos var ievērojami ietekmēt minēto reģionu motivāciju piesaistīt pēc iespējas vairāk uzņēmēju savā administratīvajā teritorijā, pielietojot atvieglotu nodokļu politiku (4.4. attēls)

Avots: autores veidots

4.4. att. UIN ieņēmumu pārdales nozīme un to kavējošie faktori Latvijas reģionos.

Tā kā pētījuma mērķis bija noteikt kopsakarības starp nodokļu ieņēmumu palielināšanas politikas, stimuliem un pašvaldību ekonomiskajiem rādītājiem, autore piedāvā TAI izmantot, diferencējot UIN administrēšanas tiesības reģionos.

Nodokļu politikas stratēģija Latvijā neparedz UIN likmes maiņu, bet piemērojamie nodokļa stimuli nerisina reģionu attīstības problēmu, **autore piedāvā noteikt stimulu piemērošanas tiesības tiem plānošanas reģioniem, kuru TAI ir < 0** (Vidzemes, Kurzemes, Zemgales, Latgales), **tādējādi dodot iespēju depresīvajiem reģioniem būt konkurētspējīgākiem salīdzinājumā ar Rīgas reģionu.**

Pētījumā identificēto problēmu risināšanā jāiesaistās vairākām institūcijām (kompetences ietvaros), veicot iestrādes nodokļu politikas un reģionu teritoriālās attīstības stratēģijās. NAP 2014.–2020. gadam rīcības virzienos, kuri izstrādāti ekonomiskās aktivitātes veicināšanai reģionos, paredz risinājumus reģionu nevienlīdzīgas attīstības apturēšanai, norādot nepieciešamību palielināt ekonomisko aktivitāti reģionos, piesaistot un izmantojot apkārt esošo teritoriju resursus, atbalstot uzņēmējdarbības, transporta, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju infrastruktūras attīstību (Nacionālās attīstības..., 2012). Promocijas darbā veiktais pētījums var sekmēt NAP 2014.–2020. gadam nosprausto rīcības virzienu īstenošanu un reģionu turpmāku līdzsvarotu attīstību.

4.2. Ieguvumi un zaudējumi no uzņēmumu ienākuma un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu pārdales

Lai izvērtētu ieguvumus un zaudējumus, kas radīsies, mainot pašvaldību finanšu resursu avotus, ja UIN ieņēmumi tiks piesaistīti pašvaldību budžetiem, ir veikts sekojošais:

- noskaidrotas kopsakarības starp katras pašvaldības faktiski iekasētajiem IIN ieņēmumiem un prognozētajiem ieņēmumiem pēc IIN un UIN pārdales,
- aprēķinātas un analizētas izmaiņas katras pašvaldības ienākumu nodokļu ieņēmumos (LVL),
- aprēķinātas un analizētas izmaiņas katras pašvaldības ienākumu nodokļu ieņēmumos (LVL) uz 1 pašvaldības iedzīvotāju.

Lai noskaidrotu, vai nodokļu pārdales rezultātā visu pašvaldību ieņēmumi uzrāda pieaugumu, darbā lietota *klasteranalīzes metode*.

Pētījuma autore izmantoja pašvaldību budžeta IIN ieņēmumu datus par 2011. gadu, jo salīdzinājumam izmantojamie UIN ieņēmumu dati par vēlāku periodu pilnā apjomā pētījuma veikšanas brīdī (2013) vēl nav pieejami. IIN dati iegūti, izmantojot Valsts kases pārskatu datu bāzi, bet UIN dati pētījumam pieprasīti no Lursoft datu bāzes. Darbā izmantoti tādi klasterizācijas mainīgie faktori, kas ir statistiski nozīmīgi:

- IIN ieņēmumi katrā pašvaldības budžetā,

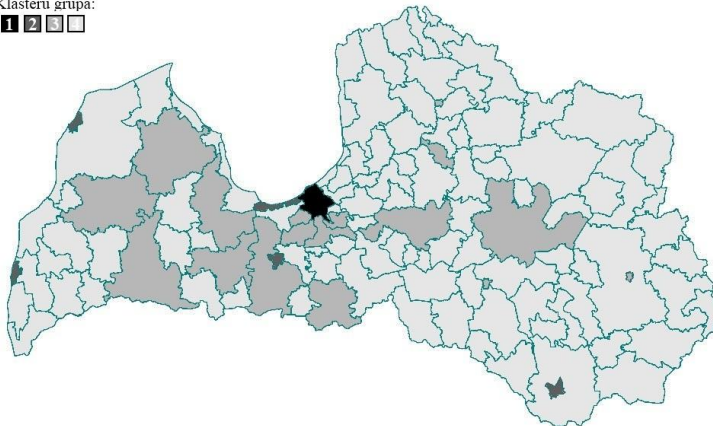
- IIN ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju katrā pašvaldībā pēc faktiskajiem 2011. gada datiem,
- IIN un UIN ieņēmumi pēc prognozētās ieņēmumu pārdales katrai pašvaldībai ar 2011. gada datiem,
- aprēķinot pārdalē iegūtos ieņēmumus uz katras pašvaldības 1 iedzīvotāju, jo tas tiešā veidā raksturo pašvaldību finanšu autonomijas kapacitāti, tā kā tie ir pašvaldības darbībai pieejamie neiezīmētie finanšu līdzekļi.

Statistikā analīze datiem tika veikta divējādi:

1. Katram datu veidam tika veikta t testa analīze saistītiem datiem. Par pāri tika uzskatīti: esošie 2011. gada dati un IIN ar UIN kombinētā prognoze šim pašam periodam. Šādā veidā tika pārbaudīts, vai visās pašvaldībās ir statistiski ticama atšķirība starp faktiskajiem un prognozētajiem datiem. Par svarīgu atšķirību starp grupām autore uzskatīja t testa rezultātu, ja statistiskā ticamība bija mazāka par 0.05 jeb 5.00×10^{-2} (Liepa, 1974).

2. Izmantojot hi^2 (χ^2) metodi, tika salīdzināti klasterēšanas rezultāti jeb grupu iedalījumi faktiskajiem un prognozētajiem datiem. Tādējādi tika pārbaudīts, vai faktisko datu un prognozēto datu iedalījuma lielums ir statistiski ticami atšķirīgs. Atšķirību starp divām grupām autore noteica, izmantojot hi^2 kvadrātā (hi^2 vai χ^2) kritērija metodi. Metodes pamatā tika izmantota kontingences tabula. Par svarīgu atšķirību starp grupām tika uzskatīts rezultāts, ja statistiskā ticamība bija mazāks par 0.05 jeb 5.00×10^{-2} (Liepa, 1974). Aprēķini tika apstrādāti ar statistikas programmu *PAST*.

Klasteru grupa:

Avots: autores pētījums

4.5.att. Pašvaldību grupēšana klasteros pēc IIN ieņēmumiem pašvaldību budžetos 2011. gadā.

Visas pašvaldības tika iedalītas četros klasteros pēc faktiski iekasētās IIN summas 2011. gadā. Klasterī ar vislielākajiem IIN ieņēmumiem ir viena pilsēta – Rīga. 4. klasteri veido pašvaldības ar mazāko IIN ieņēmumu summām, kurā

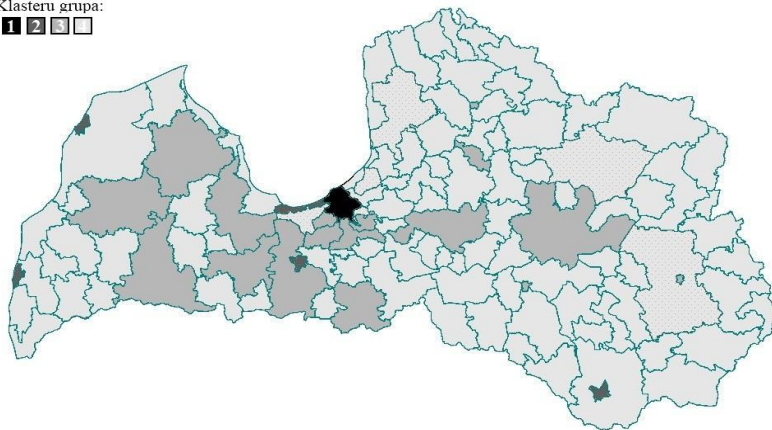
ietilpst lielākā daļa jeb 79.8% no kopējā pašvaldību skaita. Otrajā klasterī ir apvienotas 5 pilsētas: Daugavpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja un Ventspils (4.5. attēls). Analizējot pašvaldību datus pēc IIN iekasētās summas uz 1 iedzīvotāju, 1. klasterī ar lielākajiem nodokļu ienākumiem uz 1 iedzīvotāju ir 7 pašvaldības (Ādažu, Babītes, Garkalnes, Ikšķiles, Ķekavas, Mārupes, Stopiņu), kas lokalizētas ap Rīgu.

Lielāko klasteri (4.) veido pašvaldības ar mazākajiem nodokļu ieņēmumiem uz 1 iedzīvotāju. Šajā klasterī ir nedaudz vairāk nekā puse pašvaldību

Izmaiņas klasteros īpaši izteiktas, analizējot pārdales rezultātā iegūtos nodokļu ieņēmumu datus, aprēķinot uz 1 iedzīvotāju, jo te mainās pašvaldību īpatsvars klasteros un pašvaldību sadalījums klasteros

No 7 pašvaldībām 1. klasterī paliek tikai viena - Mārupes pašvaldība, no 19 pašvaldībām, kuras pirms tam bija 2. Klasterī, pēc nodokļu pārdales 14 pašvaldības pāriet 3. klasterī. Būtiski, t.i., par 19.4 procentpunktiem pieaug 4. klastera pašvaldību skaits, bet pēc pārdales šajā klasterī apvienotas pašvaldības, kuru minimālie rādītāji (131 LVL uz 1 iedz.) ir par 24.8% lielāki nekā pirms pārdales, jo pieaug kopējo nodokļa ieņēmumu apmērs uz 1 iedzīvotāju.

Klasteru grupa:

pašvaldības, kuru iedalījums atšķiras no faktiskajiem datiem

Avots: autores pētījums

4.6. att. Pašvaldību grupēšana klasteros pēc UIN un IIN ieņēmumu pārdales atbilstoši 2011. gada datiem.

Salīdzinot datus pirms un pēc nodokļu ieņēmumu pārdales, visas pašvaldības tika sagrupētas 2 klasteros. Pašvaldības, kuru ieņēmumi no ienākumu nodokļiem samazinājās, tika apvienotas 1. klasterī, bet pašvaldības, kuru ieņēmumi palielinājās, tika iekļauti 2. klasterī. Veicot datu un to grupēšanas statistisko analīzi, aprēķinot starpību starp 2011. gada faktiskajiem ienākuma nodokļa ieņēmumiem un pārdalītajiem datiem, autore secināja, ka gandrīz visās

pašvaldībās ieņēmumu pārdales rezultātā tie ir lielāki gan kopumā, gan aprēķinot uz 1 iedzīvotāju.

pašvaldības, kuru ienākumi pēc nodokļu pārdales samazinās

Avots: autores pētījums

4.7. att. Pašvaldību grupēšana klāstros ar ieņēmumu palielinājumu un samazinājumu atbilstoši 2011. gada datiem.

Pēc ienākumu nodokļu pārdales samazinās nodokļu ieņēmumi 9 pašvaldībās (4.3. tabula).

4.3. tabula

Pašvaldības, kuru nodokļu ieņēmumi UIN un IIN pārdales rezultātā samazinās atbilstoši 2011. gada datiem

Rīgas	Kurzemes	Zemgales	Vidzemes	Latgales
Jaunpils	Alsungas Vaiņodes	Neretas Skrīveru	Mazsalacas	Baltinavas Dagdas Viļakas

Avots: autores pētījums

Pētījuma rezultātā iegūtie dati apliecina UIN kā instrumenta izmantošanas iespējas reģionu attīstībā (4.3. attēls).

GALVENIE SECINĀJUMI

1. Reģionu nevienlīdzīga attīstība ir problēma ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē. Problēmas risināšanai valstu valdības aktīvi piesaista nodokļu politikas instrumentus. Apliecinājums pozitīvai pieredzei ir Vācijas, Dānijas, Somijas u.c. valstu reģionu un nodokļu politikas mijiedarbības rezultāts.
2. Nodokļu politika kā instruments reģionu attīstības veicināšanai vēsturiski Latvijā tika izmantota divreiz. Uzņēmumu peļņas nodokļa novirzīšana pašvaldību budžetos ir pastāvējusi no 1922. līdz 1940. gadam un vācu okupācijas periodā no 1941. līdz 1943. gadam, apliecinot pozitīvu ietekmi pašvaldību attīstībā, bet šī pieredze turpmākajos gados netiek izmantota.
3. Latvijā reģionu attīstības analīze liecina, ka vairāk nekā puse ekonomikas potenciāla (67%) un lielākā Latvijas iedzīvotāju daļa koncentrējas valsts galvaspilsētā un tai pieguļošajā reģionā. Pārējo Latvijas reģionu ekonomiskie rādītāji un iedzīvotāju blīvums ir zemi. Nodokļu ieņēmumi Latvijas pašvaldību pamatbudžetos ir tikpat neproporcionāli kā ekonomiskā potenciāla un iedzīvotāju blīvuma sadalījums.
4. Katras pašvaldības finanšu autonomijas, stabilitātes un rīcībspējas līmeni raksturo nodokļu ieņēmumu īpatsvars pašvaldību budžetā. Pašvaldību administratīvo funkciju centralizēšana rada pašvaldību iniciatīvas samazināšanas risku, jo izdevumu segšanai nepieciešamie līdzekļi tiek saņemti valsts atbalsta veidā, nevis motivējot pašvaldības iesaistīties uzņēmējdarbības aktivizēšanā un nodokļu piesaistes procesā.
5. Esošā nodokļu sistēma nestimulē Latvijas reģionu ekonomiskās situācijas izlīdzināšanos, reģionu sociālekonomisko atšķirību mazināšanos, jo nodokļu politikā paredzētie nodokļu atvieglojumi uzņēmējdarbībai galvenokārt tiek noteikti pēc nozaru principa, nesasaistot ar reģionu attīstību. Esošie nodokļu stimuli uzņēmējdarbībai īpaši atbalstāmajās teritorijās ir nepieciešami, bet nepietiekoši.
6. UIN iemaksas, kuras veic katra novada uzņēmēji, ir ļoti atšķirīgas, bet prognožu datu analīze ļauj autorei secināt, ka, UIN ieņēmumus prognozējot pat vispesimistiskākajā gadījumā (Latgale), katrā reģionā uzņēmumi ik gadu iemaksā budžetā aptuveni 2 milj. LVL novados un divas līdz trīs reizes vairāk reģiona nozīmes pilsētās (izņemot Valmieru Vidzemes reģionā).
7. Ekspertu intervijā iegūtie dati apliecina, ka gan pašvaldībām, gan uzņēmējiem, gan reģioniem un valstij ir svarīga reģionu stabila sociālekonomiskā attīstība, un visi seši aptaujātie eksperti apstiprina UIN kā instrumenta ietekmi reģionu attīstībā, apliecinot, ka nozīmīgākie ieguvumi ir „Pašvaldību finanšu ieņēmumu avotu dažādošana” un „Nodokļu ieņēmumu palielināšana”, jo šos kritērijus eksperti ir novērtējuši divas reizes augstāk nekā pārējos.

8. Ekspertu viedokļu novērtējums pēc izvirzītajiem kritērijiem autorei ļauj secināt, ka UIN kā instrumentu Latvijas reģionu attīstības veicināšanai atzīst visi eksperti. Nozīmības ziņā UIN kā instruments reģionu attīstībai ir nozīmīgs pašvaldībām, bet mazāk nozīmīgs valsts interesēm.
9. Pašvaldību ekspertu interešu prioritātes norāda uz pašvaldību interesēm gūt, lai arī minimālus, bet stabilus nodokļu ieņēmumus, nosakot minimālo UIN maksājumu, tādējādi nodrošinot ieņēmumu prognozējamību. Iegūtie novērtējuma rezultāti apliecina, ka visi četri autores izstrādātie alternatīvie scenāriji ir vienlīdz nozīmīgi izvirzītā mērķa sasniegšanai, bet pretrunīgi katrai interešu grupai, tāpēc atbalstīt UIN kā instrumenta reģionu attīstības veicināšanai ieviešanu pašlaik eksperti nav gatavi, apliecinot pašreizējās situācijas saglabāšanas prioritāti.
10. Mainot UIN un IIN ieņēmumu sadalījumu valsts un pašvaldību budžetos, tiek iegūta attiecība, kurā gan valsts, gan pašvaldību budžetu ieņēmumi nesamazinās, bet pašvaldību budžetu ieņēmumi tiek papildināti ar nodokli, kurš pašvaldību attīstību ietekmē tieši ar uzņēmējdarbības rezultātu. Piemērojot UIN un IIN pārdales attiecību bāzes gada datiem (2011), konstatēta nodokļu ieņēmumu vienmērīga izkliede gan visā valsts teritorijā, gan arī rēķinot nodokļu ieņēmumus uz 1 iedzīvotāju.
11. Atrisinot promocijas darba pētījumam noteiktos darba uzdevumus, ir sasniegts pētījuma mērķis. Aprēķinot un pamatojot iespējamo UIN un IIN ieņēmumu sadalījumu starp valsts un pašvaldību budžetiem, kā arī sargrupējot pašvaldības pēc nodokļu pārdales ietekmes klasteros, pierādīta izvirzītā hipotēze, apstiprinot pieņēmumu, ka UIN novirzīšana pašvaldībām veicina pašvaldību finanšu izlīdzināšanos, kas sekmē Latvijas reģionu līdzsvarotu attīstību.

PROBLĒMAS UN TO RISINĀŠANAS IESPĒJAS

1. problēma

Pašvaldību finansēšanas sistēma Latvijā neveicina pašvaldību ieinteresētību nodokļu ieņēmumu piesaistē.

Iespējamie risinājumi.

- 1) Jādažādo pašvaldību budžetu ieņēmumu avoti, papildinot tos ar UIN ieņēmumiem, kas ir tiešā veidā saistīti ar uzņēmējdarbības rezultātu, nevis pastarpināti kā tas ir ar IIN.
- 2) Pašvaldībām jāpiespēķir daļējas UIN administrēšanas pilnvaras, lai sekmētu pašvaldību ieinteresētību uzņēmumu piesaistē to teritorijās.

2. problēma

UIN netiek pietiekoši efektīvi izmantots reģionu attīstības veicināšanai. Iespējamie risinājumi.

- 1) Jāpārskata nodokļu politikas stratēģiskie uzdevumi, plašāk izmantojot UIN struktūras elementus reģionu attīstības veicināšanai.
- 2) Paplašinot UIN struktūras elementu izmantošanu reģionu attīstībā, ieteicams deleģēt pašvaldībām daļējas UIN administrēšanas tiesības.

3. problēma

Atkarība no transfertiem samazina pašvaldību finanšu autonomiju. Iespējamie risinājumi.

- 1) Jāmazina pašvaldību budžetu atkarība no transfertiem, palielinot to ieņēmumu daļu, ar kuru pašvaldības ir tiesīgas brīvi rīkoties. To var panākt, palielinot nodokļu ieņēmumu īpatsvaru pašvaldību budžetā.
- 2) Jāmaina IIN un UIN ieņēmumu ieskaitījumu kārtība: novirzot pašvaldību budžetos 20% UIN un 79.5% IIN ieņēmumus, tādējādi palielinot to nodokļu īpatsvaru pašvaldību budžetā, kas ir tiešā veidā saistīti ar uzņēmējdarbības rezultātu.

4. problēma

Noliedzot un neieviešot UIN ieņēmumu daļēju pārdali pašvaldību budžetiem, tiek kavēta nodokļu ieņēmumu izlīdzināšanās pašvaldību budžetos.

Iespējamie risinājumi.

- 1) Lai varētu konstatēt faktisko uzņēmējdarbības aktivitāti katrā pašvaldībā, izveidot datu bāzi par iekasēto UIN ne tikai pēc uzņēmumu reģistrētās juridiskās adreses, bet arī pēc to faktiskās saimnieciskās darbības vietas.
- 2) Pašvaldībām sadarbībā ar uzņēmumiem, kuri faktiski darbojas to teritorijā, slēgt sadarbības līgumus par pašvaldībām nozīmīgu investīcijas projektu īstenošanu, pretim saņemot pašvaldības kompetencē esošos stimulus uzņēmējdarbībai.
- 3) Pārskatīt TAI noteikšanai izmantojamos indikatorus, iekļaujot ar UIN tieši saistītu rādītāju.
- 4) Atļaut UIN atvieglojumu noteikšanas tiesības pašvaldībām piekritīgajā UIN ieņēmumu daļā to reģionu pašvaldībām, kuru TAI iepriekšējā taksācijas gadā ir mazāks par 0.

SLĒDZIENI

1. Promocijas darbā ir **atrisināti darba mērķa sasniegšanai izvirzītie uzdevumi** un sasniegts darba mērķis, kas paredzēja izvērtēt UIN izmantošanas iespējas reģionu attīstības veicināšanai, identificēt problēmas un to novēršanas iespējas, lai izstrādātu prioritāros rīcības scenārijus reģionu attīstības stimulēšanai ar UIN.
2. Promocijas darbā izdiskutēti teorētiskie aspekti par UIN piesaistes pašvaldībām vēsturisko pieredzi, kā arī Latvijā esošās nodokļu politikas un reģionu politikas nepietiekamo sasaisti.
3. Identificēti riski, kas rodas, UIN daļēji novirzot pašvaldību budžetiem, kā arī izstrādāti priekšlikumi šo risku novēršanai.
4. Prognozēts uzņēmumu skaita pieaugums un UIN maksājumu tendence reģionu aspektā periodam līdz 2019. gadam, novērtējot ekonomiskās attīstības izmaiņas katra reģiona novados un reģionālās nozīmes pilsētās.
5. Ar hierarhijas analīzes metodi novērtēti ekspertu viedokļi autores izstrādātajiem prioritārajiem rīcības scenārijiem UIN piesaistei pašvaldību budžetam.
6. Aprēķināta un pamatota UIN un IIN ieņēmumu pārdale starp valsts un pašvaldību budžetiem, sagrupējot pašvaldības klasteros pēc nodokļu pārdales ietekmes. **Darba rezultātā pierādīta izvirzītā hipotēze, apstiprinot pieņēmumu, ka UIN novirzīšana pašvaldībām veicina pašvaldību finanšu izlīdzināšanos, kas sekmē Latvijas reģionu līdzsvarotu attīstību.**

CONTENTS

INFORMATION ABOUT PUBLICATIONS AND CONFERENCES	49
INTRODUCTION	51
1. THE HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS OF CORPORATE INCOME TAX DEVELOPMENT	57
1.1. Corporate income tax formation as an integral part of the tax system and its development trends	57
1.2. The development of corporate income tax within the taxation system in Latvia	58
2. LEGAL BASIS AND STRUCTURE OF TAX POLICY AND CORPORATE INCOME TAX	61
2.1. The legal basis of tax policy and corporate income tax	61
2.2. The structural elements of corporate income tax in the context of regional economic development	63
2.2.1. The elements characterizing corporate income tax structure	63
2.2.2. Corporate income tax incentives to promote regional development ...	64
3. THE ROLE OF TAXES IN FINANCIAL INDEPENDENCE OF LOCAL GOVERNMENTS	68
3.1. The role of interaction between regional development policy and tax policy for sustainable development of regions	69
3.2. Characterisation of financial sources for local governments in Latvia ...	74
3.3. Experts' opinion on the opportunities to use the CIT	77
3.4. Priority scenarios of action for use of CIT for regional development	78
4. ATTRACTING CORPORATE INCOME TAX TO LOCAL GOVERNMENT BUDGETS. POTENTIAL RISKS AND SOLUTIONS	79
4.1. Potential impact of attracting corporate income tax in regions	79
4.2. Gains and losses from redistribution of corporate income tax and personal income tax revenues	85
MAIN CONCLUSIONS	89
PROBLEMS AND THEIR POSSIBLE SOLUTIONS	91
STATEMENTS	92

INFORMATION ABOUT PUBLICATIONS AND CONFERENCES

The doctoral thesis “Corporate income tax as an instrument to promote the development of Latvian regions” was developed by Biruta Pūle in the doctoral programme – Agrarian and regional economics; subbranch – Regional economics, at the Institute of Finance and Accounting, Faculty of Economics and Social Development, Latvian University of Agriculture. The scientific adviser – associated professor, *Dr.oec.* Inguna Leibus.

The author has five publications on the theme of the present doctoral thesis in national and international scientific editions:

1. Pule B. (2013) Inclusion of the Corporate Income Tax Revenue into the Municipal Budget: Needs, Risks, and Solutions. **In:** *Proceedings of the Latvia University of Agriculture*. Volume 29, Issue 1, pp. 55–66, ISSN 2255-8535, DOI: 10.2478/plua-2013-0007, July 2013.
2. Pule B., Innuse G. (2011) The Importance of Defining Corporate Income Tax Incentive Objectives in Order to Enhance their Effectiveness. **In:** *Littera Scripta. Vysoka škola technicka a ekonomicka v Českých Budejovicích*, pp. 53–64. ISSN 1802-503X.
3. Pūle B. (2011) Nodokļu politika kā reģionālās attīstības atbalsta instruments, *Vadībzinātne Ekonomika II*, Rīga, 144.–153. lpp. ISBN 978-9984-746-11-1.
4. Innuse G., Pūle B. (2010) The Role of Financial Management in Optimization of Corporate Tax Payments. **In:** *Enterprise in Modern Economy: Management Aspects*, Volume III. Poland, Gdańsk University of Technology, pp. 34–52. ISBN 978-83-62197-56-7.
5. Pūle B. (2010) Tax System Impact on Regional Economic Activity. **In:** *Economic Science for Rural Development: Proceedings of the International Scientific Conference*, No. 21. Jelgava: LLU, pp. 166–172. ISSN 1691-3078.

Other publications:

1. Graudiņa A., Pūle B. (2011) Vides risku pārvaldība apdrošināšanas nozarē Latvijā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku 3. kongresa un letonikas 4. kongresa sekcijas Vides kvalitāte Latvijā: esošais stāvoklis, izaicinājumi, risinājumi. Referātu kopsavilkumu krājums RTU Izdevniecība, 39.–40. lpp. ISBN 978-9934-10-224-0.
2. Mavlutova I., Pule B. (2005) Реструктуризация бизнеса как метод совершенствования управления корпорациями и оценка его эффективности. **In:** *Modern approaches to corporate management: Proceedings of the International Scientific Conference*, Bratislava, pp. 344-350. ISBN 80-227-2284-7.

The author has participated in five international conferences with reports on the doctoral thesis research results.

The Importance of Defining Corporate Income Tax Incentive Objectives in Order to Enhance their Effectiveness. Market Failure - the Role of Government and Enterprise Economy: International Scientific Conference. Česke Budejovice: Vysoká škola technická a ekonomická (VŠTE), April 14-15, 2011.

1. *Nodokļu stimuli uzņēmējdarbībai Baltijas valstīs.* Strategies of Interregional Economic Integration Development in The Context of the EU: International Scientific Conference. Daugavpils: DU, December 4, 2010.
2. *The Role of Financial Management in Optimization of Corporate Tax Payments.* Entrepreneurship in Modern Economy – Challenges and Risks: The International Scientific Conference. Gdańsk: Gdańsk University of Technology (Poland), June 18, 2010.
3. *Tax System Impact on Regional Economic Activity.* Economic Science for Rural Development: The International Scientific Conference. Jelgava LLU, April 23, 2010.
4. *Nodokļu politika kā reģionālās attīstības atbalsta instruments.* Business Competitiveness in Local and Foreign Markets: Challenges and Experiences: 3rd International Scientific Conference, Rīga: BA, April 30, 2010.

Participation in a scientific conference

1. *Science, Society and national Identity.* The 3rd United World Congress of Latvian Scientists and the 4th Letonika (Latvian Studies) Congress Rīga, October 24–27, 2011.

Co-author of monographs

1. *Vide un ilgtspējīga attīstība* (2010). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, ISBN 978-9984-45-220-3, 334 p.
2. *Vide un ekonomika* (2011) Rīga, Latvijas universitāte, ISBN 978-9984-45-371-2, 256 p.

The doctoral thesis was completed thanks to the European Social Fund project “Support for doctoral studies at LUA” (sub-activity 1.1.2.1.2.support to the implementation of doctoral studies 2009/0180/1DP/1.1.2.1.2 /09/IPIA/VIAA/017) contracts No. 04.4-08/EF2.D2.23, 04.4-08/EF2.PD.93.

INTRODUCTION

The capability of an effective tax and fee system to not only properly ensure the accomplishment of government functions, but also affect the economic development of regions has been studied by scientists both in Latvia and abroad, since the issue of unequal regional development is all-important both in Latvia and in other countries. The thesis presents a research on a topical as well as controversial theme in the present day Latvia – applying CIT as an instrument to promote regional development in Latvia.

Balanced and sustainable development of the regions, national territorial units, lays foundation for the overall growth of the national economy. A targeted regional development policy, regional development planning and purposeful way forwards, according to the national strategy defined by the state, lays foundation for balanced and sustainable development of the regions. The differences between regions in Latvia have not diminished; in fact, they have increased, which is witnessed by comparison of several indicators characterizing regional development (employment, average income, the ratio of businesses in relation to population). The direction and the topicality of the doctoral thesis was defined by several essential factors: the uneven development of regions in Latvia, ineffective application of CIT to impact regional development; refusal to divert CIT to municipality budgets without performing in-depth research; the risks created to local government initiatives due to centralization of their administrative functions; discrepancy between the need to diversify the local government sources of income and the lack of initiative in tackling problems and finding solutions.

The author has attempted to find instances of efficient usage of CIT in different historical development stages of the national economy. Several authors have attempted to research these issues: Aizsilnieks (1968), Balodis (1991), Šilde (1993), Zvejnieks (1998), Straumēns (1999), Brīvers (2001), Keišs (1992, 2001 and 2008), Rešina (2003), Urtāns (2003), Ketners (2006) etc. The above mentioned researchers have formulated experience accumulated in Latvia in applying CIT to promote regional development during different historical stages.

The role of the taxes in regional development has been researched also abroad: Petty (1662), Smith (1776), Sismondi (1815), Nitti (1891), Cain (1936), Newton, Donaghy (1997), Ponedelko (1991), Bessmertnaja (2001), Nicodeme (2009) etc. These studies formulate the financial impact on the economy, defining the taxes as a key regulatory element of the national economy; advantages and disadvantages of power decentralization as well as the philosophical content of taxes.

The concept of the structural elements of the taxes has been researched by such recognized tax experts in Latvia as Kodoliņa-Miglāne (2005, 2007), Ketners (2006, 2008), Bikse (2007), Kavale (2008) etc. Some tax experts have

performed in-depth analyses of specific CIT structural elements: administrative issues of CIT advance payments - Orehova (2001), tax incentives for SEZ - Raņķevica (2006), necessity to apply tax policy to promote socioeconomic development of regions - Keišs and Kazinovskis (2001), tax policy and tax burden - Nipers (2010), Štucere (2012).

After the administrative territorial reform, on January 3, 2011, the amendments to the Law on Administrative Territories and Populated Areas in Latvia entered into force determining that the number of local governments is 119–9 cities under state jurisdiction and 110 municipalities (annex 1). (Par Latvijas Republikas...,2004).

The idea about five planning regions – Rīga, Vidzeme, Kurzeme, Latgale and Vidzeme - emerged in the second half of the nineties. In 2003 these regions were officially approved. Planning regions were formed in Latvia with the aim to plan development and ensure coordination and cooperation between municipalities. The smallest territorial units on which statistical information is regularly gathered and analysed according to the European classification of statistical territorial units (NUTS 3) in Latvia are six: Rīga, Pierīga, Vidzeme, Kurzeme, Zemgale and Latgale. The information collected about the statistical regions is also used in the activities of the planning regions extending the data on Rīga and Pierīga statistical regions to Rīga planning region. (Grambergs, 2003), (Gercāns, 2003), (Kalniņš, 2003) (Kārtība, kādā ..., 2004). **The data in this doctoral thesis have been analysed and researched on the level of planning regions and their constituent parts – municipalities.**

Because of the economic, social and territorial differences several mutually contributing problems are persistent in the regions: the regions are not competitive, they are not active enough in raising European funds as well as too few businesses are launched, which could create jobs and bring income to local people.

Such problems and their interaction are affecting the migration of population from the countryside to the cities or abroad. These problems have been analysed in greater detail by such Latvian authors as Mucenieks (1938), Vaidere (1997, 2006), Vanags E. (1995, 1997, 1999, 2001), Rivža B. (1998), Rivža P. (1998), Krūzmētra (1998), Ramute (1998), Kalniņa I., Strazda, Šļara (1998), Krastiņš (2000, 2002, 2003), Ķeniņš Kings (2002, 2004), Kalniņa A. (2003), Pūķis (2003, 2010), Gercāns (2003), Lešinska (2004), Vanags I. (2006), Vilka (1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2006), Vesperis (2012), Ivanova (2012), Hermansons (2012) and others.

From the foreign authors, particularly Tibou (1956, 1986) has contributed to the issue of socioeconomic development of regions, by developing the concept about citizens' choices when they prefer rather to leave regions with unsatisfactory socioeconomic environment than to change the environment itself. The issues devoted to development of territories have been researched also by such experts in economics as Stilwell (1972), Zodrow, Mieszkowski,

(1986), Pigou (1986), Kuklinski (1987), Gustafsson (1988), Osborne, Gaebler (1992), Rice (1992), Scobie, Mortali u.c. (1996), Pollitt, Bouckaert (2000), Bessmertnaja (2001), Liborakina (2003), Arhipceva (2004), Bache (2004), Fatejevs (2004), Houston (2004), Montalvo (2004), Smith (2004), Trabant, Uhlig (2006) and others. The authors of these studies emphasize the importance of tax revenues for the local government budgets: showing correlations between the amount of tax revenue share in municipal budgets and their financial independence. The main taxes which constitute the revenue of municipalities in Latvia are: personal income tax and property tax. Less significant in terms of revenue are deductions to the municipal budgets from the gambling and lottery tax and the environmental tax. Latvian municipal budget revenues are hardly dependent on the business development of their areas because local funds needed to cover the remaining part of the municipality expenses are received from the local government financial cohesion fund. The tax system in which none of the taxes directly related to business activities affect municipal budgets creates preconditions for local passivity, rather than busy commercial development.

Annual regional development assessment data with the regional development index (HDI) confirm uneven development of the five planning regions in Latvia. Positive indicators are only in Riga region, while in the other four planning regions they demonstrate growing socio-economic disparities. The current tax system does not stimulate equalisation in the economic situation of Latvian regions because TAI of Latvian regions indicates increase of social and economic regional disparities, stratification of various social groups and the formation of social risk groups. Latvian tax policy incorporates a number of incentives to promote innovations, but not enough to set up a favourable environment for business and stimulate investment to regions. At the same time, the analysis of the EU's experience with the implementation of a multi-tiered tax system (Germany, Finland, etc.) where there is a reallocation of fiscal mandate between the main federal level and the regional levels shows that the tax system leaves a positive impact on the region's economic stability. Stimulating regional economic development by deploying production, creating new jobs and stable social environment should be motivated by implementing tax policy attractive to businesses and allowing regions within a country compete with each other. To apply fiscal policy in Latvian regional development more efficiently, it is first needed to identify the current situation in the sphere of Latvian tax policy and regional development so that ideas borrowed from other countries could be successfully adapted to Latvian conditions in order to provide solutions for regional inequality with the help of CIT.

Ministry of Finance Tax Policy Strategy for 2011–2014 points to the need to make changes to the tax system, with the potential to impact local budget with a tax directly related to the business.

The strategy defines **creating motivation for the local governments to develop local business environment** as one of its tasks, stating that the Ministry of Finance together with the Latvian Association of Local Governments, the Latvian Employers' Confederation, Latvian Chamber of Commerce and other business organizations must develop proposals for the tax policy on how to encourage local governments to build an attractive business environment.

According to the thesis topic, the **object of the study** is the possible use of CIT in order to promote regional development.

Subject of the study - regional benefits and risks of diverting part of the income tax revenue to the municipal budgets.

Hypothesis of the study: partial diversion of corporate income tax to municipalities promotes financial equalisation of local governments thus contributing to balanced development of regions in Latvia.

Study aim: to evaluate options of applying corporate income tax and develop priority scenarios to promote balanced development of regions in Latvia.

Study objectives:

1. research the tax system in the course of different historical stages of its development in order to identify national and international experience on how to apply taxes in a way that promotes regional development;
2. describe and analyse the theoretical aspects of corporate income tax and the legal framework in order to clarify its use as an instrument for stimulating regional economy;
3. develop priority scenarios of attaching CIT (Corporate income tax) to municipal budgets while assessing benefits and risks for local governments;
4. calculate and substantiate the potential CIT and PIT (personal income tax) revenue distribution between the state and municipal budgets, as well as group municipalities by impact of tax redistribution.

Research methods:

- For problem-element research the study uses monographic descriptive method, as well as analysis and synthesis method.
- Scientific inductive method is used for compiling certain facts and forming generalizations as well as finding their interrelatedness. Deductive method is used for theoretical explanation of empirical research and its logical synthesis.
- Dynamic analysis method, data grouping method, constructive calculation method and statistical method are used for processing and analysing statistical data.
- To determine the CIT forecasts time series method is used, in some cases - forecasting program Forecast.
- The data analysed in each planning region fall into three groups: the number of companies, the above mentioned companies paying CIT, and the amount of paid CIT. Within each group, data about the whole planning

region were indicated, including data about cities under state jurisdiction and municipalities. Then average indicators were calculated for the cities under state jurisdiction and/or municipalities. The total annual CIT contributions were averaged for payment by one registered company and for one company paying CIT.

- To find the difference between the data in the planning regions for the period of 2004 to 2012 (2011), variance or ANOVA method was used.
- Hierarchical method was used to gather views of experts to develop tax policy development priority scenarios.
- In determining potential distribution of CIT and PIT between state and local government budgets which would be satisfactory for both sides, mathematical statistics method (t-test for related data) was applied; using Microsoft Excel and IBM SPSS Statistics and PAST software for data processing; the results were evaluated by the clustering method.

Information sources used in the study

- Latvian and foreign scientific publications, results of scientific research in tax policy.
- EU regulations and directives, as well as laws of the Republic of Latvia and regulations of the Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia - used in analytical presentation of the legal aspects.
- Information and specialist publications provided by MEPRD, the Central Statistical Bureau and the State Treasury, as well as data requested from SIA Lursoft - used in analysis of social and economic aspects of region development.
- Data from the Ministry of Finance, The State Treasury and data requested from SIA Lursoft – used in tax revenue analysis and forecasting.
- Information provided by six experts representing the interests of regions, municipalities, entrepreneurs and the government – used in developing priority scenarios of tax policy development.

Limitations of the study

This study uses data for 2004–2012, but as the summary of corporate income tax revenue for the tax period is only available at the end of the post taxation year, the study used the data for 2011 considering it as a reference year for determining the clusters, as well.

According to Article 8 of the Development Planning System Law, medium-term planning applies to periods up to 7 years (*Attīstības plānošanas...*, 2008), so this period is used to forecast performance for the period till 2019. The gross domestic product and other indicators for EU countries, at the time of the research were available only for the period until 2010.

Novelty and scientific significance of the study

- The use of CIT as an instrument for promoting balanced development of regions in Latvia has been formulated and substantiated;

- In-depth research of prerequisites for effective usage of CIT structural elements in the social and economic development of Latvia has been performed;
- Correlations have been established in partially replacing PIT with CIT in local government budgets in order to ensure that municipal revenues are affected by a tax directly related to the business results.;
- In order to study the economic activity trends in the cities under state jurisdiction and municipalities, as well as to register changes in these activities forecasts were made concerning possible changes in the number of companies and CIT revenue levels for each planning region;
- Through analysis of expert opinions priority scenarios were developed on how to apply CIT as an instrument for promoting balanced regional development in Latvia;
- The benefits and risks for the development of the planning regions in partial diversion of CIT to municipal budgets were identified;
- The potential proportion of PIT and CIT revenue distribution between the national and local budgets was determined.

The economic importance of the study

The study complements the research carried out so far into applying tax policies and CIT as an instrument for Latvian regional development. The research results can be used to determine the proportion of corporate income tax revenue distribution between the state and local budgets. The potential distribution ratio of PIT and CIT revenues established by the study can increase the interest of local governments to encourage business activities in their administrative territories.

Defence theses

1. Corporate income tax is rarely used in Latvia to promote regional development.
2. The regional economic development stimuli existing in the framework of the structural elements of CIT in Latvia are insufficient.
3. Diversification of the local government revenue sources by attracting corporate income tax revenue increases the fiscal independence of the local governments and promotes their economic activity.
4. Economically grounded redistribution of corporate income tax and personal income tax revenues equalises tax revenue of municipal budgets thus promoting balanced development of the regions.

1. THE HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS OF CORPORATE INCOME TAX DEVELOPMENT

The original length of the chapter in the paper is 21 pages including 1 table and 2 pictures.

The thesis presented in this chapter: **Corporate income tax is rarely used in Latvia to promote regional development.**

The chapter deals with the historical aspect of corporate income tax development with the aim to establish experience of applying CIT in stimulating regional development both in Latvia and abroad.

1.1. Corporate income tax formation as an integral part of the tax system and its development trends

Taxes are considered as one of the oldest public institutions, and their appearance is inextricably linked to the existence of the state. The transition from subsistence farming to monetary relations resulted in the formation of tax mechanism. Some tax structures have remained unchanged to the present day. However, many of them significantly changed or were eliminated, due to social, economic and political processes. Taxes as an element of economic culture are common to all types of economies, from ancient times to the present day, both in market and non-market-type economies (Andrejeva, Ketner, 2008). CIT policy, which is a part of national tax policy in all EU Member States, still remains as a symbol of national sovereignty. Responsibility for the implementation of tax policy lies primarily with the Member States at the national level. The main tax policy-making role in the EU is reserved for the European Commission, which deals with taxation preparation initiatives, and provides control and monitoring of their implementation (European Commission, 2001) (Roder, 2012). For the EU's single internal market to function effectively it is essential that national taxes do not restrict free movement of goods, services, capital and do not distort competition.

Thus, the body of EU law (*acquis communautaire*) concerns mainly those taxes on the EU's internal market that affect consumption, relate to business and trade with the third countries (i.e. indirect taxes: value added tax, excise tax, customs duties).

Each state, through its tax policy, defines the main tasks of the policy, but only a small number of EU Member States' tax policies have incorporated incentives for the development of their regions. For instance, such experience of delegating fiscal functions to the regions of the country exists in Germany, in Italy and in Portugal.

CIT is applicable to income from business activities conducted by legal entities. However, it is in the interests of public not only to collect taxes, but also to create an economic environment that would attract investment and entrepreneurs would desire to invest surplus funds in the company's

development. Capital mobility in the last two decades (1992–2012) has aroused a debate among economists about the usefulness of corporate income tax. Having researched the issue, the world's leading economists (Weichenrieder, de Mooij, Sorensen) have come to the conclusion that **it is not the fiscal role that matters most in corporate taxation, but its role in stimulating the economy and its socio-developmental role.** From the Scandinavian countries, the major role in Latvian tax policy has been played by Denmark, whose experience in tax policy has largely been used to form the current Latvian tax policy.

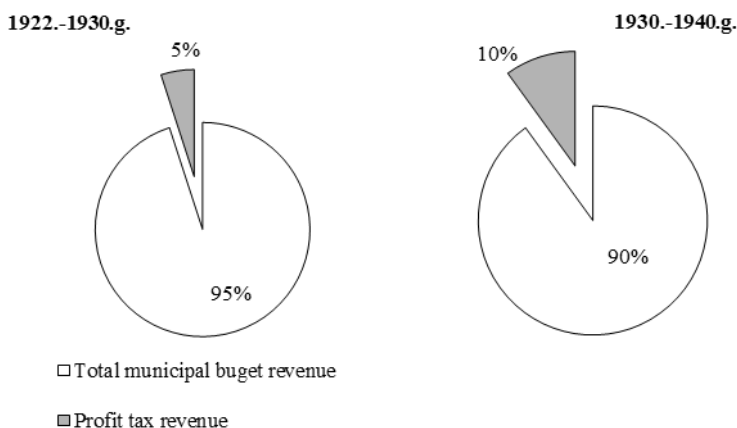
1.2. The development of corporate income tax within the taxation system in Latvia.

Historically, diversion of corporate income tax to municipal budgets in the history of Latvia has existed already twice.

The first time from 1922–1940 - the tax system which had developed in 1922–1930 during the period of the economic boom was based on four direct taxes: income, commercial and industrial, urban and rural real estate property taxes.

The 1920 version of the Income Tax Law provided that the subjects of the law were both physical and legal persons. In 1924 the Saeima adopted a new Law on Commercial and Industrial Tax. According to this law the tax was to be paid in three ways: as basic tax, by redemption of commercial and industrial bonds (permits) and as proportionate profit tax.

The commercial and industrial tax was an important direct tax in the formation of the state and municipal revenues. It ensured 5% to 10% of the average yearly municipal revenue (Balodis, 1991) (Fig. 1.1).

Source: by the author according to Balodis, 1991.

Fig 1.1 The share of the profit tax in the municipal budgets of Latvia in 1922–1930 and in 1930–1940

For the second time revenue of companies was diverted to municipal budgets in 1941–1943.

During German occupation the approach of the authorities towards the budget revenue and its use was very different from the one realized during the Soviet-era and provided for gradual adjustments in municipal administration and local government budget revenue, raising total revenues to the extent that they would be able to cover all the necessary expenses. (Aizsilnieks, 1968). The situation of local governments in terms of revenue improved considerably since they were allocated revenues high enough to be able to cover around 65%, but with prudent management, even up to 100% of their annual expenditure (Zvejnieks, 1998), (Straumēns, 1999).

After World War II the territory of Latvia was incorporated into the USSR again. The revenue from taxes and duties was transferred to the central budget of the Soviet Union and then redistributed to republican (including the Latvian SSR) budgets which included local government budgets. Only about 4-5% of the turnover tax revenue from the Latvian SSR territory was transferred back to the Latvian SSR republican budget (Andrējeva, Ketners, 2008).

The social and political events during the second half of the 1980s created preconditions for the renewal of the independence of the Latvian Republic. On May 4, 1990, the Supreme Council of the Latvian SSR adopted the Declaration On the Restoration of Independence of the Republic of Latvia establishing a transition period which ended with restoration of full independence on 21 August, 1991 in the aftermath of the failed Soviet coup attempt. Along with the restoration of Latvian independence it was necessary to begin building of an independent national taxation system. The Supreme Council of the Latvian SSR by its decision from December 28, 1990 stated that from January 1, 1991 Latvian taxes and fees were regulated by Law "On Taxes and Fees".

The Law "On Taxes and Fees", regardless of the form or type of ownership, determined corresponding taxes and fees to all physical and legal persons conducting business activities or receiving income on the territory of the Latvian Republic.

A new stage in the development of the tax law began between 1995 and 1997 when new priorities were set forward in connection with Latvia's goal to join the European Union. This phase is characterized by two aspects: first, the global information economy based on information and communication technologies. Tax policy is aimed at strengthening administrative cooperation in matters of electronic commerce in order to avoid harmful tax competition. Second, in the preceding decade, more and more researchers had been focusing on economic globalization and capital mobility issues. Regardless the fact that opinions of some authors differ, most observers agree that such a close relationship and mutual dependency which today unites national economies has previously never been observed. The concern that is often expressed in the context of globalization is that large capital mobility may force governments to reduce corporate income tax rates to attract investment. Pessimists even believe

that this competition for capital can lead to very low, perhaps even 0% rates for corporate profits (Ketner, Lukašina, 2008). When launching the tax reform in 1995, both corporate and personal income taxes were set at the same rate of 25%. This was done in order to ensure that both physical and legal persons' income were taxed at the same rate and to eliminate such tax planning activities which, by transferring income from one person to another, could reduce the income on which the tax was due. However, in order to promote business and attract investment, in 2002 a gradual reduction in CIT rates was introduced, until in 2004 it reached 15% (on April 1, 1995 it was 25%, in 2002 - 22%, in 2003 - 19%, while in 2004–15%).

The next stage in the tax law change was closely connected with Latvia's progress towards accession to the European Union - the law was brought into line with international standards and harmonization of indirect taxes - excise duty and value added tax - was conducted. The period since 2004 in Latvian tax policy has been marked by a positive trend - reducing the tax burden, introduction of electronic declarations (EDS) and the change in SRS's attitude from oppressive to supportive.

Taxation of income with lower tax rates brings positive effects marked by increase in production and tax revenues, which proved in practice in Latvia when, reducing the CIT rate of 25% (2001) to 15% (2004), the revenue from corporate income tax increased.

Regardless the decrease of CIT after 2004, in the following period till 2008 the proportion of this tax in total amount of tax revenue increased (Table 1.1)

Table 1.1

Changes in corporate income tax rate and changes in revenue in Latvia in 2001–2012

Indicator	CIT rate (%)	CIT revenue (mill. LVL)	Growth tempo of CIT revenue chain (%)	Growth tempo of CIT revenue base (2001) (%)
2001.	25	73.7	-	-
2002.	22	98.4	34	34
2003.	19	109.7	12	48
2004.	15	127.8	17	73
2005.	15	180.7	41	145
2006.	15	253.8	41	244
2007.	15	399.8	58	443
2008.	15	503.1	26	583
2009.	15	197.2	-61	168
2010.	15	112.2	-43	52
2011.	15	196.4	75	167
2012.	15	243.9	24	231

Source: by the author, using data acquired from the Ministry of Finance, 2013.

Taxation is at the same time a source of finance for government policies and a considerable position of expenses for physical and legal entities. On one hand, taxes ensure the very existence of the state, but, on the other hand, they are a powerful factor decreasing profits for entrepreneurs. Thus, it is an interconnected two-way process: the state taxation administration tries to maximize the potential tax base, but taxpayers try to relieve their individual tax burden and minimize the amount of taxes to be paid.

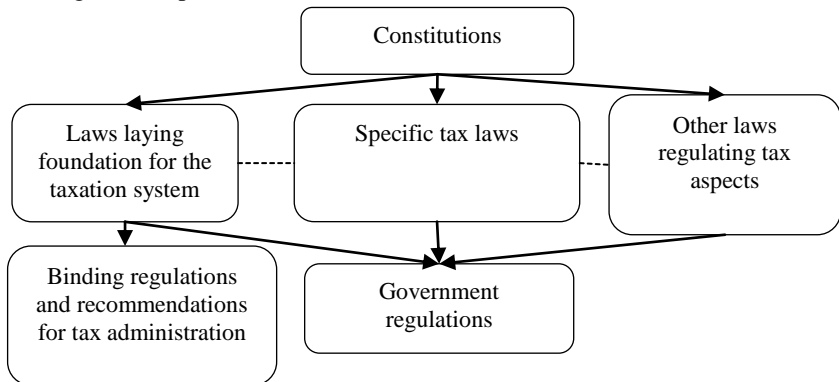
2. LEGAL BASIS AND STRUCTURE OF TAX POLICY AND CORPORATE INCOME TAX

The original length of the chapter in the paper is 31 pages including 3 tables and 5 pictures.

The thesis presented in this chapter: **The regional economic development stimuli existing in the framework of the structural elements of CIT in Latvia are insufficient.** The chapter deals with the stimuli existing within the framework of CIT for promoting regional development in Latvia.

2.1. The legal basis of tax policy and corporate income tax

Each country has its own tax policy specifics determined by socio-economic differences, mentality and national traditions. The fiscal policies of most countries are aimed at reducing the tax burden, or at least stabilizing it, reducing the number of taxes, tax amount or simplifying tax procedures (reducing tax compliance costs).

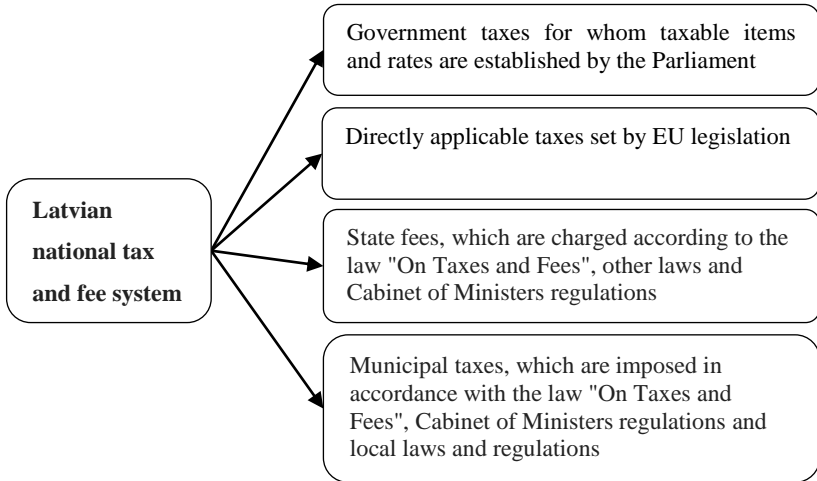
Source: author's construction.

Fig. 2.1 Latvian national tax law system

In theory, the sources of national tax legislation are mainly legislative acts adopted by the legislature, as well as other laws and regulations pertaining to the relevant legal system, although the national taxation system can also be

affected by court decisions, case law and the doctrine (Ketner, Titova, 2009) (Fig. 2.1).

Latvian national tax and fee system (Fig. 2.2) consists of four types of payment as provided for in the basic law of the Latvian taxation system "On Taxes and Fees":

Source: author's construction to the law „Par nodokļiem un nodevām”, 1995.

Fig. 2.2 Latvian national tax and fee system

The guidelines for tax policy development in Latvia are provided in the document "Guidelines for the development of taxes and duties" which was developed by the aim to plan the tax policy directions in short term (3 years) and in medium term (7 years), providing a stable and predictable macroeconomic environment in the country.

The goal of the guidelines is - based on the analysis of current economic situation and aims of the fiscal policy, to identify the main directions and principles of tax policy development and, in accordance with them, to devise practical measures necessary for the development of the national economy and restoring the financial stability.

A wide range of experts from state institutions, non-governmental and international organizations are involved in the development of the guidelines. At various stages of the tax system development different priorities are moved forward defining as a core value ensuring stable and predictable tax revenues, decreasing the likelihood of tax evasion, improving business environment, preventing distortion of competition in business conditions and avoiding frequent changes in tax legislation, as well as improving living standard of the people. **The strategy of Latvian tax policy emphasizes the need to use it as an instrument in order to encourage local governments to create attractive business environment** (Nodokļu politikas..., 2010). Consequently, the

national tax system is shaped according to the tax strategy which is being implemented in the country.

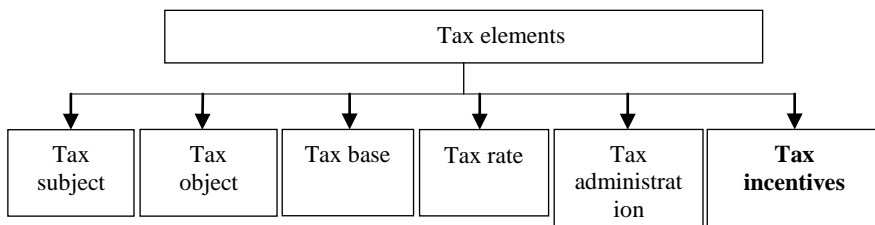
The main regulatory document regarding corporate income tax is the law “**On Corporate Income Tax**”, which came into force on April 1, 1995. CIT, as any other tax is characterized by its structural elements which by their structure and nature are necessary and sufficient to determine the taxpayer’s liabilities for a specific tax.

2.2. The structural elements of corporate income tax in the context of regional economic development

2.2.1. The elements characterizing corporate income tax structure

The basic elements of the tax are mandatory for all types of taxes and include the tax rate, the tax object and the tax payment deadline.

The additional elements are the taxpayer, the tax base, the tax period, the calculation and payment procedure and the arrangements of tax incentives. When systematizing, six elements (Fig. 2.3) may be singled out which must be included in the description of specific taxes (in the tax law) (Ketner, Titova, 2009).

Source: author's construction to Ketner, Titova, 2009.

Fig. 2.3 The elements of the tax structure

Tax incentive is a dual element, which, from the point of view of the tax administration **may not be**, but from the point of view of the taxpayer **is** one of the most important tax elements. **Tax incentives are considered the most important elements of a tax and an essential ingredient of the taxation mechanism, which is widely applied in many countries in order to regulate social and economic processes** (Архипцева, 2004).

Tax incentives are considered to be a competitiveness-enhancing factor, which can be reached via national tax policy. In EU countries it is no longer possible to compete with low rates to attract investment, so it is important to examine the role of tax incentives in increasing the competitiveness of the country. Also tax competitiveness between regions within a country is no less important than the country's competitiveness in the international market. There are a number of empirical studies on the effectiveness of tax competition between regions within a country and the hindering factors, among which are mentioned such as

lack of information, cultural and psychological factors, as well as the level of fiscal centralization (Бесстремьяная, 2001).

Tax incentives may target different goals the most important ones being the following: compensation of the high rates of different tax categories, increasing the country's competitiveness regarding taxes, but the most significant - attraction of new investments. Tax incentives represent a sustainable response to tax competition, because they allow for mobile capital of competitive tax systems to take precedence by applying higher rates for the rest of the capital. Corporate tax incentives also pursue social goals, and support a variety of industries and economic activities in different regions. As other factors which justify the existence of tax incentives should be mentioned the following: correction of market failures, promotion of income redistribution, economic stimulation of certain sectors and regions, as well as reducing the administrative burden (Piotrowska, Vanborren, 2008).

One of the most important factors in the development of entrepreneurship is the attraction of new investments, so a large part of corporate income tax incentives is designed to encourage investment in a particular business area, region or a country's economy as a whole.

In this case, it is necessary to balance tax incentives to the potential return on investment. Investors' attitude towards the tax burden depends on the amount of available risk / return opportunities - the more attractive they are, the less opposition there is against a higher tax burden (Lupi, 2009).

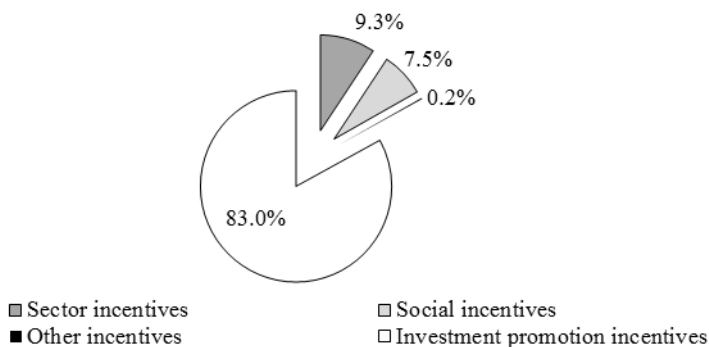
Tax incentives are in fact the only element of the tax, which is directly used to stimulate the economy in the region. As Latvia has one of the lowest corporate income tax rates in the EU, tax incentives have been mainly used to increase the country's competitiveness regarding taxes, attract investments, stimulate individual industries and regions economically, reduce the administrative burden and support businesses during the economic crisis (Par pastāvotšo UIN..., 2011).

2.2.2. Corporate income tax incentives to promote regional development

Tax incentives are often regarded as a simple solution to the problems of tax policy, because they are relatively easy to incorporate in the draft budget, which does not seem to incur additional charges in contrast to the development of infrastructure, human resource training and other programs which promote investment. But often, these incentives can substantially reduce the revenue because they can be used also by companies outside the specific target group that do not attract investments. The government, regularly evaluating the effectiveness of tax incentives and removing them due to lack of efficacy, at the same time must not jeopardize investors' long-term planning since the abolition of tax incentives, even if they are shown to be incorrect, threaten the credibility of government policies, which reduces the possibilities for further positive impact on investors behaviour.

As shown by international practice, corporate income tax affects business investment plans, because it reduces the return on investment. Taking into account the global tax competition, CIT has an impact also on the choice of business location. Accordingly, income tax rates should be reasonable because capital is one of the most mobile and most flexible means of production. However, a significant impact on investment also is left by the overall quality of the business environment, including public infrastructure and labour qualification levels, which in turn have a positive impact on government expenditure, which can be delivered through tax revenues, including from CIT (Tax Guide..., 2009).

In Latvia, more than half of the economic potential - 63% (2012) - concentrates in the capital city and the adjacent region, while in the rest of the territory the economic indicators and population density are quite low. At the same time, the assessment of the state policy in applying tax incentives to promote economic development of regional territories brings to conclusions that Latvian practice is unsatisfactory, as until 2013 the only incentives offered were incentives for investing into fixed assets in specially supported territories (Īpaši atbalstāmās ..., 2003) and incentives for companies operating in SEZ (Par uzņēmumu ienākuma ..., 1995). Since January 1, 2013, the concept of specially supported territories has been excluded from the Regional Development Act, hence the above mentioned income CIT incentive.

Source: author's construction to the Draft Law „Par valsts..., 2013

Fig. 2.4 The share of corporate income tax incentives in Latvia according to their objectives, 2012

The 21 corporate income tax stimuli accessible in Latvia in 2013 can be divided according to their objectives into four groups:

- **Investment promotion incentives;**
- **Sector incentives;**
- **Social incentives;**

– **Other incentives** Draft Law „Par valsts..., 2013

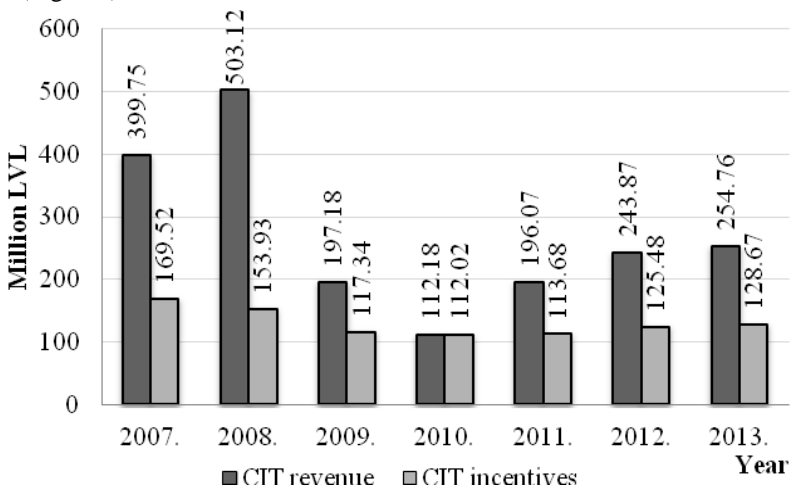
CIT incentives are mostly awarded to promote investment, i.e., 83% of the total tax incentives in 2012. Incentives for sectors in 2012 constituted 9.3% of the total amount of tax incentives, but social incentives - 7.5% respectively (Fig. 2.4).

The largest part of the CIT investment incentives constitutes the possibility to cover losses of the tax period and a possibility to transfer losses in the enterprise group - 41%, followed by an accelerated write-off procedure of fixed assets - 15% and bank savings for accounts receivable, technical reserves of insurance companies, as well as a relief for the purchase of new production technologies equipment - 12% each.

Considering that CIT incentives are budget revenue forgone, when granting tax incentives it would be necessary to determine what performance indicators and in what area will be achieved by the concrete tax incentive:

- macroeconomic results
- results of the policy
- performance results

CIT incentives comprise about as much as CIT revenue actually collected per year (Fig. 2.5).

Source: by the author according to Finance Ministry informative..., 2011.

Fig. 2.5 Corporate income tax factual revenue and incentives in Latvia in the period of 2007-2012 and forecast for 2013

Tax incentives should be considered as an aid to certain groups of taxpayers. Since they are designed to support different types of goals, the benefits cannot be compared in monetary terms alone. It may be appropriate to approach the evaluation of performance indicators while structuring the various socio-

economic benefits. It is evident (Fig. 2.5.) that already in 2010 the amount of incentives nearly equalled the CIT revenue, and this trend allows to forecast that in the coming years the amount of tax incentives will exceed the CIT revenue. The efficiency of the offered CIT incentives depends on the scope of activities, competitive situation and location of the beneficiary. A common analytical framework for the comparison of different situations has been offered by A. Klemm (Table 2.1).

Table 2.1

Characteristics of tax incentives validity by Klemm’s method

Validity of tax incentives	Characteristics	Stimuli applied
I comparatively strong	a) internationally mobile business	Under conditions of full competition - investment incentives, company-specific annuity - reduced tax rate.
	b) positive external effect (externalities)	Subsidies/tax incentives for specific activities (for example, research and development)
II Uncertain	a) regional rent	Stimuli not needed; coordination of taxes to be done in the region
	b) unattractive location	No incentive needed; problem to be solved directly (improving administration, infrastructure).
	c) may cause counter reaction in other countries	Better to wait. However, if tax reductions are inevitable, it is better to be the first in the region.
III Weak	a) exogenous annuity, depending from the location, such as extraction of natural resources	No incentives needed. Instead, special annuity tax recommended. Accelerated write-off possible only during the research stage
	b) endogenous annuity, depending from the location, for example, advantages of agglomeration	When businesses have already established themselves, incentives are not needed anymore; however, too high rates can be detrimental for the sector
	c) none of the above mentioned	The total tax rate can be decreased, or obstacles for other incentives should be removed.

Source: by the author according to Klemm, (Klemm, Marcos, Marco, 2010).

The incentives to promote the production by purchasing new machinery are generally justified in view that Latvia functions as a small and open economy with mobile business in the conditions of international competition (situation I a). Such justification is also relevant for the incentive in the case of fixed assets replacement, as well as applying incentives for lease of aircraft (Devereux, Griffith, Klemm, 2002).

Incentives for research and development are reflected (Table 2.1.) in the situation (I b), where investments leave a positive impact on the development of education and science (Par pastāvošo UIN..., 2011).

Incentive for investments in fixed assets specifically addresses situation of unattractive location in specially supported territories (II b). Tax policy in Latvia to a certain extent lacks focus because tax incentives are extended to areas which are less developed according to indicators characterizing their socio-economic development rather than those areas whose geographical location does not provide natural prerequisites for the development of entrepreneurship. In 2011–2012 the status of specially supported territories in Latvia was applied to nine percent of the population, but in terms of the area this proportion was even higher (Par pastāvošo UIN... 2011) (Par pastāvošo UIN..., 2003).

Diversity of tax incentive targets points to the fact that granting CIT incentives does not focus on one goal; setting many targets at the same time makes it difficult to evaluate the effectiveness of the incentives; combination of the targets and overlapping of support hinders attainment of the goals; support only to certain industries raises the issue of the specific situation of these sectors in the context of the sector policies. In turn, granting different allowances takes into account the needs of the industry and tax burden is defined closer to the particular situation. In addition, it should be noted that some of the beneficiaries do business without CIT incentives, like, for example, companies which work with local agricultural and forest resources (situation III a) (Table 2.1). Therefore, in the future, **it is necessary to examine the possibility to extend tax incentives to areas suffering from a lack of natural prerequisites for the development of entrepreneurship**, such as Latvian eastern border territories, regional policy targeted area, etc., and also offer support to local governments, by improving infrastructure and preparing qualified workforce (Par pastāvošo UIN..., 2011). Support for investment in free ports or special economic zones is possible with minimized efficiency as ports would operate irrespectively from CIT incentives (situation III) (Table 2.1). In this case, CIT incentives in ports can be justified by international / regional competition.

3. THE ROLE OF TAXES IN FINANCIAL INDEPENDENCE OF LOCAL GOVERNMENTS

The original length of the chapter in the paper is 34 pages including 23 tables and 6 pictures.

The thesis presented in this chapter: **Diversification of the local government revenue sources by attracting corporate income tax revenue increases the fiscal independence of the local governments and promotes their economic activity.**

This Chapter examines the need for increasing the impact of tax policy in order to strengthen regional financial autonomy.

3.1. The role of interaction between regional development policy and tax policy for sustainable development of regions

Development planning documents: Latvian Sustainable Development Strategy for 2030; Latvian National Development Plan and Latvian Strategic Development Plan for 2010–2013 provide a view on strategic objectives of Latvia.

Reduction of regional differences is defined as a course of action in the field of social security (Nacionālās attīstības ..., 2012), (Teritoriju plānošanas..., 2002), (Vaidere, Vanags, 2006).

The main activity is economic and social cohesion, which contributes to the economic development so that it could ensure balanced development of the country and various social groups and multiplicative effect throughout the country (Latvijas ilgtspējīgas attīstības..., 2011).

A prerequisite for sustainable development of local governments and regions is balancing both the socio-economic development and the interests of environmental protection. In addition, **successful development of the area is not possible without involvement of the stakeholders and respect for interests of the residents of the territory and the operating companies and organisations** (Latvijas ilgtspējīgas attīstības..., 2011).

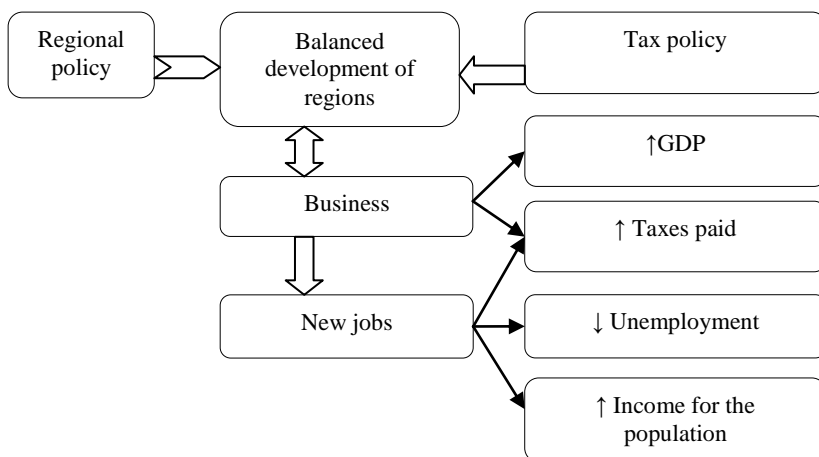
Regional policy is closely related to tax policy, as regional policy is directed to promoting balanced development of regions, and development can be achieved through promotion of entrepreneurship as it creates new jobs (Fig. 3.1). Government support for entrepreneurship and particularly, measures for promoting economic activity would lead to recovery of sustainable development of the country, ensuring a steady growth of regions and territories resulting in higher salaries and tax revenues to the state budget.

The most important strategic documents for facilitating regional development in Latvia with the help of tax policy instruments are the following:

- The Ministry of Finance of the Republic of Latvia. Strategies of tax policy for 2011-2014;
- Latvian National Development Plan for 2014–2020.

Tax burden is considered to be a criterion characterising the tax policy implemented in the country (Valente, Maureen, 1988).

One of the most important factors in the development of entrepreneurship is attracting new investment (Stilwell, 1972). Investors' attitude towards the amount of the tax burden in the country depends on the available risk/return opportunities – the more attractive they are the less opposition against a higher tax burden (Osborne, Gaebler, 1992).

Source: author's construction

Fig. 3.1 **Interrelatedness of regional policy and tax policy**

Besides tax rates, also comprehensibility of tax laws and their administration are important to investors, especially when compared to tax systems of other countries. A too complicated tax system increases investors' costs and reduces their interest to invest (Fisher, 1974). It should be taken into account that a higher tax burden is acceptable for investors if there is positive characteristics of the business environment, favourable market and geographical location and other factors (Egle, 2004), (Fara, 2004), (Elschner, Venborren, 2009), (Marsden, 2000), (Merloni, 2004), (Montalvo, 2004).

The highest tax burden since 2004 has been in Denmark. Overall, the tax burdens of 9 countries maintain a high EU weighted average tax burden indicator. Latvia is still a country with one of the lowest tax burdens, which is 11.1 percentage point lower than the EU average rate (Taxation Trends in..., 2012). The tax burden as an indicator describing the national tax policy is not exhaustive, and basically it cannot be used to assess tax policies in different countries. High tax burdens in Italy, Denmark, France, Belgium, Finland and Germany have not prevented regional development in these countries (Gustafsson, 1988), (Kanniainen, 2004). In Latvia like in other new EU member states, the tax burden is low and regional inequality manifests itself mainly in the fact that development and economic potential is concentrated in one region, which includes the capital city. **A territory development index (TDI), in its turn, has been used for the assessment of socio-economic differences in regional development. It shows territories of higher or lower development compared to the national average level of socio-economic development in the respective year** (Krastiņš, 2000, 2003).

The calculation mechanism of this index and the resulting index values significantly affect opportunities of local governments and businesses belonging to the planning area to receive the government's support and to exercise the development opportunities in respective administrative territories (Vesperis, 2012). According to the author's point of view, such support does not stimulate regional economic development, as **the local governments having a lower development index are able to get proportionally greater support.**

TDI is applied for:

- development of the government support programme for regional development;
- differentiating support for events co-financed by the EU funds;
- evaluating the impact of the EU, government support and other financial instruments on the development and economic efficiency of regional territories;
- **comparison, evaluation and forecast of the development of different territories (regional, local government) and for analysis of the development of other areas (regional, local government).**

Two of the eight TDI indicators of the planning regions (GDP per capita and the number of individual merchants and businesses per 1000 population) can be used also in describing forecasts of tax policy and company income tax (CIT) revenue for the country.

GDP, the change of which is directly dependent on economic activity in the country, is the market value of final goods and services produced in the territory of the country in a year. **The economic activity in its turn creates not only higher GDP, but also higher tax revenues for the country.** So the tax policy to a large extent can affect business – to slow it down or to promote. **GDP per capita is used as characteristics of regional socio-economic development in all the EU countries.** Dispersion (deviation from the average rate) in GDP per inhabitant in Latvia is still one of the highest in the EU (European Commission Statistics, 2010).

GDP per capita in each planning region indicates their different socio-economic situation, so GDP per capita in Riga region is twice as large as that in Vidzeme and Zemgale and almost three times larger than in Latgale. Only two planning regions, Riga and Kurzeme, reach the average index in Latvia, which is significantly higher than GDP per capita in Vidzeme, Zemgale and Latgale.

A volume index of GDP among regions reflects specific character of the placement of workforce and economic activity in Latvia. The breakdown of the volume of GDP clearly marks the proportion of Riga region, which is affected by the economic role of Riga city; in the total GDP of the country that emphasizes again the impact of business concentration in the administrative territory of Riga region.

The volume of GDP is directly dependent on the economic activity of entrepreneurship. The number of economically active statistical units of the market sector (further, companies) gives an indication about the nature and structure of the economic activity. This index, calculated per 1 000 inhabitants, is used to compare the economic activity also internationally.

During the period of three years, from 2004 to 2012, the smallest number of companies (direct payers of CIT) was in Latgale in 2004 (38 companies per 1 000 inhabitants), but this number increased by 21 units (59 companies per 1 000 inhabitants) already in 2011. There was the same number of companies per 1000 inhabitants, 49 companies, in Vidzeme region and in Riga region in 2004. In 2011 the number of companies in Vidzeme region increased by 37% to 71 companies, and in Riga region the number of companies was 73 per 1 000 inhabitants. With this number the two regions pulled ahead of all the other planning regions.

Table 3.1

The number and proportion of companies in planning regions of Latvia from 2004–2012

Year	Planning region	Riga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale	In Latvia
2004	number	82691	15769	19755	15098	14140	147453
	<i>proportion, %</i>	56.1	10.7	13.4	10.2	9.6	<i>100.0</i>
2005	number	85825	15538	19284	14425	13129	148201
	<i>proportion, %</i>	57.9	10.5	13.0	9.7	8.9	<i>100.0</i>
2006	number	93015	15768	19657	14725	13407	156572
	<i>proportion, %</i>	59.4	10.1	12.6	9.4	8.5	<i>100.0</i>
2007	number	93269	16056	20028	15188	13617	158158
	<i>proportion, %</i>	59.0	10.2	12.7	9.6	8.5	<i>100.0</i>
2008	number	97291	16384	20348	15692	13989	163704
	<i>proportion, %</i>	59.4	10.0	12.4	9.6	8.6	<i>100.0</i>
2009	number	99521	16478	20446	15951	14169	166565
	<i>proportion, %</i>	59.7	9.9	12.3	9.6	8.5	<i>100.0</i>
2010	number	102922	16616	20529	16288	14352	170707
	<i>proportion, %</i>	60.3	9.7	12.0	9.5	8.5	<i>100.0</i>
2011	number	114372	17078	21115	17064	14879	184508
	<i>proportion, %</i>	62.0	9.3	11.4	9.2	8.1	<i>100.0</i>
2012	number	124453	17559	21690	17655	15587	196944
	<i>proportion, %</i>	63.2	8.9	11.0	9.0	7.9	<i>100.0</i>

Source: by the author according to Lursoft data, 2013.

The placement of companies in regions is uneven, but the proportions or ratios are constant in the long run, which confirms the need to change the situation when the lack of economic activity in the regions of the country has been observed for a long time (Table 3.1). Another trend was observed during the period analysed (Table 3.1), i.e. the increase of business activity in Riga region and decrease in other regions, which confirms the decrease of business activity and not receiving of tax revenues in these territories.

To promote the economic equalisation of the regions in Latvia the author of the thesis offers to determine administrative company income tax levers in close relationship with changes in TDI in the regions. In Latvia the CIT revenues are given only on the national level and the detailed data on CIT contributions according to the registered address of the economically active market units are not available. Therefore, to reach higher reliability of calculations, changes in TDI are analysed on the level of planning regions, which are the major territorial units in Latvia evaluated in terms of development. Thinking of the improvement of TDI, **it is necessary to accumulate as detailed database of socio-economic indicators as possible on the level of local governments. In the future, the creation of a database with long-term data of the CIT collected according to the registered legal address of a company and also according to the actual address of economic activity** will make it possible to calculate the impact of the CIT indicator accurately not only for assessing changes in TDI but also for predicting precisely the CIT revenues in the country in general and in the planning regions.

As the other TDI indicators do not directly affect the CIT revenues, a more detailed analysis is not performed in this study. Only Riga region has had a consistently positive index value of the territorial development level among all the planning regions since 1999; other four regions have had a consistently negative index value (Table 3.2).

Table 3.2

Territorial development index in planning regions in Latvia from 2004–2012*

Year	Riga	Kurzeme	Zemgale	Vidzeme	Latgale
2004	0.995	-0.428	-0.533	-0.895	-1.339
2005	1.003	-0.431	-0.590	-0.877	-1.346
2006	1.011	-0.520	-0.574	-0.851	-1.341
2007	0.999	-0.647	-0.516	-0.853	-1.267
2008	0.989	-0.651	-0.516	-0.827	-1.267
2009	0.956	-0.701	-0.508	-0.803	-1.164
2010.	0.786	-0.577	-0.454	-0.724	-0.838
2011	0.839	-0.432	-0.500	-0.605	-1.203
2012*	0.821	-0.618	-0.464	-0.646	-1.005

*Author's forecast by Forecast programme

Source: Author's summary according to Regional development in Latvia, VARM data

The author believes that it is possible to strengthen the competitiveness of Latvia encouraging and supporting entrepreneurship with the help of tax policy; however, the ability to respond flexibly to the changing business environment and the economic situation in the region and in the country as a whole should be ensured (Pūle, 2011).

In order to motivate local governments to promote entrepreneurial activity in their administrative territories, their budgets should depend on entrepreneurship that they need to encourage (Pollitt, Bouckaert, 2000), (Orehova, 2001), (Pūķis, Začesta, 2003), (Fatejevs, 1994, 2004), (Smith, 2004). One of the mandatory functions of local governments, which are administrative units within the planning regions, is promoting entrepreneurship in the local area (Par pašvaldībām, 1994).

The most popular forms of promoting entrepreneurship are: **tax incentives, business incubators and technology parks** that provide companies with office, laboratory and manufacturing space and relevant infrastructure services; consult on entrepreneurship, offer accounting, legal, translation, recruitment and other services.

A minimum invested amount should be determined so that local governments could obtain considerable economic assistance with binding rules for local governments. More favourable provisions should be determined for local governments in the regions with TDI < 0. To avoid dishonest cooperation models companies have to demonstrate capital investments in the local area.

3.2. Characterisation of financial sources for local governments in Latvia

Tax revenues, which constitute the bulk of the total budget of local governments, **characterize the level of financial autonomy, stability and legal capacity of each local government**. All the taxes in Latvia are national taxes and no tax has been determined as a local government tax.

Table 3.3

Structure of budget revenue of local governments in Latvia from 2009–2011

Basic indices of basic budget revenue	2009		2010		2011	
	million LVL	proportion, %	million LVL	proportion, %	million LVL	proportion, %
Tax revenue	680.1	51.0	732.3	54.8	768.2	56.7
Non-tax revenue	31.6	2.4	27.7	2.1	34.3	2.5
Service charges and other own income	103.1	7.7	84.9	6.4	88.1	6.5
Foreign financial assistance	0.9	0.1	0.9	0.1	1.0	0.1
Transfers	515.8	45.8	470.6	35.7	459.7	33.9
Total revenue	1334.3	100.0	1319.9	100.0	1354.4	100

Source: Author's calculations according to data from the Ministry of Finance..., 2012.

The largest share of personal income tax (PIT), a part of lottery and gaming tax and environmental tax and the full amount of real estate tax revenues are transferred to the budgets of local governments.

It is essential to achieve real independence for local government budgets and increase their stability by strengthening the independent sources of revenue. Reallocation of resources through Finance Cohesion Fund for several years has not enhanced the financial stability of the local governments in the depressed regions; on the contrary, to some extent it has hindered independence of donor local governments because the mobilisation of financial resources limits the legal capacity of these local governments to handle their own resources.

Inadequacy of the sources of revenue to cover local government costs and dependence on government support make local governments financially unstable. Tax revenue constitutes the main source of the local government budget revenue (Table 3.3) but almost as high proportion is made by government and local government transfers.

Thus the most essential part of the local government revenue actually depends on the tax policy implemented in the country. Taking into account both the different revenues by local governments and the diverse needs determined by the demographic structure, local government financial cohesion has been currently implemented through the Finance Cohesion Fund (FCF), which is one of the most important sources of revenue for a large number of local governments (Table 3.4).

Table 3.4

**Transfers in budget revenues of local governments in Latvia
in 2009 and 2010**

Indices of basic budget revenue	2009		2010		Changes in 2010/2009 %
	million LVL	% of revenue	million LVL	% of revenue	
FCF	75.3	5.0	64.8	4.7	-14.0
Transfers from the government budget	449.7	29.9	443.0	32.3	-1.5
Including earmarked grants	334.1	22.2	229.4	16.7	-31.3
For implementing of the EU structural fund projects	98.8	6.6	146.3	10.7	48.0
Transfers from local government budgets	164.8	10.9	14.30	1.0	-91.3
Total transfers	689.8	45.8	522.1	38.1	-24.3

Source: Author's calculations according Regional development on Latvia..., 2011.

Nine local governments including 5 cities under state jurisdiction made contributions to the Fund, 10 local governments were in a neutral position while the other 89 local governments received a grant from the Fund. The main donor to the FCF is Riga City Municipality that contributed 44.13 million lats to the Fund in 2010, which is 63 lats per Riga.

Financial cohesion data collection by planning region indicates that in total (summing up contributions and grants) Riga region has contributed more to the Fund than it has received from it (Table 3.5) while the remaining four regions have received more grants from the Fund than have contributed to it. No local government in Latgale region has contributed to the FCF (Table 3.5).

Particular features of tax competition between regions in Latvia have manifested themselves as regional struggle for maximum tax revenues and attraction of transfers. There is a close relationship between the total grant received by the planning region and the territorial development index: the lower the index value, the larger the grant received (Table 3.5) (Noteikumi par kritērijiem ..., 2004).

The economic downturn from 2008–2010 highlighted the weaknesses in the existing attraction of revenue sources (taxes in national and local government budget), because it does not motivate local governments to engage in supporting the business environment and creating new jobs.

Table 3.5

Payments to the Finance Cohesion Fund and grants from the Fund in the planning regions of Latvia in 2010

Planning region	Total amount of payments in million LVL	Total grant received in million LVL	Payments/grants balance in million LVL	Payments/grants balance per capita LVL	Regional TDI according to the data of 2009
Riga	54.594	3.996	-50.598	-46.2	0.786
Vidzeme	0.601	13.252	12.651	54.7	-0.724
Kurzeme	1.396	11.744	10.348	34.8	-0.577
Zemgale	1.142	8.280	7.139	25.7	-0.454
Latgale	-	27.033	27.033	80.7	-0.838

Source: Author's summary according to the data of the State Treasury, 2011.

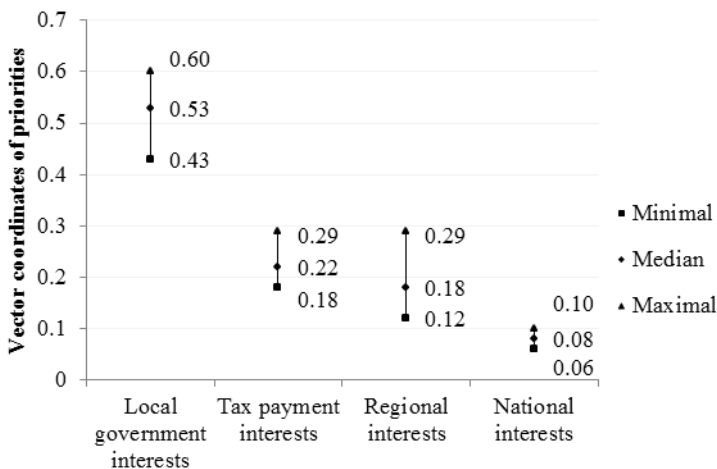
The author considers that the need to determine a portion of the CIT to be transferred to local government budgets would be a sustainable and effective solution for the economic development. The attraction of the part of this tax would allow local governments to affect efficiently the formation of tax base and it would motivate to support entrepreneurship in administrative territories. These solutions would considerably strengthen the revenue base of local government budgets increasing interest of local government management in development and modernization of the companies working in the territory of the local government and in attracting them to the administrative territories.

3.3. Experts' opinion on the opportunities to use the CIT

In the Chapter using the hierarchy method the evaluation of the opportunities to develop local governments as units forming regions is carried out taking into account the experts' judgement in order to design the priority activity scenarios for the development of tax policy.

Substantiation for the most appropriate sampling scheme for a partial CIT revenue transfer to the budget of local governments has been drafted. The hierarchy analysis method is based on 4 levels.

The goal is set **at the first level** – to use the CIT as an instrument to facilitate the development of the regions in Latvia, the assessment of which is based on the four groups of criteria offered on the **second level**. These criteria are: local government interests, company interests, regional interests and national interests. The evaluation criteria of the impact of the CIT are given on the **third level**. Scenario options for priority action that should be assessed in relation to the second and third level criteria are given on the **fourth level**. **“Local government interests” are considered to be the most important of the main criteria according to the point of view of experts**. This criterion has the highest average score or 0.53 (Fig. 3.2).

Source: author's calculations and construction

Fig. 3.2 Assessment analysis of the main hierarchical criteria

Having analysed the data obtained, it can be concluded that exactly the adjustment of the finances of local governments is in the national interests. The criterion “Transfer replacement by increase in tax revenues” received the lowest rating.

Assessing all 16 **third level criteria** it can be concluded that **the most important criteria in local government budgets are “Diversification of the**

sources of the local government financial revenue” and “Tax revenue increase” when the CIT is used as an instrument for promoting (the aim) the regional development in Latvia. Experts evaluated them with **twice as high mark** as the other criteria (0.22 and 0.18 against 0.1 and below). **In expert assessment the CIT as an instrument for promoting the regional development in Latvia is very important for local governments but of little interest to the country.**

3.4. Priority scenarios of action for use of CIT for regional development

To assess the CIT as an instrument for promoting (the aim) regional development in Latvia, four alternative scenarios (Table 3.6) were analysed on three levels.

Assessing alternative scenarios for priority action against the top level objective (the CIT as an instrument for promoting regional development in Latvia), all four scenarios are considered to be almost equally important.

Compared to the other scenarios, with a narrow margin the fourth scenario (determination of minimum payment of the CIT) has been evaluated as the most significant (0.35). **This result shows that most experts point to the need of stability in local government self-determination. There is a logical explanation of the RTK expert’s opposing opinion as the determination of a fixed (minimum) payment can have a negative impact on small businesses.** In the author’s point of view, equal distribution of opinions indicates that **all four alternative scenarios for priority action are equally important to achieve, but they are contradictory for each interest group.**

Table 3.6

Alternative scenarios for priority action to use corporate income tax for regional development

Alternative scenarios	Description
Scenario 1	Maintaining the current status
Scenario 2	Attraction of CIT to local governments according to their legal address
Scenario 3	Delegation of the incentive rights of the CIT in planning regions whose TDI is < 0
Scenario 4	Determination of the minimum payment from CIT

Source: by the author

Expert assessments of all the scenarios for priority action according to the criteria set allow the author to conclude that **all the experts recognise the CIT as an instrument for promoting regional development in Latvia**, but they are not ready to support implementation of the instrument confirming that maintaining current situation is a priority (Scenario 1).

The reasons for such a result can be found in the risks that might arise as a result of attracting CIT to the budget of local governments.

4. ATTRACTING CORPORATE INCOME TAX TO LOCAL GOVERNMENT BUDGETS. POTENTIAL RISKS AND SOLUTIONS

The original length of the chapter in the paper is 29 pages including 27 tables and 10 pictures.

The thesis presented in this chapter: **Economically grounded redistribution of corporate income tax and personal income tax revenues equalises the tax revenue in the budgets of local governments, promoting balanced development of the regions.**

This chapter examines the impact of redistribution of the CIT and personal income tax (PIT) revenues between national and local government budgets on the revenues of these budgets.

4.1. Potential impact of attracting corporate income tax in regions

The amount of company profits in local governments is different and in case of a superficial model, redirection of the part of the CIT to local authorities **might only increase the gap between the rich and the poor.** One of the most significant risks is connected with the CIT revenue forecasting problem. Compared to the PIT revenues **the CIT revenues are variable** and more difficult to predict.

Changes in tax policy, which sometimes are adopted to please the political programmes, can create a significant impact on the CIT revenues. It is one of the most serious external risks affecting the CIT revenues. This approach should be replaced by economic mechanisms. To analyse potential changes of the CIT revenues and the number of companies in the surveyed period, a time series method with time series regression was used in predicting and forecasting.

All real data were analysed **in three groups:**

- **the total number of companies in each region;**
- **the number of companies having actually paid the CIT in each region** and
- **the CIT actually paid by companies in each region.**

First, the data for the total planning region and broken down by cities and regional areas were isolated in each group. Then the average index of the analysed quantity was calculated in the city and / or regional area in each specific subgroup thus getting the average. The payment of one registered company was calculated analysing the overall annual CIT payments. The author considers that one of the main risks is the risk of reduction of the share of the national budget revenues, when redistributing the CIT to local government budgets. Any changes in tax policy must not have a negative impact on the national budget revenues.

In order to determine a potential share of CIT to local government budgets, the author, first, identified the ratio $k = \text{PIT} / \text{CIT}$ payments, as they are made to the national general budget (Table 4.1) in the previous taxation periods.

Table 4.1

Proportion of personal income tax (PIT) and corporate income tax (CIT) revenues in national budget revenues from 2004-2012

Index	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	average
PIT in million LVL	123.6	137.4	164.0	186.5	204.7	124.5	155.6	142.8	174.4	157.1
CIT in million LVL	127.8	180.7	253.8	399.8	503.1	197.2	112.2	196.4	243.9	246.1
$k=$	0.97	0.76	0.65	0.47	0.41	0.63	1.39	0.73	0.72	0.64

Source: Author's calculations using the data of the Ministry of Finance, 2013.

Since this ratio is about 1, then the tax payments into national general budget can be considered equivalent.

Summarising the data of the paid CIT and PIT revenues to national and local government budgets from 2004–2012; the current tax payment (version 1) was compared to the budget revenues redistribution options of both institutions depending on percentage breakdown in these budgets (Table 4.2).

In the author's recommended versions the following activities were done:

1. revenues (million LVL) from the CIT and PIT into national and local government budgets were calculated for each recommended version;
2. loss/gain from the modelled changes was estimated for each year analysed;
3. satisfactory distribution of CIT and PIT for both budgets was defined using the test related data.

Table 4.2

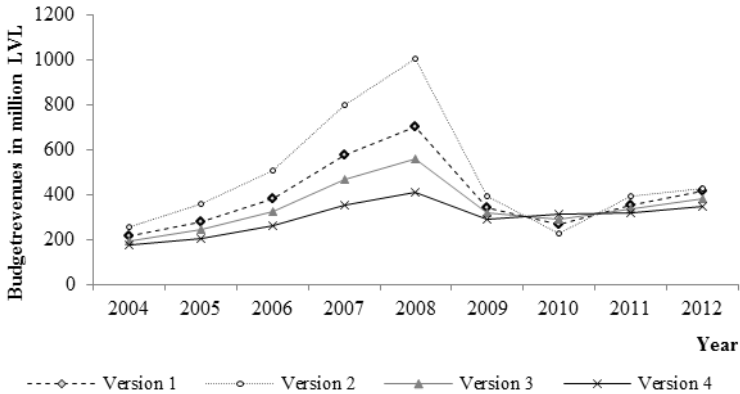
Distribution models of corporate and personal income tax revenues in national and local government budgets

Version	Corporate income tax		Personal income tax	
	National, %	Local government, %	National, %	Local government, %
Version 1 (current distribution)	100	0	20	80
Version 2	80	20	20.5	79.50
Version 3	50	50	30	70
Version 4	0	100	40	60

Source: Author's modelled relationships

Actual revenues in national and local government budgets of both taxes (CIT and PIT) from 2004–2012 and the data obtained as a result of calculations prove that **the fiscal interests of the national budget** resulting from the

distribution of the CIT and PIT have a large range of difference in the period of economic instability, while in the period of economic stability the data redistribution retains the previous level of income in both budgets.

Source: Author's research

Fig. 4.1 Changes of corporate and personal income tax revenues in the national budget from 2004–2012 defining alternative resource redistribution relations between the budgets

The results obtained in Version 2 of redistribution are even higher than the revenue to the national budget (Fig. 4.1.) from current tax distribution (Version 1). **Changes in local government budget revenues** after redistribution according to version 2 relationship are not significant compared to the existing tax distribution (Version 1). Such redistribution (Fig. 4.2) is advantageous **fiscally also for local government budgets.**

Since the objective of the study is to establish the distribution of taxes not reducing budget revenues in any budget, the author defined the ratio calculating the data by t test related data, which led to the compliance of the data obtained with both the national and local government interests.

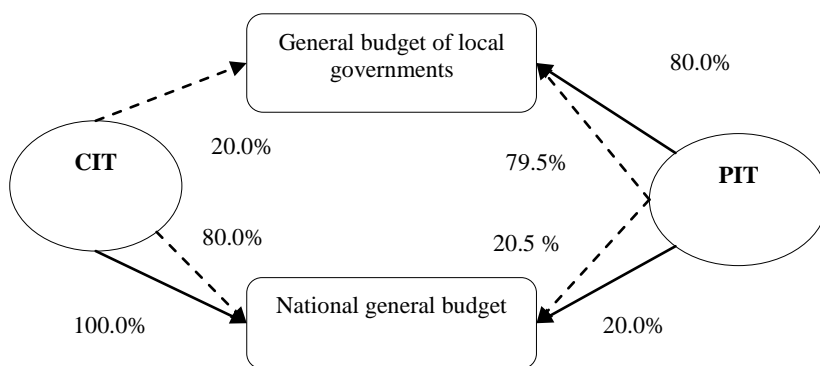
Testing results indicate that by replacing 20% CIT revenues in the national general budget by 0.5% PIT in addition to the currently existing 20% (total 20.5%) it is possible to achieve a ratio according to which neither the national nor the local government budget revenues are declining; more so, **the local government budget revenues are supplemented by a tax which affects the local government development directly by business result** (Fig. 4.3).

Source: Author's research

Fig. 4.2 Changes of corporate and personal income tax revenues in local government budgets from 2004–2012 defining alternative resource redistribution relations between the budgets

CIT revenue transfer to the local government budgets in the long term could completely or partly replace transfer payments leaving only the opportunity to make necessary adjustments (within increase or reduction in difference of resources needed for a local government). If the transfer ratio increases in the particular local government, then the budget revision occurs only in the growth rate, if the transfer ratio decreases, then it just confirms the regulatory efficiency of the implemented tax policy.

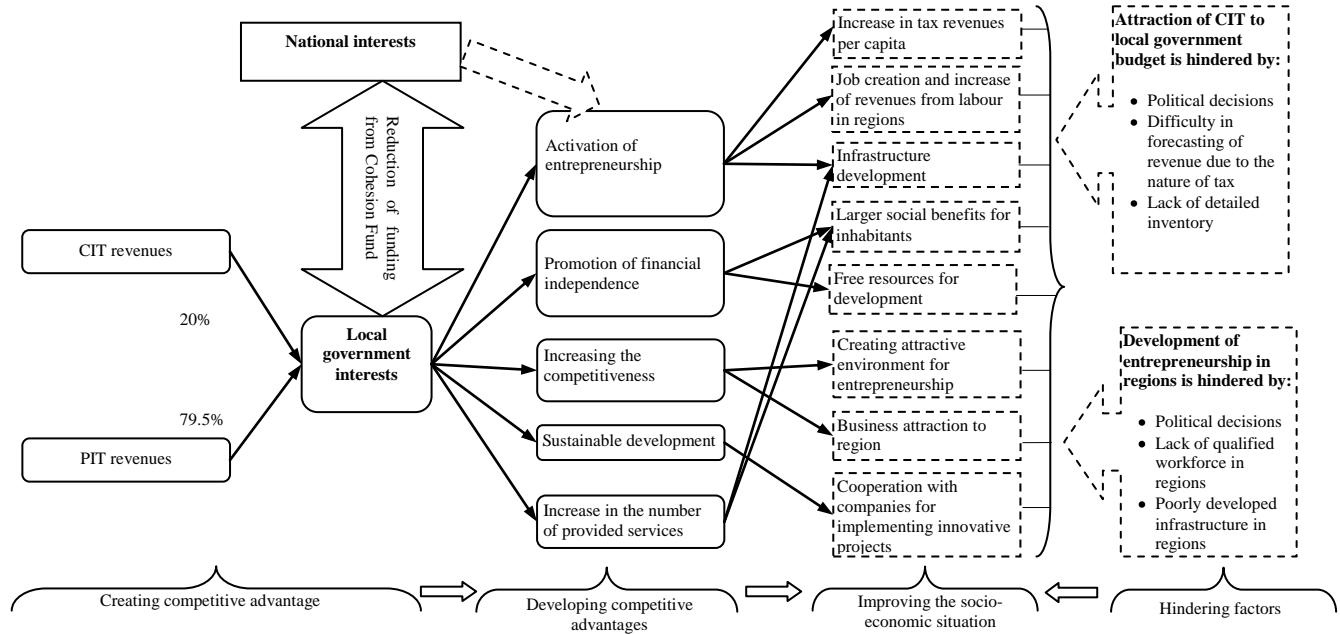
———— actual distribution
 - - - - - preferred distribution

Source: by the author.

Fig. 4.3 Preferred distribution of corporate income tax and personal income tax revenues in the budgets, %

Without looking for solutions to strengthen local government budgets with the help of tax policy, interbudgetary transfers alone will not solve socio-economic problems in local governments in which TDI points to low level development ($TDI < 0$). In addition, the increase of transfer proportion in the structure of local government budget revenues with simultaneous reduction of tax and non-tax revenues in these budgets reduces the opportunities of local governments in choosing priorities in the budget expenditure section and affects negatively the amount of the local government budget deficit and the size of the local government debt. At the same time there is a need to minimize subsidies to local governments by shifting the emphasis from target transfers to the sources of revenues the local governments are free to handle in a way they choose, addressing their socio-economic needs. This will increase independence of local governments, their financial mobility, which is particularly important in case of the fund deficit; as well as reduce administration costs and the amount of financial documents related to requesting target finances and reporting on expenditure of the funds. Surely, this is connected with delegation of separate authorisations (in determining allowances) to local governments which would make them mutually more competitive (Fig. 4.4) (Pule, 2013).

These changes are connected with the need to reform the tax system so that entrepreneurship in planning regions would affect their administrative budget. Shifting CIT to local governments in planning regions can have a significant impact on motivation of these regions to attract as many entrepreneurs to their administrative territory as possible, using preferential tax policy (Fig. 4.4).

Source: by the author

Fig. 4.4 The role of CIT revenue redistribution and its hindering factors in the regions of Latvia

As the aim of the study was to determine the interrelationship between the stimuli for tax revenue enhancement and the economic indicators of local governments, **the author proposes to use TDI in differentiating the CIT administration rights in the regions.**

Tax policy strategy in Latvia does not provide for changes in PIT rate, but the applicable tax incentives do not address the regional development problem. **The author offers to define the incentive application rights to those planning regions in which the TDI is < 0** (Vidzeme, Kurzeme, Zemgale and Latgale), **thus enabling the depressed regions to be more competitive compared to Riga region.**

A number of institutions (within their competence) have to get involved in the solution of the problems identified in the study, working on the tax policy and on the strategies of the territorial development in the regions. Course of action in the NDP for 2014–2020, which is developed for promoting the economic activity in the regions, provides solutions to stop the unequal development of the regions, specifying the need to increase the economic activity in the regions, attracting and using resources of the surrounding areas, supporting development of entrepreneurship, as well as the infrastructure of transport and information and communication technologies (Nacionālās attīstības..., 2012). The research carried out in the thesis can contribute to the implementation of the course of action defined in the NDP for 2014–2020 and balanced development of regions.

4.2. Gains and losses from redistribution of corporate income tax and personal income tax revenues

In order to assess the gains and losses that will be incurred by changing the sources of the local government financial resources if the CIT revenues are tied to the local government budgets, the following activities have been carried out:

- interconnection between the actually collected PIT revenues and the predicted revenues after redistribution of CIT and PIT in each local government has been clarified;
- changes in tax revenues (LVL) of each local government have been calculated and analysed;
- changes in tax revenues (LVL) in each local government per capita have been calculated and analysed.

The cluster analysis method is used in the thesis to find out whether the revenues of all the local governments show an increase as a result of tax redistribution.

The author of the study used the data of PIT revenues of the local government budget in 2011, as the more recent data of the CIT revenues that could be used for comparison were not yet available at the time of the study (2013). The data of the PIT are obtained using the database of the State Treasury reviews, but the

data of CIT were requested from Lursoft database. Statistically significant clustering variables are used in the thesis:

- PIT revenues in the budget of each local government,
- PIT revenues per capita in each local government according to the factual data of 2011,
- PIT and CIT revenues after the predicted redistribution of revenues for each local government according to the data of 2011,
- Calculating the revenues gained from the redistribution per capita of each local government as it describes directly the capacity of each local government financial autonomy since they are unmarked financial resources available for the local government activity.

Statistical analysis of the data was performed in two ways:

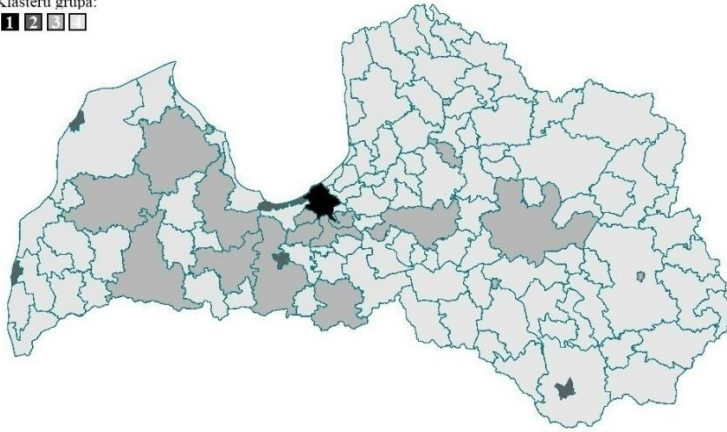
1. T test analysis of related data was carried out for each type of data. The existing data of 2011 and the combined forecast of PIT and CIT for the same period were considered as a pair. In this way it was verified if all the local governments have statistically credible difference between the factual and the forecasted data. The author considered t-test result as an important difference if the statistical credibility was less than 0.05 or 5.00×10^{-2} (Liepa, 1974).
2. Using hi^2 (χ^2) method results clustering or group distributions for factual and forecasted data were compared. Thus, it was examined if the distribution rate of factual data and forecasted data is statistically significantly different. The author determined the difference between the two groups using the chi-squared (hi^2 or χ^2) criterion method. A contingency table was used as the basis of the method. The result was considered to be an important difference between the groups if the statistical credibility was less than 0.05 or 5.00×10^{-2} (Liepa, 1974). The calculations were processed with the statistical program *PAST*.

All the local governments were divided into four clusters according to the actual collected PIT sum in 2011. The cluster with the highest PIT revenues has only one city – Riga. The fourth cluster, which includes local governments with the lowest PIT revenue amounts, constitutes 79.8% of the total number of local governments.

The second cluster includes 5 cities: Daugavpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja and Ventspils (Fig. 4.5). Analysing the data of local governments according to the collected sum of the PIT per capita, the first cluster includes 7 local governments having the largest tax income per capita (Ādaži, Babīte, Garkalne, Ikšķile, Ķekava, Mārupe and Stopiņi), which are localised around Riga.

The largest cluster (4) consists of local governments with the smallest tax revenues per capita. This cluster includes slightly more than half of the local governments.

Klasteru grupa:
1 2 3 4

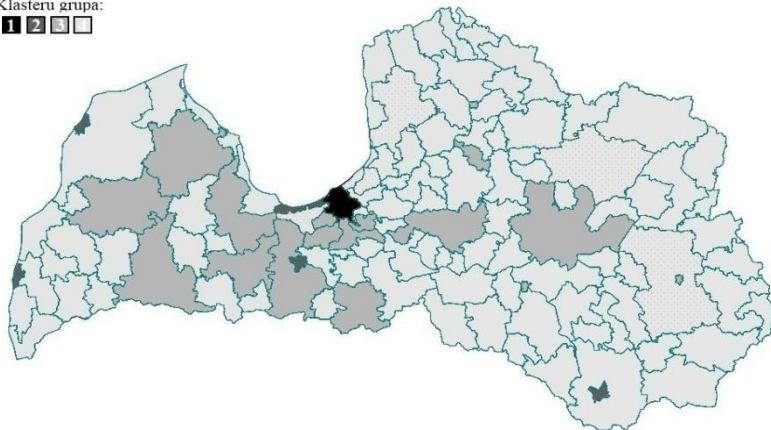

Source: Author's research

Fig. 4.5 Distribution of local governments into clusters according to PIT revenues in local government budgets in 2011

Changes in clusters are particularly explicit when the tax revenue data obtained as a result of redistribution are analysed calculating per capita, as there is a change of proportion of local governments in clusters and distribution of local governments in clusters.

Klasteru grupa:
1 2 3 4

□ Local governments whose division differs from the factual data

Source: Author's research

Fig. 4.6 Distribution of local governments into clusters according to the redistribution of CIT and PIT revenues according to the data of 2011

From 7 local governments only one, Mārupe local government, remains in the Cluster 1; from 19 local governments that previously were in Cluster 2, after tax redistribution, 14 local governments were moved to Cluster 3.

□ Local governments whose revenues decrease after the tax redistribution

Source: Author's research

Fig. 4.7 Distribution of local governments into clusters with revenue increase or decrease according to the data of 2011

The number of local governments has increased significantly by 19.4 percentage points in Cluster 4, but after redistribution this cluster includes local governments with minimum indices (131 LVL per capita), which is larger by 24.8% than before the redistribution due to the increasing amount of the total tax revenue per capita. Comparing the data before and after the redistribution of tax revenues, all the local governments were divided into 2 clusters. The local governments whose income tax revenue decreased were united in Cluster 1, but the local governments with income tax revenue increase were included in Cluster 2.

Table 4.3

Local governments with decreased tax revenues as a result of redistribution of CIT and PIT revenues according to the data of 2011

Rīga	Kurzeme	Zemgale	Vidzeme	Latgale
Jaunpils	Alsunga Vaiņode	Nereta Skrīveri	Mazsalaca	Baltinava Dagda Viļaka

Source: Author's research

Statistical analysis and grouping of the data, as well as calculating the difference between the factual income tax revenues in 2011 and the

redistributed data allowed the author to arrive at a conclusion that both total revenue and per capita revenue are larger almost in all the local governments as a result of the revenue redistribution. 9 local governments have reduced tax revenues after the redistribution of income taxes (Table 4.3). The data obtained as a result of the research confirm the opportunities to use the CIT as an instrument for regional development (Fig. 4.3).

MAIN CONCLUSIONS

1. Disparities in regional development are a problem not only in Latvia, but also in the whole world. To solve these problems national governments are actively attracting tax policy instruments. Interaction of regional and national tax policy in Germany, Denmark, Finland and other countries can be viewed as an example of positive experience.
2. Historically, tax policy as an instrument in regional development has been used twice. Corporate tax used to be diverted to municipal budgets in the period from 1922-1940, and once again, during the German occupation period, from 1941-1943, demonstrating a positive impact on the development of local governments; however, this experience was not used in the following years.
3. Latvian regional development analysis shows that more than half of the economic potential (67%) and the majority of Latvian residents are concentrated in the capital city and its adjacent region. The economic indicators as well as the population density in the other regions are low. The amount of tax revenue in the Latvian local government basic budgets is just as disproportionate as their economic potential and population density distribution.
4. The financial autonomy, stability and capacity level of each local government is characterized by the share of its tax revenues in the local government budget. Centralization of administrative functions of local governments poses a risk to reduce local initiatives because the funds necessary to cover expenses are received in the form of state support, rather than motivating local governments to promote entrepreneurship and attract taxes.
5. The tax system existing in Latvia does not stimulate equalisation of the economic level in the regions, nor does it diminish socio-economic disparities, as tax incentives defined by the state tax policy for businesses are mainly determined according to the sector principle, without linking them with regional development. The existing tax incentives for businesses in specially supported territories are necessary, but insufficient.
6. The amount of income tax payments made by entrepreneurs in each municipality is very different, but the forecast data analysis allows the author to conclude that the anticipated income tax revenue in every region,

even in the most pessimistic case (Latgale), annually is approximately 2 million Ls in the municipalities and two to three times more in the cities under state jurisdiction (with the exception of Valmiera in Vidzeme region).

7. The expert interview findings confirm that stable socio-economic development of the regions is important for both governments and businesses as well as regional and national governments; in addition, all the six experts interviewed confirmed the impact of corporate income tax as an instrument for regional development acknowledging that the most significant benefits are "diversification of municipal finance revenue sources" and "tax revenue increases", as the experts assessed these criteria two times higher than the other criteria.
8. The author concludes that in response to evaluation criteria all experts agree to recognize income tax as an instrument to promote the development of Latvian regions. In terms of significance, income tax as an instrument for regional development is important for local governments, but less for the national interests.
9. The priorities set by local government experts indicate to the interest of local governments to gain, although minimal, yet stable tax revenue by setting a minimal corporate income tax payment, thus providing revenue predictability. The obtained evaluation results confirm that all four alternative scenarios developed by the author are equally important to attain the goal pursued, but conflicting for the interests of each group; consequently, the experts are not ready yet to support implementation of CIT as an instrument to promote regional development, demonstrating conservation of the existing situation as a priority.
10. Changing the pattern of distribution of CIT and PIT revenue between the state and local government budgets leads to a proportion in which both the state and local budget revenues do not decline, but local budget revenues are supplemented by a tax, which directly affects the development of local governments by business results of entrepreneurs. When applying the proportion of CIT and PIT redistribution to the base year (2011), the findings showed even distribution of tax revenues throughout the country, including tax revenue per capita.
11. Resolving of the objectives set for the doctoral thesis study allows achieving the goal of the research. Calculating and substantiating the potential CIT and PIT revenue distribution between the state and local budgets, as well as grouping municipalities into impact clusters according to tax redistribution proves the hypothesis by confirming the assumption that diverting of CIT to local governments promotes financial equalisation of local governments, which contributes to balanced development of Latvian regions.

PROBLEMS AND THEIR POSSIBLE SOLUTIONS

Problem 1

The system for financing local governments in Latvia is not conducive to the interest of local governments in raising tax revenues.

Possible solutions

1. Local government revenue sources should be diversified by complementing them with CIT revenue. In addition, it is recommendable to define tax revenue sources in which local governments would be interested in order to increase their tax base. This can be achieved by complementing local government budget revenues with CIT tax revenue, which is directly related to the business results, rather than indirectly as in PIT.
2. Local authorities should be granted partial CIT administration powers to encourage local governments to attract businesses to their territories.

Problem 2

CIT is not sufficiently effectively used to promote regional development

Possible solutions

1. The strategic tax policy tasks must be reviewed ensuring wider use of CIT structural elements in promoting regional development. This could be achieved by partially redistributing income tax revenue to local government budgets, setting additional incentives and delegating certain CIT administration rights to local governments.
2. When expanding the use of CIT structural elements in regional development, it is recommended to delegate partial CIT administration rights to local governments.

Problem 3

Dependence on transfers reduces financial autonomy of the local governments

Possible solutions

1. The dependence of local governments on budget transfers must be reduced, at the same time increasing the share of their income, which municipalities are then free to handle independently. This can be achieved by increasing the share of tax revenue in the local budget.
2. The order of CIT and PIT revenue payments must be changed: by transferring to local budgets 20% of CIT and 79.5% of PIT, thus increasing the tax share of local government budgets.

Problem 4

Denying the problem and not establishing partial redistribution of CIT revenue to local government budgets delays tax revenue equalization in municipal budgets.

Possible solutions

1. In order to register the actual business activity in each municipality a database must be established of CIT collected, not only by the company's registered office, but also by its actual operating site.
2. The local governments should conclude cooperation agreements with companies actually operating within their territory on implementation of investment projects which are significant for the local governments while the companies would receive in return business incentives which municipalities are competent to offer.
3. The indicators used in determining TDI must be reviewed, and an indicator directly related to CIT must be included.
4. The local governments of those regions whose TDI in the previous tax year was less than 0, should be allowed to determine CIT incentives in that part of the CIT revenue which is allocated to local governments.

STATEMENTS

1. The doctoral thesis has achieved its objectives and accomplished its aim which provided to evaluate the options of applying CIT in order to promote development of regions in Latvia, identify problems and suggest their solutions, and develop priority scenarios to promote balanced development of regions in Latvia.
2. The doctoral thesis has discussed the theoretical aspects on the historical experience of attracting CIT to local governments as well as the Latvian tax policy and its inadequate linkage with the regional policy.
3. Risks which arise from partial diverting of CIT to local governments have been identified and proposals have been developed to address these risks.
4. The increase in the number of companies and CIT payment tendency in regional perspective has been forecasted for the period till 2019 while assessing changes in the economic development of municipalities and cities of regional importance in each region.
5. Experts' opinions have been evaluated with the help of hierarchy analysis to develop priority action scenarios of attracting CIT to local governments' budgets.
6. Redistribution of CIT and PIT revenues between the state and the local government budgets has been calculated and substantiated by grouping municipalities into clusters according to the impact of tax redistribution effects. As a result of research the hypothesis has been proved confirming the assumption that **partial diversion of corporate income tax to municipalities promotes financial equalisation of local governments thus contributing to balanced development of regions in Latvia.**